

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія: Філологія
Збірник наукових праць

Випуск 7

Одеса
2013

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету
Редакційна колегія серії «Філологія»:

Н.В. Бардіна, д-р філол. наук, проф.; Ш.Р. Басиров, д-р філол. наук, проф.; О.А. Жаборюк, д-р філол. наук, проф.; К.Б. Зайцева, канд. філол. наук, доц.; М. І. Зубов, д-р філол. наук, проф.; Е. Пирву, канд. філол. наук, проф.; В. Д. Каліущенко, д-р філол. наук, проф.; Т.М. Корольова, д-р філол. наук, проф.; В.А. Кухаренко, д-р філол. наук, проф.; В.Я. Мізецька, д-р філол. наук, проф.; Л.І. Морошану (Демьянова), канд. філол. наук, доц.; О.М. Образцова, д-р філол. наук, проф.; Н.В. Петлюченко, д-р філол. наук, проф.; Т.П. Сазикіна, канд. філол. наук, доц.; І.В. Ступак, д-р філол. наук, проф.; І.Г. Таранець, д-р філол. наук, проф.

Відповідальний редактор серії – д-р філол. наук, проф. І.В. Ступак.

Відповідальний секретар серії – канд. філол. наук, доц. Л.І. Морошану (Демьянова)

© Науковий вісник Міжнародний гуманітарний університет.

Серія: «Філологія», 2013

© Міжнародний гуманітарний університет, 2013

Серію засновано у 2010 р.

Засновник — Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університета протокол №3 від 29.12.2013р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, д-р юрид. наук, проф., акад. АПН і НАПрН України – голова Ради; М.П. Коваленко, д-р фіз.-мат. наук, проф. – заступник голови Ради; А.Ф. Крижановський, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови Ради; С.А. Андронаті, акад. НАН України; В.Д. Берназ, д-р юрид. наук, проф.; О.М. Головченко, д-р екон. наук, проф.; Д.А. Зайцев, д-р техн. наук, проф.; В.М. Запорожан, акад. АМН України; М.З. Згуровський, акад. НАН України; О.О. Костусев, д-р екон. наук, проф.; В.А. Кухаренко, д-р філол. наук, проф.; О.М. Образцова, д-р філол. наук, проф.; Г.П. Пекліна, д-р мед. наук, проф.; О.В. Токарев, засл. діяч мистецтв України; В. О. Туляков, д-р юрид. наук, проф.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у журналі «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукування матеріалів посилання на «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 01.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 202,

вул. Фонтанська дорога 33, м. Одеса, 65009, Україна,

тел. (048) 719-88-48, факс (048) 715-38-28, e-mail: mgu@ukr.net

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія:

Філологія: зб. наук. праць. – Одеса : ФОП Попова Н.М. – Вип. № 7. – 122 с.

УДК 801.561.3:811.111'23'367

Морозова И. Б.

(Одесса)

ВЫРАЖЕНИЕ СУБЪЕКТИВНОЙ ОЦЕНКИ ИСТИННОСТИ СУЖДЕНИЯ: КОММУНИКАТИВНО-ПАРАДИГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация. В статье рассматривается проблема оценки истинности сообщения на уровне парадигматического синтаксиса и контекстуального анализа высказываний в художественном диалоге. Автор анализирует структурно-семантические особенности истинно-оценочных высказываний в современном английском языке и способы их вербализации в художественном диалоге. В результате работы делается вывод о наличии в языке особой группы предложений, которые служат для выражения субъективной истинно-оценочной модальности и являются индикаторами личностной концептуальной картины мира говорящего.

Ключевые слова: оценка истинности, субъективная модальность, эпистемическая модальность, структурно-предикатное высказывание, структурно-непредикатное высказывание, концептуальная картина мира.

Вторая половина XX и начало XXI вв. в языкознании характеризуются расцветом коммуникативно-ориентированных направлений лингвистического анализа, среди которых наиболее актуальным и перспективным является комплексный подход к изучению предложения и высказывания (М.Я. Блох, А.К. Корсаков, Е.С. Кубрякова, Г.Г. Почепцов, Е.А. Селиванова, Е.Н. Старикова, Ю.С. Степанов, А.П. Сусов, I. Allerton, T.A. van Dijk, R. Gunter, G. Lakoff, A. Tsui и работы других исследователей). Понимание социальной природы языка и первостепенности его когнитивно-коммуникативной функции способствует неизменному возрастанию интереса исследователей к проблемам глубинной философской природы общения и выведению ментальных структур на языковой уровень.

Изучение речевой репрезентации выражения субъективной оценки истинности суждения в любом языке неразрывно связано с логико-психологической природой субъективной оценки процессов в окружающем

мире и продуктов речевого взаимодействия людей. Эта проблема так или иначе затрагивалась в работах В. фон Гумбольдта и Ш. Балли, в теории языка и речи А. Гардинера та Э. Бенвениста, в теории высказывания М.М. Бахтина, в психологической теории речевой деятельности, в логико-философской теории Л.С. Выготского, в теории речевых актов Дж. Остина и Дж. Р. Серля, П. Ф. Строссона, З. Вендлера, Л. Линского и других, а также в прагматических теориях значения П. Грайса.

Тем не менее, несмотря на стойкий исследовательский интерес к проблеме выражения субъективной оценки истинности суждения в языке и речи, многие важные аспекты ее все еще требуют дополнительного изучения.

Объектом настоящей работы являются высказывания истинно-оценочного характера в англоязычном художественном дискурсе. Предметом – коммуникативно-парадигматические особенности истинно-оценочных высказываний и их вербальная репрезентация в современном англоязычном персонажном диалоге романа. Материал исследования составляют 2500 речевых образцов, отобранных методом сплошной выборки из художественного диалога оригинальных англоязычных романов XX – начала XXI вв.

Цель исследования состоит в выявлении и систематизации коммуникативно-синтаксических способов вербализации субъективной оценки истины в высказывании. Поставленная цель мотивирует решение конкретных лингвистических задач: охарактеризовать лингво-прагматическую сущность истинно-оценочных высказываний, проанализировать структурно-синтаксические и семантические особенности данных высказываний, разработать комплексную коммуникативно-парадигматическую классификацию истинно-оценочных высказываний.

Используемый нами в данной и предыдущих работах термин «истинно-оценочные высказывания» восходит к формальной логике, где любое утверждение понимается как выражающее либо истину, либо ложь [8, 81]. Как известно, истина – верное, правильное отражение действительности в мысли. При этом, любая истина может быть объективным либо субъективным восприятием поступающей информации. Собеседники, так или иначе, субъективно «оценивают» реплики друг друга в плане категориального соответствия или несоответствия их истине в субъективно-объективном понимании говорящих.

В настоящей работе истинно-оценочные высказывания рассматриваются в комплексе их формальной структуры и коммуникативного наполнения. Отсюда, в аспекте парадигматического синтаксиса указанные высказывания анализируются в плане репрезентации ими структуры предикации и

соответственно подразделяются на предикатные и непредикатные построения [5, 255]. К предикатным высказываниям относим конструкции, формально выражающие (полностью или частично) подлежащно-сказуемое ядро. Например:

- *That's it! (D. Brown);*
- *I disagree (K. Low);*
- *I don't know (J. Rowling);*
- *Fine (L. Brett).*

Как непредикатные классифицируем полярные выражения согласия и несогласия *Yes, No* и их субституты: *Yeah, Nay, O'K* и др., а также предложения промежуточного типа, выражающие неопределенность: *Perhaps, Maybe* и т.п. Коммуникативная нагрузка истинно-оценочных высказываний анализируется в плане их контекстуальной обусловленности в рамках диалогического единства и выражения субъективной модальности в конкретном дискурсе.

Основываясь на известных положениях о категории модальности [2, 16-18; 7], понимаем субъективную модальность как выражение субъективной оценки вообще, а в случае с анализируемыми высказываниями как субъективное понимание истинности предыдущей реплики. Такое определение субъективной модальности вполне согласуется с трактовкой ее В.З. Панфиловым, который рассматривает субъективную модальность как «...выражение оценки со стороны говорящего степени познания объективных связей, которые указывают на степень достоверности мысли, окружающей данную ситуацию» [6, 39].

С точки зрения логики, истинно-оценочные высказывания можно расположить на шкале эпистемической модальности, работающей в контексте мнений. Отсюда, на оси истинно-оценочной модальности в контексте мнений полярными точками истина / ложь являются непредикатные высказывания (+) *Yes / *I agree* и его эквиваленты (*Certainly, Okay, Yeah*) и (–) *No / *I disagree* и его эквиваленты (*Nay, Nope*), соответственно. При этом, оценка истинности предыдущего высказывания будет изменяться по мере удаления от отрицательного полюса к положительному (см. рис. 1).

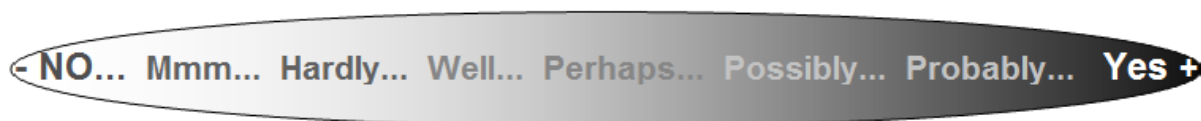

Рис. 1. Изменение истинности оценки в контексте мнений.

Очевидно, что приведенное выше для непредикатных реплик графическое

изображение изменения истинности оценки в контексте мнений в сторону ее положительной ориентации коррелируется с соответствующими предикатными построениями. Коммуникативно каждое из модальных высказываний (слева направо) отличается большей уверенностью, которая достигает апогея в положительности (*Yes / *I agree*). Отметим, что точка неопределенности на этой шкале является первой точкой на пути удаления от полюса отрицательности. В процессе анализа фактического материала не были засвидетельствованы непредикатные истинно-оценочные высказывания, различные по степени «отрицательности». Объяснение этому факту мы усматриваем в психологической ориентации на комфортность диалогического общения, избегании явно отрицательных суждений.

Анализ истинно-оценочных высказываний в оппозициях предикатных / непредикатных построений показал следующее (см. таблицу 1).

Таблица 1

Классификация истинно-оценочных высказываний

ИСТИННО-ОЦЕНОЧНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ 100 %					
Выражающие утверждение 67,5 %		Выражающие отрицание 21,1 %		Выражающие неопределенность 11,4 %	
Структурно-непредикатные <i>Yes</i> и его эквиваленты 52,8 %	Структурно-предикатные 14,7 %	Структурно-непредикатные <i>No</i> и его эквиваленты 15,3 %	Структурно-предикатные 5,8 %	Структурно-предикатные 6,9 %	Структурно-непредикатные 4,5 %

Предложения, выражающие утверждение (как структурно-непредикатные, так и структурно-предикатные), составляют более половины остальных видов реплик. Например:

- *Will you come then? – Yes. Why not? (K. Ishiguro);*
- *Do it for me. – I shall. I promise (K. Lee).*

В свою очередь, реплики, выражающие отрицание, составляют немногим более одной пятой всех истинно-оценочных высказываний. Например:

- *'Did you sign the cheque for those shares?' Max asked. – 'No' (M. Neville).*
- *Come with us! – I protest (J Gray).*

На третьем месте по частотности употребления – высказывания, выражающие неопределенность. Они составляют немногим более одной десятой всего корпуса анализируемых построений. Например:

– *You will do it for me. Please, say «Yes». – I'll think it over (V. Holt).*

– *You know the reason? he asked. – Perhaps. But it may be a mistake (V. Murray).*

Распределение частотности различных истинно-оценочных высказываний объясняем психологической природой коммуникации, которая в настоящее время понимается как «...одна из сторон социального взаимодействия людей в процессе их деятельности» [3, 41].

Основой любого речевого общения является сохранение психологического контакта между говорящими. Говорящий осознанно или подсознательно строит свою речь таким образом, чтобы расположить к себе слушающего, завоевать его доверие [1, 12; 4, 42-46]. Вместе с тем, отрицательные реплики ведут к созданию конфликтной ситуации во время коммуникации, которая завершается, в конечном счете, размыканием контакта. Низкая частотность отрицательных истинно-оценочных высказываний, таким образом, свидетельствует о нацеленности речевых действий коммуниканта на их принятие собеседником и получение его согласия.

Результаты анализа фактического материала убеждают, что структурно-непредикатные высказывания согласия употребляются примерно в 4 раза чаще, чем структурно-предикатные с соотношением 52,8 % к 14,7 %. Структурно-непредикатные высказывания, выражающие отрицание, также преобладают над структурно-предикатными, причем их частотность составляет 45,3 % и 5,8 %, соответственно.

Настоящее явление, с нашей точки зрения, обусловлено наличием в языке готовых модальных истинно-оценочных форм «*Yes*» и «*No*», характеризующихся лаконичностью формы выражения при сохранении своего семантического начала в полном объеме. Данный факт мы объясняем не только законом экономии речевых усилий, но и речевым этикетом общения, проявляющимся в нежелании попусту тратить время собеседника. Что касается относительно низкой частотности предложений, выражающих неопределенность, то она вполне закономерна с точки зрения как психологии, так и элементарной логики. «Закрытый» вопрос, по своей сути, направлен на получение однозначного ответа – «да» либо «нет». В свою очередь, выражение неопределенности в ответе собеседника является уловкой, попыткой уйти от ответа и скрыть свою субъективную оценку от собеседника, что в некоторых случаях совершенно естественно и мотивируется внешними ситуативными или внутренними личностными факторами, свойственными человеческой природе,

но противоречит самой направленности вопроса на выяснение четкой информации. Такая реакция коммуниканта не может доминировать в нормальном речевом общении, но допускается как дань принципу вежливости и авторитету собеседника.

Представляется интересным отметить, что различие в процентном соотношении структурно-предикатных и структурно-непредикатных высказываний, выражающих неопределенность, небольшое. При этом, структурно-предикатные реплики несколько преобладают над структурно-непредикатными (соответственно, 6,9 % и 4,5 %). Такое распределение частотности, на наш взгляд, легко объясняется промежуточным положением данных высказываний, которые, в отличие от полярных «*Yes*» и «*No*», являются своеобразным ключом к пролонгированию и размыканию контактов. Отметим, что предикатные и непредикатные высказывания, выражающие неопределенность, предполагают «квази-оценку» ситуации или предыдущей реплики говорящего, так как не допускают однозначной интерпретации и, тем самым, объединяют два семантических полюса: «отрицательный» и «положительный».

Грамматическая категория реализуется в определенных категориальных формах, которые пребывают в оппозициях и составляют парадигмы, и может ограничиваться не только одним классом слов, но и претерпеть за пределы одного класса, сутью которого является, и манифестироваться в других классах как система признаков. Сказанное здесь позволяет заключить, что истинно-оценочные высказывания представляют собой особую категориальную группу в языке, которая служит для выражения субъективной истинно-оценочной модальности и вербализируется в речи в виде предикатных и непредикатных построений.

С когнитивной точки зрения, мы рассматриваем истинно-оценочные высказывания как своеобразные индикаторы степени соответствия или несоответствия концептуальных представлений собеседника личностной картине мира говорящего. Так, в процессе речевого общения истинно-оценочные высказывания служат узловыми точками при создании общего информационного пространства собеседников и контрольными сигналами для формирования их индивидуальных представлений не только о непосредственной ситуации, но и об индивидуальной картине мира каждого из коммуникантов.

Таким образом, можно заключить, что в целом, истинно-оценочные высказывания являются ключом к вербальному познанию внутреннего мира партнера по коммуникации, позволяющим наметить маргинальные точки поля его предпочтений.

Литература

1. Богданов В. В. Текст и текстовое общение / Богданов В. В. – СПб: Наука, 1993. – 67 с.
2. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке / В. В. Виноградов // Труды института русского языка. – М. – Л., 1972. – С. 16-18.
3. Леонтьев А. А. Психология общения / Леонтьев А. А. – М.: Академия, Смысл, 2008. – 368 с.
4. Морозова И. Б. Высказывания субъективной оценки в условиях речевого взаимодействия (на материале английского художественного диалога) / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. Філологія. – 1998. – № 38(105). – С. 42-46.
5. Морозова І. Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові : монографія / І. Б. Морозова. – Одеса : Друкарський дім, 2009. – 384 с.
6. Панфилов В. З. Роль модальности в конституировании предложения и суждения / В. З. Панфилов // Вопросы языкознания. – 1977. – № 4. – С. 37-48.
7. Скребнев Ю. М. Введение в коллоквиалистику / Скребнев Ю. М. – Саратов: Саратовский ун-т, 1985. – 270 с.
8. Тофтул М. Г. Логіка: [посібник для студентів ВНЗ] / Тофтул М. Г. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 368 с. – (Альма-матер).

Морозова І. Б. Висловлення суб'єктивної оцінки істинності судження: комунікативно-парадигматичний аналіз. – Стаття.

Анотація. У статті розглядається проблема оцінки істинності повідомлення на рівні парадигматичного синтаксису і контекстуального аналізу висловлювань в художньому діалозі. Автор аналізує структурно-семантичні особливості істинно-оцінних висловлювань в сучасній англійській мові і засоби їх вербалізації в художньому діалозі. У результаті роботи робиться висновок про наявність у мові особливої групи речень, що служать для вираження суб'єктивної істинно-оцінної модальності і є індикаторами особистої концептуальної картини світу мовця.

Ключові слова: оцінка істинності, суб'єктивна модальність, епістемічна модальність, структурно-предикатне висловлювання, структурно-непредикатне висловлювання, концептуальна картина світу.

Morozova I. Expressing Subjective Evaluation of Truthfulness of the Statement: Syntactic and Paradigmatic Analysis. – Article.

The article highlights the problem of evaluating truthfulness of the message on the levels of paradigmatic syntax and contextual analysis of the utterances in the literary dialogue. The author considers structural and semantic peculiarities of truth-evaluating utterances in modern English and the ways of their verbalization in the literary dialogue. The work closes with a conclusion about there existing a special group of sentences in the language used to express subjective truth-evaluating modality and serving as indicators of the speaker's personal conceptual picture of the world.

Key words: truth evaluation, subjective modality, epistemic modality, predication-structured utterance, non-predication-structured utterance, conceptual world picture.

УДК 811.112.2: 811.161.2 – 115:316.46.058

Петлюченко Н.В

(Одеса)

**ХАРИЗМАТИЧНИЙ МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ ПУБЛІЧНОЇ
ОСОБИ (КОГНІТИВНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТИ)**

Анотація. У статті розглядаються когнітивний та комунікативний аспекти мовленнєвого впливу публічної особи, яка вважається харизматичною, засади харизматичній комунікації, а також когнітивні опори харизматика в публічному дискурсі.

Ключові слова: мовленнєвий вплив, харизма, публічна особа, когнітивні опори, публічний дискурс

Статтю присвячено дослідженню когнітивних та комунікативних аспектів мовленнєвого впливу публічної особи, яка вважається харизматичною, а саме проблемам, що пов'язані: 1) з когнітивними механізмами мовленнєвого впливу харизматичної публічної особи трансляцією харизматичних змістів, 2) з публічною харизматичною комунікацією і механізмами приписуванням харизми, а також 3) з когнітивними опорами харизматика, який діє у публічному дискурсі.

За наявності більше 60 визначень поняття харизми, у цілому, виокремлюють два її основних різновиди: *особистісна харизма*, що пов'язується із привабливістю або чарівливістю (нім. *Ausstrahlung*, англ. *Charm*) людини і яка притаманна людині майже від народження [6], а також соціально детермінована *політична* або *публічна харизма*, яка ґрунтується на теоріях ірраціонального (харизматичного) лідерства Макса Вебера, кризового лідерства Жана Блонделя, теорії резонансного (емоційного) лідерства Деніеля Гоулмана, пов'язана із винятковими лідерськими та ораторськими властивостями особистості і має активний публічний прояв у кризовий період розвитку країни і суспільства. Завдяки застосуванню піар-технологій та використанню медійних ресурсів, виникає можливість штучного створення харизматичного іміджу публічної особи [4], тобто імітації харизми, або її інсценування [14]. У даній статті ми обмежуємося розглядом когнітивних механізмів та ресурсів саме публічної особи, яка надалі у тексті визначається як *харизматик* і до якої відносяться не тільки політики, але і юристи, вчені, артисти, спортсмени, священнослужителі та ін., які діють в публічному (переважно усному) дискурсі. Аналіз когнітивних особливостей харизматичної риторики передбачає, перш за все, інтерпретацію ментальних механізмів, що реалізуються харизматиком вербально і невербально з метою впливу на аудиторію переважно в усному модусі дискурсу. Цікавим у цьому плані видаються дослідження Єльської школи експериментальної риторики, яка в 60-х роках ХХ століття проводила досліди з перевірки ефективності мовленнєвих засобів, що використовуються в публічному виступі, і дійшла висновку, що лише одного раціонального переконання, заснованого на логіці, усвідомленні та прийнятті аргументів, а також на класичних риторичних прийомах, замало. Це пояснюється тим, що люди, перш за все, вірять своєму власному досвіду, спираючись на нав'язані з дитинства системи цінностей, ідеалів та інтересів і діють, виходячи саме з них, а не з прагнення знайти і затвердити істину. Тому дослідження механізмів мовлення харизматика, для якого воно є не тільки засобом передачі інформації, а й дієвим інструментом впливу, передбачає аналіз ментальних установок цієї людини та характер їх вираження в умовах харизматичної комунікації.

Для розуміння процесу харизматизації публічної особи було розроблено *модель публічної харизматичної комунікації*, основу якої, за Максом Вебером [16], становить приписування (нім. *Zuschreibung*) публічній особі народом харизматичних ознак. Основними етапами перетворення публічної особи на харизматичну є: (1) відправлення послання народу, (2) здійснення впливу через аргументи та заклики, (3) усвідомлення народом аргументами і закликами послання, (4) збіг відправленого змісту з очікуваним, (5) піднесення народу,

(6) здійснення спільних дій на основі довіри, (7) виникнення харизматичного екстазу, (8) приписування публічній особі харизматичних ознак [3, 93-94].

Послання (нім. *Botschaft*) становить собою триєдність особистості публічної особи, її дій і пропаганди і повинно максимально відповідати очікуванім уявленням народу про цього політика, коли народ, у свою чергу, готовий сприйняти його послання й здійснити ряд сумісних з його/її закликами дій. Вербальна реалізація послання здійснюється через аргументи й заклики, якими аудиторія опановує й наповнює їх своїм змістом. Якщо зміст послання, направленою «згори», збігається зі сприйнятим значенням «знизу» й обидва вони сплавляються в єдине ціле, тоді можна говорити про успішну харизматичну комунікацію, результатом якої є виникнення *стану довіри*. Стосунки на основі довіри дають змогу кожному індивідові з натовпу уявити собі, що він/вона перебуває в особистому контакті з особою, якою захоплюється, якій довіряє, а отже, *вірить* у неї. Під вірою в цьому контексті розуміємо прийняття будь-яких суджень за істинні, що завжди пов'язано з певною формою довіри [12, 71]. Джерелами високої мотивації публічної особи слугують його/її жагуча переконаність у правильності вчинених дій, віра у високі ідеї, усвідомлення себе здатним на здійснення змін у масштабах країни або світу, а також історичність, епохальність публічної ситуації, у якій вона бере участь. Зазначений мотиваційний блок налаштовує її й аудиторію на спільну емоційну хвилю, унаслідок чого виникає різкий сплеск емоцій у всіх учасників комунікації, тобто *харизматичний екстаз*, своєрідний *unio mystica* (містичне поєднання з Богом). У цей момент між публічною особою і аудиторією зникають суб'єктно-об'єктні відносини, вона не відокремлює себе від неї, а вона асоціює себе з образом особи й приписує їй всі властивості, якими та, за його уявленнями, наділена або які він/вона повинен мати. Надалі публічна особа сприймається як харизматична, і всі його/її наступні послання (звертання) до народу будуть сприйматися також як харизматичні [3].

Ступінь стану харизматичного піднесення багато в чому залежить від екстраординарних зовнішніх умов (криза, революція), а також таких особистісних якостей публічної особи, як мотивація, цільові настанови, характер, тип особистості, індивідуальний стиль прийняття рішень, ораторський дар захоплювати своїми виступами великі скупчення людей та ін. Частотність, повторюваність таких ситуацій, коли публічна особа все частіше й частіше занурюється в стан піднесення в момент комунікації зі своїми прихильниками, зумовлює метонімічне перенесення тимчасового емоційного стану на постійну властивість людини.

У запропонованій нами моделі можна виділити три ключові характеристики харизма тик за Стівеном Келманом [11], які пов'язані з такими

когнітивними опорами: 1) КРЕДИТНІСТЬ харизматика, тобто довіра до нього, яка визначається механізмом внутрішнього прийняття ("інтерналізацією") його послання, 2) ПРИВАБЛИВІСТЬ, пов'язана з механізмом його самоідентифікації з народом, і 3) ВЛАДА, пов'язана з механізмом зовнішнього оволодіння народом його послання і з виконанням спільних дій.

Таким чином, найбільшу інформативну вагу в посланні харизматика має фактор "ВЛАДА", що включає в себе ознаки: НАСТУПАЛЬНИЙ, СМІЛИВИЙ, НАПОЛЕГЛИВИЙ, ЕНЕРГІЙНИЙ, а також фактор "ПРИВАБЛИВІСТЬ", що включає в себе ознаки: ДОБРИЙ, ЧУЙНИЙ, ДРУЖНЬО НАЛАШТОВАНИЙ, ПРИВІТНИЙ. Останній фактор є меншою мірою важливим для харизматика, а більшою мірою є включеним у ментальну оцінку дій особистостей, що здатні зачарувати (акторів, телевізійних ведучих, шоуменів, спортсменів тощо), які в повсякденному мовленні також часто називаються харизматичними.

Ґрунтуючись на розроблену Ніною Богомоловою соціально-психологічну модель комунікатора, яка включає в себе два ряди відносин: (1) комунікатор (ХЛ) – послання (*Botschaft*) і (2) комунікатор (ХЛ) – аудиторія (народ), можна також виділити в моделі харизматичної комунікації два чинники харизматика, що зумовлюють його когнітивні, емоційні та поведінкові риси. Перший фактор "КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ПЕРЕКОНАНІСТЬ" (ХЛ vs. *Botschaft*) відображає когнітивний аспект "ЗНАННЯ ПОВІДОМЛЮВАНОЇ ДІЙСНОСТІ", емоційний аспект "НАСНАЖЛИВІСТЬ, ВИСОКА ПЕРЕКОНАНІСТЬ В ПОВІДОМЛЮВАНОМУ", поведінковий аспект "ВМІННЯ СПОНУКАТИ ДО СПІЛЬНИХ ДІЙ". Другий фактор "ПОВАГА – ПРИВАБЛИВІСТЬ" (ХЛ vs. народ) і (народ vs. ХЛ). Відносини ХЛ vs. народ відбивають когнітивний аспект ЗНАННЯ СВОЄЇ АУДИТОРІЇ, емоційний аспект НАСНАГА НАРОДУ, поведінковий аспект: ВМІННЯ СПІЛКУВАТИСЯ З АУДИТОРІЄЮ НА РІВНИХ; відносини Народ vs. ХЛ висвітлюють когнітивний аспект ВІДОМИЙ АУДИТОРІЇ АВТОРИТЕТ ХАРИЗМАТИКА, емоційний аспект ВНУТРІШНЯ СИЛА І ЗОВНІШНЯ ПРИВАБЛИВІСТЬ КОМУНІКАТОРА, СИМПАТІЯ ДО НЬОГО, поведінковий аспект: ВМІННЯ АДЕКВАТНО РЕАГУВАТИ НА ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК ВІД АУДИТОРІЇ.

Визначення **когнітивних опор** публічного харизматика є можливим крізь призму аналізу його *мовної особистості*, у структурі якої, згідно з Ю. Н. Карауловим, виділяються три рівні: (1) вербально-семантичний рівень (або структурно-системний), (2) когнітивний рівень (або тезаурусний), (3) прагматичний рівень (мотиваційний) [1, 35–37]. Така тришарова модель дозволяє розглядати різноманітні якісні ознаки мовної особистості в межах трьох істотних характеристик – вербально-семантичної, або власне мовної, когнітивної (пізнавальної) і прагматичної. У структурі мовної особистості

можна виділити ядерні й змінні складові [там само, 37]. Так, певна домінанта, зумовлена *національно-культурними традиціями й пануючою в суспільстві ідеологією*, дає можливість виділення в загальномовній картині світу харизматика її ядерної, загальнозначущої, інваріантної частини. Остання може розцінюватися як аналог поняття базової особистості, під якою розуміється структура особистості, спільна для всіх членів суспільства, й така, що формується під впливом сімейного, виховного, соціального середовища.

Для встановлення зв'язку між рівнями в структурі мовної харизматичної особистості необхідна *екстралінгвістична інформація*, що постачається соціальною складовою мови й пов'язана з «історією» мовної соціалізації цієї особистості. Для переходу на мотиваційно-прагматичний рівень використовуємо інформацію про соціальне функціонування мовної особистості, про її соціальні ролі й референтні групи, тобто про «актуальну соціалізацію», що створює ситуативні домінанти й вносить «перекручування» у відносно стійку картину світу. Але оскільки харизматична особистість не тільки соціальна, але й індивідуальна, і насамперед індивідуальна, іншою інформаційною складовою повинна бути *емоційно-афективна*, що характеризує її інтенціональність у комунікативно-діяльній сфері [8].

Позачасова й інваріантна частина в структурі мовної особистості пов'язується, насамперед, з *національним колоритом* [7]. Усе, що стосується національного характеру і національної специфіки, має тільки один часовий вимір – історичний. Історичне в структурі мовної особистості збігається з її інваріантною частиною, тому можна поставити знак рівності між *історичним, інваріантним й національним* стосовно мовної особистості. Зміст поняття етносу й етнічної самосвідомості, які для харизматика є визначальними у його взаємодії з народом, спирається на низку таких ознак: спільність походження, спільність історичних доль, спільність культурних цінностей і традицій, спільність мови, емоційних і символічних зв'язків, спільність території. Тому особистість харизматичного політика завжди глибоко національна і її універсальність може визначатися тільки рамками її *національної універсальності* [там само, 463].

Глибинна аналогія між мовною особистістю й національним характером полягає в тому, що носієм національного й у тому, і в іншому випадку виступає відносно стійка в часі, тобто *інваріантна* в масштабі самої особистості, *частина в її структурі*, що є продуктом тривалого історичного розвитку й об'єктом передачі досвіду між поколіннями. Національне пронизує всі рівні організації мовної особистості, на кожному з них набуваючи своєї форми втілення, і застиглий, статичний, і інваріантний характер національного в структурі мовної особистості відбивається в самій мові на динамічній,

історичній складовій [2, 189-190]. Це положення є відправним при зіставленні харизматичних мовних особистостей у німецькій та українській мовах. Поряд із системно-структурними даними й соціальними (соціолінгвістичними) характеристиками мовної спільноти, до якої належить харизматична мовна особистість, що нами розглядається, особливе значення мають відомості психологічного плану, зумовлені приналежністю досліджуваної особистості до вузької референтної групи або окремого мовного колективу (наприклад, члени однієї партії, прихильники одного публічного руху) і такі, що визначають ті ціннісно-настановчі критерії, які й створюють унікальний, неповторний естетичний і емоційно-риторичний колорит її дискурсу, дискурсу харизматичної особистості.

Кваліфікація мовної особистості харизматика відповідно до виконуваної нею в тій або іншій ситуації ролі (функції) може служити підставою для характеристики її мовної поведінки, але така кваліфікація не може бути вирішальною для виявлення власне *комунікативних потреб* [9]. При уточненні кількості комунікативних потреб або починає примножуватися (наприклад, потреба в аргументації, потреба в оперуванні текстами духовної культури, потреба у використанні підмов та ін.), або навпаки, йдучи лінією їх типізації й укрупнення, дослідники співвідносять комунікативні потреби з функціями мови, і тоді говорять про фатичну, номінативну, пізнавальну, емотивну, апелятивну, волюнтативну та інші потреби. Цей ряд незакінчений і логічно непослідовний, оскільки, наприклад, номінативна функція (потреба) не існує сама по собі, а входить як складова частина в усі інші; емотивна й волюнтативна потреби є різновидом апелятивної функції, що впливає на аудиторію.

В основі комунікативних потреб харизматика може лежати "взаємна потреба", причиною якої є наступна спільна умова: недостатність особистості в будь-якому відношенні є ніби імпульсом, що спонукає шукати її доповнення в іншій особистості. В умовах публічної комунікації швидше потрібно говорити не про суто комунікативні потреби, а про потреби *комунікативно-діяльнісні*, оскільки публічна комунікація пов'язана з досягненням певної мети (одержання влади) і ґрунтується на певному типі, насамперед, соціальних взаємин. *Афірмація* й *негація* адресата є для харизматика визначальними в його комунікативних потребах. Харизматик точно знає, до якого табору відноситься колективний адресат, яку роль він відіграє в комунікації, тому він абсолютно правильно вибирає положення, за ("афірмація") і проти ("негація") яких виступає адресат.

Як відзначено вище, для дослідження мовної особистості харизматичного політика у першу чергу релевантним є прагматичний рівень, оскільки на цьому

рівні мовна особистість пов'язана з навколишнім світом і потребує його. Ця об'єктивна необхідність, відбиваючись у психіці, випробовується нею як *потреба*. Над потребами перебувають *інтереси*, а над останніми домінують *ідеали*. Як особливий момент виділяється настанова особистості. *Настанова*, або *цілеустановка* – це обрана особистістю позиція, що полягає в певному відношенні до поставленої мети та завдань і виражається у виборчій мобілізованості й готовності до діяльності [5, с. 520]. Будь-яка настанова особистості виникає при входженні суб'єкта в ситуацію й прийнятті ним поставлених у цій ситуації завдань. Відповідно, настанова, як один з компонентів спрямованості особистості, а в нашому випадку — мовної особистості, залежить від того, що суб'єктивно важливо для індивіда. *Спрямованість особистості* тлумачиться як сукупність стійких, незалежних від сформованої ситуації мотивів, що орієнтують поведінку й діяльність особистості [там само]. Спрямованість особистості характеризується її інтересами, схильностями, переконаннями, ідеалами, у яких виражається світогляд людини. Настанова складається й постійно перебудовується в процесі діяльності особистості. Таким чином, настанова особистості, що включає в себе цілий спектр компонентів, починаючи від елементарних потреб і потягів, закінчуючи світоглядними поглядами, є явищем динамічним [там само, 521].

Перетворення публічної особи в харизматика залежить від двох умов, що необхідні для формування та реалізації його публічної харизми: 1) здатність індивіда досить чітко рефлексувати зміст домінуючих архетипів і 2) артикулювати їх у доступній масовій свідомості й водночас зарядженій натхненням формі [10]. Так, у 80-і р.р. в американських дослідженнях моделей комунікаторів Джеральд Голдхабер запропонував *харизматичну модель комунікатора* стосовно дослідження ведучих передач на телебаченні. Це пояснюється тим, що успіх телевізійних передач, на думку дослідника, в меншій мірі пов'язаний з інформаційним змістом передачі, а визначається більшою мірою "харизмою" тієї особистості, яка веде ці передачі, тобто телевізійного ведучого. Під "харизмою" в цьому дослідженні мислився "особистісний магнетизм", який виходив від особистості ведучого. У цьому контексті було виділено три основних типи харизматичної особистості: 1) *герой* - ідеалізована особистість: сміливий, агресивний, говорить, що "ми хочемо", виглядає, як "ми хочемо"; приклад - Джон Кеннеді, 2) *антигерой* – "проста людина", "один з нас", виглядає, як "ми всі", говорить те, "що і ми", з ним ми відчуваємо себе безпечно, приклад – Джордж Буш-Молодший, 3) *містична особистість* - чужа нам людина, незвичайна, непередбачувана, наприклад, А. Шикльгубер (Гітлер). Відповідно виділяються характеристики цих типів за 5 шкалами, так звані "елементи харизми": 1) зовнішність, 2) чоловіча чи жіноча

привабливість, 3) «очікуваність» висловлювань, 4) дії, 5) професійна майстерність: самоподання, комунікативний стиль. Кожна з цих шкал містила по 10 балів, гарним показником вважалися 35 балів за всіма шкалами [13].

Таким чином, підсумовуючи, робимо висновок про те, що при інтерпретації когнітивних та комунікативних засобів мовленнєвого впливу публічної особи, яка сприймається аудиторією як харизматична, необхідно враховувати ментальні механізми та ресурси, що реалізуються харизматиком вербально і невербально з метою впливу на аудиторію в усному дискурсі. До *ментальних механізмів* публічного харизматика відносимо стовідсоткове внутрішнє прийняття аудиторією його меседжів, його самоідентифікація з аудиторією, а також емоційний зв'язок з нею під час виконання спільних дій на основі довіри. До найважливіших *когнітивних опор* належать настанови, інтереси та ідеали, які у своєму взаємозв'язку формують прагматику дій публічного харизматика, що направлені на навколишній світ з метою його кардинальної зміни. Необхідно підкреслити, що саме тип сприйняття *образу публічного харизматика* є вирішальним у розумінні феномену публічної харизми. Сприйняття особи як харизматичної, як правило, відбувається в активному режимі, коли реципієнт, який відчуває глибоку довіру до неї та емоційну єдність, ніби допомагає переконати себе, особливо якщо він уявляє собі, що все відбувається в його інтересах. Таким чином, піднесена аудиторія притуляє до своїх публічних улюбленців свої уподобання, називаючи ці уподобання "харизмою".

Література

1. Караулов, Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 264 с.
2. Леонтьев, А.А. Основы психолингвистики / А.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 287 с.
3. Петлюченко, Н. В. Харизматика : мовна особистість і дискурс : монографія / Н. В. Петлюченко. – Одеса : Астропринт, 2009. – 464 с.
4. Почепцов, Г. Г. Имиджелогия / Г. Г. Почепцов. – М. - К. : Рефл-бук-Ваклер, 2004. – 574 с.
5. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2001. – 702 с.
6. Саф'ян, Ю.О. Концепт ОБАЯНИЕ в западной и славянской лингвокультурах / Саф'ян Ю.О. / Тези доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції "Філологія ХХІ століття: теорія, практика, перспективи" (Національний університет "Одеська юридична академія", 18 квітня 2012 р.). – Одеса: Феникс, 2012. – С. 94-96.

7. Сорокин, П.А. Основные черты русской нации в двадцатом столетии / П.А. Сорокин // О России и русской философской культуре. Философы русского зарубежья. – М. : Наука, 1990. – С.463-489.

8. Шахнарович, А.М. Языковая личность и языковая способность / А.М. Шахнарович // Язык – система. Язык – текст. Язык – способность. – М. : Изд-во РАН, 1995. – С.260-276.

9. Янко, Т.Е. О понятиях коммуникативной структуры и коммуникативной стратегии (на материале русского языка) / Т.Е. Янко // Вопр. языкознания. – 1999. – № 4. – С. 28-55.

10. Goleman, D. Emotionale Intelligenz / Daniel Goleman. – München : Hanser, 1996. – 423 S.

11. Kelman, Steven: Economic Incentives and Environmental Policy: Politics, Philosophy, Ideology / / Thomas Schelling (editor), Incentives for Environmental Protection. – MIT Press, 1983.

12. Klaus, G. Sprache der Politik / Georg Klaus. – Berlin : Dt. Verl. der Wissenschaft, 1971. – 294 S.

13. Lawrence, B Rosenfeld; Val R Smith; Gerald M Goldhaber, Experiments in human communication a laboratory manual and workbook. – Holt, Rinehart and Winston, 1975. – 295 p.

14. Lenze, M. Postmodernes Charisma : Marken und Stars statt Religion und Vernunft / Malte Lenze. – 1. Aufl. – Wiesbaden : Dt. Univ.-Verl., 2002. – X, 217 S.

15. Radkau, J. Max Weber: Die Leidenschaft des Denkens / J.Radkau. – München, Wien: Carl Hansen Verlag, 2005. – 1007 S.

16. Weber, M. Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie / M. Weber. – Paderborn: Voltmedia, 2006. – 1311 S.

Петлюченко Н.В. Харизматическое речевое воздействие публичного лица (когнитивный и коммуникативный аспекты). – Статья.

Аннотация. В статье рассматриваются когнитивный и коммуникативный аспекты речевого воздействия харизматического публичного лица, основы харизматической коммуникации, а также когнитивные опоры харизматика в публичном дискурсе.

Ключевые слова: речевое воздействие, харизма, публичное лицо, когнитивные опоры, публичный дискурс

Petlyuchenko N.V. Charismatic Speech Impact of a Public Person (Cognitive and Communicative Aspects). – Article.

Summary. The article deals with the cognitive and communicative aspects of speech impact of a charismatic public person, the basics of charismatic communication, as well as the cognitive support of a charismatic person in public discourse.

Key words: speech impact, charisma, charismatic person, cognitive support, public discourse

УДК 811.111

Лушпаева Н.М.

(Одесса)

**ПОЯВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ЮРИДИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В
АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ**

Аннотация. В статье рассматривается происхождение некоторых юридических терминов в английском языке и развитие их семантической структуры на фоне исторических событий, повлиявших на формирование английского языка.

Ключевые слова: юридические термины, английский язык, семантическая структура.

«Англия» - это довольно позднее название центральной части большого острова из группы Британских островов, древним населением которых были европейские кельты (the Celts). Большинство из них составляли бритты (the Brits) и гаэлы (the Gaels). Кельты жили племенами, во главе которых стояли вожди (chiefs). Вожди правили своими народами на основе устоявшихся обычаев, часть которых приобретала силу закона и морали. Иногда вожди назывались королями (kings) и стояли во главе войска.

Кельты говорили на разных диалектах. Элементы кельтских языков хорошо сохранились и на сегодняшний день в географических названиях: Avon, Evan – река, Llyn-din – Лондон, ulsge – вода; в названиях местностей Eхе, Usk, Esk и т.д.

Римляне неоднократно пытались высадиться на острове, но терпели неудачи.

Прочное завоевание Британии началось в 43 г. н.э. при императоре Клавдии. Покорив бриттов, римляне колонизировали большую часть острова

Британия и создали множество военных лагерей, из которых впоследствии развились английские города: Глостер, Манчестер, Чичестер, Лестер, Линкольн (лат. castra – лагерь, др.-а. ceaster, совр. Chester, Gloucester, Manchester, Chichester, Lester, Lincoln). Эта колонизация оказала глубокое влияние на Британию. Римская цивилизация – шоссейные дороги, мощные стены военных лагерей – совершенно преобразила лицо страны. Латинский язык вытеснил кельтские диалекты в городах и стал языком церкви, который освоили и бритты.

Римляне владели Британией в течение почти четырех столетий до начала V века. В 410 году римские легионеры были отозваны из Британии для защиты Италии от наступавших на нее германцев. Бритты были предоставлены своим собственным силам в борьбе с угрожавшими и Британии германскими племенами.

Сосуществование с Римской империей не могло не отразиться на укладе жизни кельтов. «Римский порядок», а именно так можно назвать те проявления законности, которые развивались в романо-британской цивилизации, закрепился, прежде всего, в названии городской власти – municipal; municipality (from Latin municipalis) – 1. Город, управляемый своей собственной избранной властью. 2. Группа лиц, управляющая таким городом.

Около середины V века (449 г.н.э.) произошло завоевание Британии германцами. Заняв Британию, германцы расселились по ней племенами: англ (the Angles) заняли большую часть территории к северу от Темзы саксы (the Saxons) – территорию к югу от Темзы, юты (the Jutes) – заняли крайний юго-восток Британии – полуостров Кент (Kent) и остров Уайт (Isle of Wight).

Со времени переселения англов, саксов и ютов в Британию их язык оторвался от континентальных германских диалектов и по времени этого переселения начинается история английского языка.

Общественная организация переселившихся германцев была еще родовой, но в ней уже начался процесс быстрого разложения. Росли богатства и престиж прослойки воинов по сравнению с земледельцами, не покидавшими пределы родной земли. Усиливалась власть королей, и они стали выступать с претензией, сначала робкой и сильно ограниченной народным правом, на то, что они являются единственными и верховными собственниками земли.

К 600 году н.э. в Англии развивается феодализм. Тэны (thanes) – англосаксонские землевладельцы, обязанные служить в королевских войсках, стали приобретать черты феодальных лордов, крестьяне закрепощаются, а частная собственность на землю стала оформляться все определеннее. Население расслаивалось на четкие социальные классы. Свободная родовая организация, объединявшая англосаксов на их родине (северо-запад Германии

и юг Дании), начинает вытесняться государством и властью короля, постоянно исполнявшего функцию военного вождя (т.к. война была обычным и постоянным явлением). В то же время (VII – XI вв.) в англо-саксонских королевствах (государствах) действовал Witenagemot(e) [ОЕ. witena – wise man + gemōt, a gathering, буквально «встреча умных»]- совет дворян, церковников и чиновников, который помогал королям управлять государством.

Вторым словом, которое имеет прямое отношение к правоведению и прослеживается в записях того времени было will [ОЕ. willa] – письменное заявление о том, как кто-то желает распорядиться своей собственностью после смерти и твердо вошедшее в практику как закон о наследовании (завещание).

Скандинавское нашествие (IX – XI вв.) длилось очень долго с переменным успехом как для англосаксов, так и для скандинавов. За это время даны, они же датчане (the Danes), успели оккупировать юго-восток Англии и частично смешались с населением. Область датского правления называлась Danelaw, где слово Law – закон происходит от древнеанглийского Lagu, а оно – из древнескандинавского Lоd. Позднее от него образовалось слово ùlaza – outlaw – вне закона.

В современном английском языке термин Law имеет развитую семантическую структуру, легко присоединяя к себе по ассоциациям другие слова, и морфемы, образуя большое семантическое (смысловое) поле – «Право, юриспруденция»:

Law merchant – торговое право;

International law/law of nations – международное право;

To read law – изучать право;

Law and order – правопорядок;

To follow the law/to go in for law – избрать профессию юриста;

To practice law – быть юристом;

To go to law – подать в суд, начать судебный процесс;

To have/ to take the law of smb. – привлечь кого-либо к суду;

To take the law into one's own hands – расправиться без суда;

To maintain law and order – поддерживать закон и порядок;

Civil law - гражданское право;

Military law – военное право;

Law – abiding – законопослушный;

Law – breaker – правонарушитель, преступник;

Law – court – суд;

Lawful – законный;

Law giver/ law maker – законодатель;

Lawless – незаконный;

Law-list – ежегодный юридический справочник;

Law – making – издание законов;

Law – monger – мелкий адвокат, крючоктвор;

Lawyer – слуга правосудия и т.д.

Более частые юридические словоупотребления стали встречаться в документах после норманского завоевания, которое началось в 1066 году. По происхождению норманны были скандинавским племенем (Norman < norðman «северный человек»). В течение полутора столетий, прошедших между поселением норманнов во Франции и вторжением их в Англию, они смешались с местным французским населением, приняли его язык и культуру.

Проникновение французских слов в английский язык началось не сразу, а лишь в XII веке. Особой интенсивности оно достигло в XIII-XIV вв. Французский язык был введен в судопроизводство. На французском языке велись прения в парламенте, который был учрежден в 1265 году. Многие слова, заимствованные в ту эпоху, обозначали предметы и понятия, связанные с жизнью и бытом норманской знати. Среди основных семантических (смысловых) сфер заимствованных французских слов присутствует государственное управление и судопроизводство. Большинство из них слова старофранцузского происхождения:

Attorney [OF. atorné] – лицо, имеющее юридические полномочия действовать от имени другого лица; поверенный, адвокат;

Attorney General – министр юстиции США;

District attorney - районный прокурор;

Letter of attorney - доверенность;

Power of attorney – полномочия;

Governen [OF. governer] – управлять;

Government [MF. gouvernement] – правительство;

Court [OF. court] – суд;

Judge [OF. Juge [ju:d] - судья;

Condemnen [OF. condemner] – осуждать;

Aquiten [OF. acquiter] – оправдывать (modern “acquit”)

Sentence [F.] – приговор.

В группе также выделяются слова франко-латинского происхождения: principle, just, justice, legal.

Слово principle [OF. Principe from Latin principium] – принцип, относится к законам природы и принятии моральных законов как правил поведения.

Слово just [Fr. Juste from Latin Justus] – справедливый; беспристрастный. Его семантическая структура развивается в словосочетаниях:

A just sentence – справедливый приговор;

A just man – человек, подчиняющийся общепринятым этическим законам;

Just = legally valid – юридически действительный;

A just title to ownership - законное право владения;

Слово justice – 1. Справедливость, 2. Юстиция – происходит из старофранцузского justice от латинского justitia и имеет развитую семантическую структуру, в которую входят значения:

1) поведение по отношению к себе и другим, которое строго соответствует существующим общепринятым этическим законам либо утвержденным юридической властью;

2) процесс работы закона;

3) лицо, назначенное проводить закон, судья; титул для судьи;

4) Justice of the peace – избранный, иногда назначенный юридический чиновник с юрисдикцией в государственных судах низшей инстанции и административными обязанностями (запросы, свидетельства о браке, выдача лицензий).

В американском стандарте английского языка, слово justice вошло в состав аналитической единицы (устойчивого словосочетания) – The United States Department of Justice, которое обозначает федеральное агентство, возглавляемое министром юстиции, который вводит в силу федеральные законы, контролирует все юридические дела для правительства и советует президенту и главам департаментов исполнительной власти по юридическим делам.

Слово legal [from Latin legalis] обозначает: 1. Относящийся к закону; 2. Согласованный или предписанный законом. Производным от него является слово legacy [‘Legasi], употребляемое часто во множественном числе legacies, которое обозначает деньги или имущество, оговоренное в завещании.

В семантическую структуру слова Legal входят также словосочетания: Legal age – возраст, в котором лицо вступает в полные юридические права и ответственность по закону; Legal aid – бесплатный совет юриста, предоставляемый лицу, которое не может оплатить судебные расходы.

Таким образом, мы рассмотрели появление и смысловое развитие в английском языке юридических терминов, перешедших из латинского и старофранцузского языков: Municipal/municipality - муниципальный/муниципалитет; Attorney – поверенный, адвокат; Court – суд; Judge – судья; Condemn (en) - осуждать; Acquit – оправдывать; Sentence - приговор, приговаривать; Just - справедливый, беспристрастный; Principle - принятие моральных законов как правил поведения; Legal – предписанный законом.

Все эти термины существуют и в современном английском языке и имеют хорошо развитую семантическую структуру.

Древнескандинавское слово *Lod* прошло развитие от древнеанглийского *lōdi* до современного *Law* – закон; право; юриспруденция. Слово обладает большой смысловой валентностью, благодаря чему образует обширное смысловое поле.

Древнее англосаксонское слово *Willa (will)* волеизъявление; завещание – функционирует в языке и по сей день с теми же значениями.

Древнейшее англо-саксонское слово *Witenagemot* – обозначавшее «совет умных» и «королевский совет» считается предшественником французского слова *Parliament* – парламент (от *parler* – говорить). Слово имеет статус историзма – вышедшей из употребления, но очень ценной национальной реалии.

Историю английского языка принято делить на три периода:

- Древнеанглийский (или англо-саксонский период – со времени вторжения германских племен в Британию – V-VII века до 1100 г.;
- Среднеанглийский период – с 1100 до 1500 гг.;
- Новоанглийский период с 1500 до настоящего времени.

В последнем периоде различается также *Early New English* – раннеанглийский период с XV до конца XVII века.

В документах этого времени можно найти много указаний на необходимость соблюдения языковой нормы (1531).

Автор книги “*The art of English poesies*”, Пулленхэм (Pullenham), считает лучшим английским языком обычную речь суда, язык Лондона и графств, лежащих вокруг Лондона на расстоянии не более 10 миль.

В заключение следует сказать, что все рассмотренные термины прошли через все периоды развития английского языка и функционируют в нем в настоящее время с теми же значениями.

Приложение 1. Латинские заимствования

Municipal; municipality (from Latin municipalis) – 1) город, управляемый своей собственной избранной властью; 2) группа лиц, управляющая таким городом.

Legal [from Latin legalis] – Относящийся к закону; согласованный или предписанный законом;

Legacies – деньги или имущество, оговоренные в завещании.

Приложение 2. Англо-саксонские слова

Witenagemot(e) [ОЕ. *Witena* – wiseman - *gemōt*, a gathering, буквально «встреча умных»] – совет дворян, церковников и чиновников, помогавший королям управлять государством.

WILL [OE. willa] – письменное заявление о том, как кто-то желает распорядиться своей собственностью после смерти; закон о наследовании (завещание).

Приложение 3 Скандинавские заимствования

Law – закон [OE. Laqu from OSC. LOG]

Danelaw – область датского правления

Outlaw – вне закона

law merchant	to follow the law
international law	to read law
law and order	to go to law
civil law	to maintain law and order
military law	law list
law breaker	law less
law court	law making
law full	law monger
law giver	lawyer
law maker	

Приложение 4. Старофранцузские слова

Attorney [OF. atorné] - поверенный

Gavernen [OF. governer] - управлять

Government [MF. gouvernement] - правительство

Court [OF. court] - суд

Judge [OF. juge] - судья

Condemned [OF. condemner] - осуждать

Aquiten [OF. acquiter] - оправдывать (modern acquit)

Sentence [F.] – приговор

Приложение 5. Слова франко-латинского происхождения

Principle [OF. Principe from Latin principium] – принятие моральных законов как правил поведения;

Just [Fr. Juste from Latin Justus] – справедливый, беспристрастный;

Justice [OF. Justice from Latin justicia] – 1. Справедливость; 2. Юстиция;

Justice of the peace – мировой судья;

The United States Department Of Justice – федеральное агентство, возглавляемое министром юстиции США.

Литература

1. Аракин В.Д. История английского языка / В.Д.Аракин. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2001. – С. 26-35; 110-117; 162-164.
2. Верба Л.Г. Історія англійської мови / Л.Г.Верба. – Вінниця, «Нова книга», 2006. – С. 13-22; 90-95; 102-112; 144-151.
3. Ильиш Б.А. История английского языка / Б.А.Ильиш. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – С. 8-38; 59-65; 148-175; 254-260.
4. Расторгуева Т.А., Жданова И.Ф. «Курс лекций по истории английского языка» / Т.А.Расторгуева. – М.: «Высшая школа», 1972. – С. 7-19; 20-40; 135-147.
5. Резник Р.В., Сорокина Т.А., Резник И.В. История английского языка / Р.В.Резник. – М.: Флинта: Наука, 2001.
6. Смирницкий А.И. Древнеанглийский язык / А.И.Смирницкий. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1955.
7. New Webster's Dictionary And Thesaurus Of The English Language. Lexicon Publications, inc. – U.S.A. – 1248 p.

Лушпаева Н.М. Поява і розвиток юридичної термінології в англійській мові. – Стаття.

В статье рассматривается происхождение некоторых юридических терминов в английском языке и развитие их семантической структуры на фоне исторических событий, повлиявших на формирование английского языка.

Ключевые слова: юридические термины, английский язык, семантическая структура.

Lushpaeva N.M. The Emergence and Development of the Juridical Terminology in the English Language. – Article.

Summary. The article considers the origin of some juridical terms and the development of their semantic structure on the background of the historical events which influenced the formation of the English language.

Key words: legal terms, English, semantic structure.

КОРПУСНАЯ ЛИНГВИСТИКА И НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация. Современные информационные технологии и технические средства открывают новые возможности для лингвистического исследования на базе языковых корпусов. В статье представлено описание крупнейших корпусов, история их создания, вскрыта их роль и целесообразность использования в лингвистическом исследовании.

Ключевые слова: лингвистическое исследование, корпус, корпусная лингвистика

Несмотря на то, что корпусной лингвистикой к настоящему времени накоплен серьезный опыт разработки корпусов для различных языков, широкое применение последних в лингвистических исследованиях до сих пор отсутствует. В связи с этим весьма актуальным является обращение к вопросу о языковых корпусах и возможностях их использования профессиональными лингвистами.

Получивший широкое распространение в последнее время термин «корпусная лингвистика» связан с разделом языкознания, занимающимся разработкой, созданием и использованием текстовых корпусов. В Википедии лингвистический корпус определяется как «совокупность текстов, собранных в соответствии с определёнными принципами, размеченных по определённому стандарту и обеспеченных специализированной поисковой системой». В определении корпусной лингвистики Г.Р.Беннет акцент сделан на еще одной характеристике корпуса – содержащиеся в корпусах тексты представляют собой живую речь: “A corpus is a large, principled collection of naturally occurring examples of language stored electronically” [2].

Само по себе обращение исследователей к анализу реальных языковых фактов на основе текстовой выборки не является новым. Реальные примеры использования отдельных слов в литературных источниках для иллюстрации их значения приводил еще Самуэль Джонсон в своем словаре “A Dictionary of the English Language”, изданном в 1755 году. Помимо того, что такого рода иллюстрация значения слова была отличительной инновационной чертой этого словаря, любопытно отметить, что общее количество цитат (114,000) , используемых для иллюстрации значений слов более чем в два с половиной раза превышало количество включенных в словарь слов (42,773), а в качестве

источников использовались художественные произведения Шекспира, Свифта, Мильтона, Драйдена и др.

Отобранные вручную выборки из печатных литературных источников широко использовались в исследовательских целях как зарубежными, так и советскими лингвистами еще с середины XX века. Использование же образцов устной речи для анализа языка в целом для того периода – явление достаточно редкое. В качестве яркого примера можно привести Чарльза К.Фриза, который был убежден в том, что лингвистическое исследование должно основываться на образцах живой речи, реально используемой носителями языка в речевой коммуникации. Его однофамилец, Питер Х. Фриз, в своей работе, посвященной Чарльзу Фризу, отмечает, что во всех своих исследованиях Фриз “made every attempt to discover the characteristics of the language spoken in the communities while the speakers were focused on what they were communicating, not how they were communicating it” [3]. Вполне закономерно, что при написании своего известного труда “The Structure of English” Фриз использовал корпус текстов объемом 250 000 слов, составленный на основе записи около 50 часов телефонных разговоров, участники которых не знали, что их разговоры записывают.

Стремительное развитие компьютерных технологий во второй половине века дало толчок для создания в 60-х годах двадцатого столетия первого компьютерного корпуса, получившего название Брауновского корпуса и послужившего в качестве образца для последующих создателей корпусов текстов на различных языках. Этот корпус был создан в частном американском университете Брауна (штат Род-Айленд) и включал 500 фрагментов по 20 тысяч слов каждый. В качестве источников авторы корпуса У.Френсис и Г. Кучера использовали случайно отобранные на основе особой вероятностной процедуры прозаические тексты американского варианта английского языка, принадлежащие пятнадцати наиболее массовым жанрам печатной прозы США.

Бурное развитие компьютерных технологий позволило многократно увеличить объем текста, а появившееся новое лингвистическое направление корпусной лингвистики внесло свой вклад в развитие качественных характеристик корпусов. В.П. Захаров [1] выделяет три основные предпосылки целесообразности создания и использования корпусов:

- 1) достаточно большой (репрезентативный) объем корпуса гарантирует типичность данных и обеспечивает полноту представления всего спектра языковых явлений;

- 2) данные разного типа находятся в корпусе в своей естественной контекстной форме, что создает возможность их всестороннего и объективного изучения;

3) однажды созданный и подготовленный массив данных может использоваться многократно, многими исследователями и в различных целях.

Корпуса могут иметь разную степень организации и структурированности. Наиболее представительными и полными по уровню научной обработки текстов являются национальные корпуса языков. Общеизвестным образцом национального корпуса является, Британский национальный корпус (BNC), на который ориентированы многие другие современные корпуса.

Британский национальный корпус включает 100 миллионов словоупотреблений, входящих в тексты, отобранные на основании следующих трех основных критериев: (1) область/сфера; (2) время; (3) источник, к которым также применялись определенные требования.

Тексты из литературных источников представлены в корпусе лишь в 25%, в то время как остальные 75% корпуса составляют письменные тексты из информативных источников в приблизительно равных долях представленности таких областей, как прикладные и естественные науки, искусство, финансы и торговля, досуг, политика и т.д. По принадлежности к источнику текста, все тексты распределились следующим образом: 60% составили тексты, отобранные из книг; 25% – из периодических изданий, остальные тексты – из других видов печатной продукции (брошюры, реклама и т.д.) (от 5 до 10%), а также неопубликованные материалы (письма, дневники, эссе, меморандумы (от 5 до 10%). Источниками менее 5% текстов послужили материалы, предусматривающие озвучивание (речи политиков, пьесы, радиоматериалы и т.д.)

Временной критерий в Британском Национальном корпусе ориентирован на современность, поэтому в корпус вошли тексты, опубликованные после 1975 года, за исключением некоторых художественных произведений, которые были напечатаны после 1964 года, но продолжают оставаться популярными, оказывая определенное влияние на развитие языка.

Британский национальный корпус включает также аудио корпус, который по объему составляет около 10% всего корпуса. Аудио корпус BNC состоит из двух частей – демографической и контекстно-обусловленной. Демографическая часть корпуса основана на текстах, записанных 124 волонтерами – мужчинами и женщинами, проживающими в разных уголках Великобритании и представляющими различные социальные группы населения. Волонтеры записывали на магнитофон все свои разговоры в течение 2-3 дней и письменно фиксировали информацию о каждом разговоре в отдельную тетрадь. Также, по возможности, записывалась информация об участниках разговора (пол, возраст, род занятий и т.д.). Во вторую, контекстно-

обусловленную часть вошли транскрипции записей, сделанных во время различных публичных мероприятий, таких как лекции, новостные передачи, собрания, консультации, интервью, проповеди, выступления политиков, членов парламента и т.д.

С момента выпуска третьего издания BNC в 2007, к основному корпусу были добавлены два подкорпуса – BNC Sampler, в котором представлен один миллион наиболее частотных слов письменной речи и один миллион наиболее частотных слов устной речи и BNC Baby, содержащий репрезентативные образцы четырех жанров – художественного, газетного, академического и разговорного – по одному миллиону словоупотреблений каждый.

Созданный после BNC, Национальный корпус русского языка превышает BNC по объему, представляя более развитую структуру подкорпусов, что открывает новые возможности для анализа. Перечень подкорпусов Национального корпуса русского языка представлен в следующей таблице с указанием их объемов:

Подкорпус	Число текстов	Число предложений	Число словоупотреблений	% словоупотреблений
Основной корпус	76 882	17 574 752	209 198 275	57.3%
- в том числе со снятой омонимией	2 147	516 852	5 944 188	1.6%
Газетный корпус	181 175	8 553 495	113 292 003	31.0%
Диалектный корпус	197	20 273	194 283	0.1%
Обучающий корпус	229	65 666	664 751	0.2%
Параллельный корпус	370	1 609 609	24 022 437	6.6%
Поэтический корпус	41 448	638 861	6 738 474	1.8%
Устный корпус	3 034	1 604 626	10 122 579	2.8%
Мультимедийный корпус	31 741	148 619	648 576	0.2%
Всего:	335 076	30 215 901	364 881 378	100%

В основной корпус входят прозаические письменные тексты XVIII — начала XXI века. Часть его представляет собой глубоко аннотированный корпус, в котором для каждого предложения построена полная морфологическая и синтаксическая структура или дерево зависимостей. В

газетном корпусе представлены статьи из средств массовой информации 1990-2000-х годов. Параллельные корпуса дают возможность найти все переводы для определенного слова или словосочетания на русский язык или с русского языка. Параллельные корпуса имеются для таких языков, как английский, немецкий, французский, испанский, итальянский, украинский, белорусский. Корпус диалектных текстов включает запись диалектной речи различных регионов России с сохранением их грамматической специфики и предусматривает специальный поиск с учётом диалектной морфологии. Поиск в поэтическом корпусе возможен не только на основе лексики или грамматики, но и по специфическим для стиха признакам. Обучающий корпус включает исключительно тексты со снятой грамматической омонимией, и разметка его ориентирована на школьную программу. В корпус устной речи входят расшифровки магнитофонных записей публичной и частной устной речи, а также транскрипты кинофильмов. Мультимедийный корпус представлен фрагментами кинофильмов 1930—2000-х годов, снабженными видео- и аудиорядом. Возможен поиск не только по произносимому тексту, но и по жестам (кивание головой, похлопывание по плечу и т. п.) и типу речевого действия (согласие, ирония и т. п.)

Еще большим объемом характеризуется Корпус современного американского английского (Corpus of Contemporary American English, сокращенно СОСА), включающий 450 млн. словоупотреблений. С ним сопряжены Исторический корпус американского английского (Corpus of Historical American English, СОНА) объемом 400 млн словоупотреблений и **Global Web-Based English (GloWbE)**, основанный почти на 1,9 миллиарда слов, представленных на 340,000 веб-сайтах в двадцати англо-говорящих странах. Совместное использование этих корпусов предоставляет уникальную возможность исследования вариативности английского языка в области диалекта и жанра на разных этапах их исторического развития. Возможности извлечения информации на основе корпусов практически не ограничены и зависят от цели исследования. Это обусловлено в первую очередь тем, что как сами корпуса, так и инструменты работы с ними постоянно развиваются, а вместе с ними развивается и корпусная лингвистика. Основными сферами практического применения корпусной лингвистики являются такие области, как лексикография, грамматика, социолингвистика, перевод, изучение языка, обучение языку, стилистика, диалектология, историческая лингвистика.

О важной роли корпусной лингвистики для исследований на материале корпусов свидетельствует образование в Великобритании Центра по исследованию корпусов, под эгидой которого раз в два года, начиная с 2001 года проводятся конференции на базе трех университетов – Бирмингемского,

Ланкастерского и Ливерпульского. В США создана Американская Ассоциация Корпусной Лингвистики (AACL), которая проводит ежегодные конференции с 1998 года. Проводятся конференции и в других странах, где также имеются ассоциации корпусной лингвистики. В 2014 году международные конференции, посвященные корпусной лингвистике, состоятся в Великобритании, США, Испании, Гонконге. Имеется у этого нового направления и свой международный журнал – Corpus Linguistics and Linguistic Theory, издаваемый при Университете Калифорнии.

Роль языкового корпуса для лингвистического анализа трудно переоценить. Использование корпуса позволяет не только многократно ускорить исследование, но и существенно повысить его эффективность и достоверность за счет возросшего охвата исследуемого материала. Снижение трудоемкости исследования на основании статистических методов привело к расширению возможностей корпусного анализа по сравнению с докорпусным периодом. Создание диахронических корпусов, в которых собраны тексты, относящиеся к временному промежутку в несколько столетий, сделало возможным выявить изменения и механизмы развития языка. Национальные корпуса языков представляют практическую ценность для исследований в области языка не только на всех его уровнях, но и в аспекте изучения различных жанров. Наличие во многих национальных корпусах подкорпусов параллельных текстов расширяет возможности проведения сопоставительных исследований языков и предоставляет ценнейший материал для исследований в области перевода.

В целом можно говорить об образовании новой дисциплины – корпусной лингвистики, имеющей свой особым образом отобранный и размеченный материал и соответствующий специфический инструментарий, который используется для его анализа.

Ссылки:

- (1) Захаров В.П. Корпусная лингвистика. Учебно-методическое пособие. – СПб., 2005 – 48 с.
- (2) Bennet, Gena R. Using Corpora in the Language Learning Classroom. – <http://press.umich.edu/pdf/978472033850-part1.pdf>
- (3) Fries, Peter H. Charles C.Fries. "Linguistics and Corpus Linguistics", p.99 - <http://icame.uib.no/ij34/Fries.pdf>

Анотація. Мартинюк О.А. Корпусна лінгвістика і нові можливості лінгвістичного дослідження. – Стаття.

Сучасні інформаційні технології і технічні засоби відкривають нові можливості для лінгвістичного дослідження на базі мовних корпусів. У статті

представлений опис найбільших корпусів, історія їх створення, розкрита їх роль і доцільність використання в лінгвістичному дослідженні.

Ключові слова: лінгвістичне дослідження, корпус, корпусна лінгвістика

Summary. Martynyuk O. Corpus Linguistics and New Possibilities for Linguistic Research. – Article.

Modern information and computer technologies open new possibilities for linguistic research on the basis of language corpora. Presented in the article is a description of the largest corpora and their development, as well as their role and potential for linguistic research.

Key words: linguistic research, corpora, corpus linguistics.

УДК 811.111'06'367.63

Мойсеєнко Н. Г.

(Одеса)

ГРАМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗАЙМЕННИКА У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У СВІТЛІ ТЕОРІЇ ПРОТОТИПІВ

Анотація. Стаття показує наявність розбіжностей у поглядах лінгвістів на визначення категоріальної семантики займенників та обґрунтовує необхідність розробки концептуальних категорій займенникової співвіднесеності, що дасть змогу встановити частиномовне значення мовних одиниць, що традиційно об'єднуються у групу займенників.

Ключові слова: частина мови, концепт, прототип, займенник, категорія.

У сучасному мовознавстві взагалі і, в англістиці, зокрема, не існує єдиної точки зору щодо частиномовної семантики займенника. Категоріальний статус одиниць, що традиційно відносяться до займенника, по-різному визначається дослідниками англійської мови [1-14; 16-40]. Це обумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета даної статті зводиться до аналізу найбільш поширених точок зору щодо категоріальної семантики англійського займенника, виділенню проблем, пов'язаних із її встановленням, а також розробці шляхів визначення концептуальних категорій займенникової співвіднесеності, під якими ми розуміємо ієрархічно структуровані об'єднання концептів із концептом -

прототипом у ядрі структури, які б рефлексійно відображали певні категорії буття людини, що у її мовленні позначаються займенниковими лексемами.

У сучасній лінгвістиці заведено розподіляти слова на "повнозначні" та „службові” [4,27], „автосемантичні”, такі, що мають своє самостійне значення, та на синсемантичні, такі, що набувають значення тільки у сполученні з іншими словами у реченні, на лексичні та структурні слова, на змістовні слова та структурні слова [5; 2,207], повнозначні та функціональні слова [27]. Залежно від того, як розуміється термін „значення мовної одиниці”, займенники можуть вважатися службовими словами, такими, що позбавлені значення [27; 29], або навпаки, повнозначними словами, такими, що мають своє особисте граматичне значення [1; 7-14].

Так, С. Ульман зазначає, що у деяких випадках займенники поводяться як повнозначні слова (являють собою фонологічні одиниці; *this, his* можуть вживатись самостійно і як закінчене висловлювання), в інших випадках вони відрізняються від них. Тому вчений пропонує називати їх „псевдословами”, службовими словами, що мають скоріше семантичну ніж лексичну функцію [51,44].

Структуралісти Ч. Фріз та У. Френсіс семантику мовних одиниць не досліджують взагалі, вони вважають її суб'єктивним елементом мови, їх класифікація частин мови базується на здібності слова займати те чи інше місце у реченні, на основі цього критерію займенник із частин мови виключається і відноситься до службових слів (службові слова не було включено в систему частин мови) [35,41].

Деякі сучасні дослідники англійської мови відносять займенники до функціональних слів, таких, що не мають лексичного значення, їх роль зводиться до визначення відносин між лексичними словами або більшими мовними одиницями, або на позначення засобу їх інтерпретації [17, 47].

У зв'язку із зазначеним вище хотілося б зауважити, що усі мовні явища співвідносяться із об'єктивною дійсністю, включаючи і людину, все має свою форму і своє значення [15,32; 23,47; 24,92], тому кожна мовна одиниця є позначенням тієї чи іншої когнітивної структури, яка сформувалась у свідомості людини у результаті її взаємодії із навколишнім середовищем, таким чином, кожна мовна одиниця має певне референтне значення. Інша справа, що службові слова можуть відрізнитися від інших слів „особливим видом реальності, яку вони сегментують” [28,85].

Представники традиційного напрямку у граматиці виділяють частини мови на основі трьох критеріїв: семантичного, морфологічного та синтаксичного [1; 3; 7;14; 20-25; 34; 37]. При цьому вони зазначають, що застосування всіх трьох критеріїв для об'єднання займенників в одну групу слів

є справою досить непростою [36-42]. Займенники не мають єдиних морфологічних та синтаксичних властивостей. Цієї точки зору дотримувались такі дослідники як Б.А. Ільш [40,29], Е. Гордон, І. Крилова [38,268].

Складність визначення граматичної семантики займенників, на наш погляд, можна пояснити наступною причиною: традиційно дана група слів включає одиниці із дуже різними семантичними та граматичними характеристиками, і, оскільки граматичне значення є категоріальним значенням, що виражається регулярною повторюваністю граматичних форм, то при відсутності останніх неможливо встановити і перше.

Вирішення зазначеної вище проблеми, на погляд деяких сучасних мовознавців, можливе, якщо займенники будуть, виділятися за семантичним критерієм, при цьому завважається, що дана група слів характеризується „широким колом об’єктів і перемінністю значення”, ці слова „завжди мають контекстуально обумовлений зміст” [17,304].

У той же час, інша точка зору, якої дотримуються І. Вихованець, пропонує вважати займенники „займенниковими словами”, дослідник розподілив їх між іменниками, числівниками, дієсловами, прислівниками [11,305]. Таким чином, критерії такої класифікації включають базові категоріально-понятійні та категоріально-формальні ознаки.

Більшість британських та американських дослідників вважає займенниками тільки ті слова, що вживаються замість іменника [32,67; 33,101;] або замість іменника та іменникової фрази [26,59; 29,103]. Займенники із ад’єктивними та адвербіальними характеристиками вони відносять до інших груп слів (детермінативів, кваліфікаторів, прикметників, прислівників) [26,59]. Таким чином, семантична наповненість займенників зводиться ними тільки до субстантивності.

В.В. Гуревич у той же час зазначає, що „за семантичними, морфологічними та синтаксичними властивостями займенники співпадають або з іменником, або із прикметником, або із прислівником ...”. І. Корунець говорить про те що займенники володіють характеристиками іменників, прислівників, числівників [16,224]. А.С. Гузеєва також пов’язує семантику займенника із вказівкою на речі, їх ознаки та кількість [7,49].

Таким чином, аналізуючи все зазначене вище, можна стверджувати, що сучасні лінгвісти визначають семантику займенника як субстанціональну, ад’єктивну та адвербіальну. Деякі вказують на відсутність лексичного значення у займенника.

У зв’язку із цим виникають питання чи є щось взагалі спільне у семантиці таких різних за способом позначення дійсності слів, чи можна їх об’єднувати в

одну групу, або було б більш доцільно виділити їх в окремі підгрупи іменників, прикметників та прислівників.

На нашу думку, для вирішення поставлених питань, ефективною може виявитися теорія прототипів, оскільки вона розглядає мову не стільки з позицій жорсткого структурованих категорій, скільки з точки зору природних, прототипічних категорій.

Так, Е. Кубрякова зазначає: „Із сучасної точки зору ми повинні підходити до побудови окремих частин мови не за принципом відсутності протиріч у значенні її різних членів, не з вимогами повторення у кожній одиниці конкретної частини мови набору ідентичних змістовних ознак, але з розумною пропозицією про те, завдяки яким концептам було сформовано ядро кожної категорії, у якому напрямку воно могло далі трансформуватись і які семантичні зсуви були при цьому можливими без порушення спільності даної категорії” [19,99].

Для когнітивного підходу до аналізу мовних одиниць є характерним визначення когнітивної структури (концепта або сукупності концептів), яка вербалізується через ті чи інші лексеми, і функцій, у яких дана лексема використовується у дискурсі та тексті. Кожний концепт має у своїй структурі понятійне ядро, навколо якого розвиваються всі інші смисли, що його формують.

Згідно із визначенням Є. Рош прототип – це точка когнітивної референції, яка утілює найбільш виразні категорії як рубрики досвіду, виокремлені шляхом пізнавальної діяльності людини і дозволяє визначити всю категорію загалом [цит. за 19,117]. Тобто при визначенні прототипічних семантичних характеристик займенника, необхідно виділити інваріанти значення, суттєві для кожного контекстуального вживання даних мовних одиниць, вони і будуть становити ядро концепту. Все це дасть змогу знайти елементи із спільними властивостями.

„Частини мови можна вважати проекціями у світ мови різних за своєю суттю або за способом сприйняття людиною об’єктів дійсності” [19:4]. Таким чином, для визначення категоріальної семантики займенника треба спочатку проаналізувати, які саме об’єктивні та концептуальні категорії позначає дана група слів. Під об’єктивною категорією ми розуміємо явища об’єктивного світу, які асоціюються із субстанцією та способом її існування у часі та просторі [42,157]. У процесі життєдіяльності людина пізнає об’єктивний світ, який відображається у її свідомості, знання про об’єктивний світ структуруються у мозку людини у вигляді мисленневих, ментальних конструктів, що відповідають тій чи іншій об’єктивній категорії, такі конструкти прийнято називати концептуальними категоріями [там само:158].

Мовна репрезентація концептуальної категорії (або концептуальної структури) здійснюється за допомогою лінгвістичних категорій. Із цього витікає, що природа лінгвістичних категорій безпосередньо залежить саме від характеру концептуальних категорій, які вони об'єктивують.

Зазвичай, до займенників в англістиці відносять наступні мовні одиниці:

1) I, you, he, she, it, we, they;

2) my, your, his, her, its; our, their, mine, yours, his, hers, its; ours, theirs;

3) myself, yourself, himself, herself, ; ourselves, themselves;

4) this/these, that/those, here, there, now, then, the same, such;

5) who, what, which, when, where, how, that;

6) one another, each other;

7) some, somebody, any, anybody, anyone, anything, another, other, no, no-one, nobody, nothing, all, each, every, everything, either, both; much, many, few, several, some, certain [1, 12; 3,154].

Аналіз їх вживання у мовленні свідчить про те, що ці лексеми асоціюються із наступними концептуальними категоріями:

предметності (субстанціальності): (I, you, he, she, it, we, they, some, somebody, any, anybody, anyone, , anything, no-one, nobody nothing, everything, each other, one another);

посесивності (my, your, his, her, its; our, their, mine, yours, his, hers, its; ours, theirs);

рефлексивності (myself, yourself, himself, herself, ; ourselves, themselves);

локативності (here, there, where);

темпоральності (now, when);

кваліфікативності: (some, any, both, much, many, few, several, some, certain, how, this/there, that/those, the same, such, either).

Таким чином, концептуальні структури, із якими співвідносяться лексеми, що традиційно вважаються займенниками, позначають різні об'єктивні категорії: саму субстанцію (субстанціональна концептуальна структура) та її атрибути (локативна, темпоральна концептуальні структури); ознаки субстанції (кваліфікативна концептуальна структура). Однак лексичне значення самих лексем, за допомогою яких здійснюються вербалізація зазначених вище концептуальних структур (категорій), є узагальненим, яке конкретизується тільки у контексті.

На наш погляд, подальші дослідження граматичної семантики займенників у руслі когнітивної парадигми, у світлі теорії прототипів, дасть змогу виявити схему конструювання кожної когнітивної структури, яка позначається даними мовними одиницями, що у свою чергу дасть змогу визначити концептуальні категорії займенникової співвіднесеності і зробити

висновок про частиномовний статус одиниць, що в англiстицi традицiйно вiдносяться до займенникiв.

Лiтература

1. Барабаш, Т. А. Грамматика английского языка [Текст] / Т.А.Барабаш. - М.: ЮНВЕС, 2001. - 255 с.
2. Бархударов, Л., Штелинг Д. Грамматика английского языка [Текст] / Л.Бархударов, Д. Штелинг. - М.: Высшая школа, 1973. - 423 с.
3. Верба, Л. Г., Верба, Г. В. Грамматика сучасної англiйської мови [Текст] / Л.Г. Верба, Г.В.Верба. - Київ.: ВП Логос-М, 2006. - 341 с
4. Вейхман, Г. А. Новое в грамматике современного английского языка [Текст] / Г.А. Вейхман. - М.: Астрель, 2002. - 543 с.
5. Виноград, Т. К процессуальному пониманию семантики [Текст] / Т.К.Виноград // Текст: аспекты изучения семантики, прагматики и поэтики. - М.: Эдиториал УРСС, 2001. - С. 42-89.
6. Вольф, Е. М. Грамматика и семантика местоимений [Текст] / Е.М.Вольф. — М.: Высшая школа, 1974. — 165 с.
7. Гузеева, К. А. Справочник по грамматике английского языка [Текст] / К.А.Гузеева. - С.-П.: Союз, 2003. - 278 с.
8. Гуревич, В. В. Теоретическая грамматика английского языка [Текст] / Гуревич В.В. - М.: Флинта, 2003. - 168 с.
9. Емельянова, О. В.. Грамматика современного английского языка [Текст] / О.В. Емельянова. - М.: Academia, 2003. - 639 с.
10. Иванова, И. П., Бурлакова, В. В., Почепцов, Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка [Текст] / И.П. Иванова, В.В. Бурлакова, Г.Г. Почепцов. - М: Высшая школа, 1981. - 283 с.
11. Карпенко, Ю. О. Вступ до мовознавства [Текст] / Ю.О.Карпенко. - Київ: Академія, 2006. - 334 с.
12. Каушанская, В. Л. Грамматика английского языка [Текст] / В.Л. Каушанская. - М.: ФЛИНТА, 2001. - 319с.
13. Качалова, К. Н., Израилевич Е. Е. Практическая грамматика английского языка [Текст] / К.Н. Качалова, Е.Е. Израилевич. - Элиста: Джангар, 2004. - 717 с.
14. Комаров, А. С. Практическая грамматика английского языка для студентов [Текст] / А.С.Комаров. - М.: Флинта, 2005. - 244 с.
15. Корсаков, А. А. Лексическое и грамматическое содержание и употребление глагола to have в английском языке [Текст]: дис. ...канд. филол. наук. 10.02. 04 / А.А.Корсаков. - Одесса, 1979. - 237 с.

16. Корунець, І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов [Текст] / І.В.Корунець. - Вінниця: Нова книга, 2003. - 459 с.
17. Кочерган, М.Л. Вступ до мовознавства [Текст] / М.Л.Кочерган. - Київ: Академія, 2002. - 367 с.
18. Крылова, И. П., Крылова Е. В. Английская грамматика для всех [Текст] / И.П. Крылова, Е.В. Крылова. - М.: Высшая школа, 1989. - 320 с.
19. Кубрякова, Е.С. На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения [Текст] / Е.С. Кубрякова. - М.: Языки славянской культуры. - 2004. - 556 с.
20. Ревзина, О. Г., Членова, С. Р. К вопросу о семантике местоимений [Текст] / О.Г. Ревзина, С.Р. Членова // Вопросы семантики: дискуссия на расширенном заседании филологической секции Ученого совета Института востоковедения. Тезисы докладов. - М., 1971. - С. 157-159.
21. Селиверстова, О. Н. Местоимения в языке и речи [Текст] / О.Н.Селиверстова. - М.: Высшая школа, 1988. - 215 с.
22. Серов, Н. П., Цвет, Л. Л. Детерминативы и служебные слова в современном английском языке [Текст] / Н.П. Серов, Л.Л. Цвет. - Элиста: Калмыцкое книжное издательство, 1976. - 97 с.
23. Смирницкий, А. Морфология английского языка [Текст] / А.Смирницкий. - М: ИЛИЯ, 1959. - 440 с.
24. Стеблин-Каменский, М. И. Спорное в языкознании [Текст] / М.И. Стеблин-Каменский. - Л.: Наука, 1974. - 142 с.
25. Varabash, T. A. A Guide to Better Grammar [Text] / T.A. Varabash - M.: ЮНВЕС, 2000. - 329 p.
26. Biber, D. Longman Grammar of Spoken and Written English [Text] / D.Biber. - Harlow: Pearson Education, 2000. - 1204 p.
27. Blokh, M. Y. A Course in Theoretical English Grammar [Text] / M.Y.Bloch / - M.: Vysshaya Shkola, 2000. - 380 p.
28. Bolinger ,D. Meaning and Form[Text] / D.Bolinger. - London-N. Y.: Longman, 1977. - 212 p.
29. Close ,R. A Reference Grammar for Students of English [Text] / R.Close .- Essex: Longman, 2000. - 342 p.
30. Collins Cobuild English Grammar [Text] - London: Collins, 1993. - 486 p.
31. Colwell, G. Knox, J. What's the Usage? [Text] / G. Colwell, J. Knox.- Reston: Reston Publishing Company, 1973. - 340 p.
32. Clark, A. M. Spoken English [Text] / A.M. Clark. - Ldn: Macmillan, 1965. - 407 p.
33. Curme,G. English Language [Text] / G.Curme - N. Y.: Barnes and Noble, 1957. - 308 p.

34. Drozdova, T. U. et al. English Grammar [Text] / T.U. Drozdova. - S.-P.: Antology, 2002. - 358 p.
35. Francis, W. The Structure of American English [Text] / W.Francis.- N. Y.: The Ronald Press, 1958. - 614p.
36. Fries, Ch. The Structure of English [Text] /Ch. Fries.- N. Y.: Harcourt, 1952. - 304 p.
37. Ganshina, M., Vasilevskaya, N. English Grammar [Text] / M.Ganshina. - M.: Higher School, 1964- 548 p.
38. Gordon, E., Krylova, I. A. Grammar of Present-Day English [Text] / E. Gordon, I. Krylova. - M.: Vysshaya Shkola, 1980.-334 p.
39. Gurevich, V. V. Practical English Grammar [Text] / V.V. Gurevich- M.: Флинта, 2003. - 291 p.
40. Ilyish, B. A. The Structure of Modern English [Text] / B.A.Ilyish.- M.- L.: Prosvesceniye, 1971. 366 p.

Мойсеенко Н.Г. Грамматическое значение местоимения в современном английском языке в свете теории прототипов. – Статья.

Статья показывает наличие разногласий во взглядах лингвистов на определение категориальной семантики местоимений и обосновывает необходимость разработки концептуальных категорий местоимённой соотнесённости, что даст возможность установить частеречное значение языковых единиц, традиционно объединяемых в группу местоимений.

Ключевые слова: часть речи, концепт, прототип, местоимение, категория.

Moiseenko N.G. Grammatical Meaning of the Pronoun in Modern English from Prototype Theory Point of View. – Article.

Summary. The article shows the existence of difference of opinions of the linguists on the definition of the categorial meaning of the pronouns. It also substantiates the necessity of working out of the conceptual categories of the pronominal correlation, which will make it possible to establish the categorial status of the lexical units traditionally referred to pronouns.

Key words: part of speech, concept, prototype, pronoun, category.

**ЛЕКСИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ К СЛОВАРЮ ГОВОРА
СЕЛА ЛИПОВЕНЬ (СОКОЛИНЦЫ)
СУЧАВСКОГО ОКРУГА (РУМЫНИЯ) (III)**

Аннотация. Впервые публикуются диалектные лексические материалы, записанные в современном русском старообрядческом говоре румынской части Буковины. Данная публикация представляет собой третью часть словаря (буквы З-Клуня).

Ключевые слова: говоры, старообрядцы, диалектный словарь, Буковина, Румыния.

В данной статье представлено продолжение материалов диалектного словаря старообрядческого русского говора Буковины, начатое в предыдущих выпусках (№ 5-6). Материалы словаря нашли свое отражение в публикациях автора [1-8].

За то, союз. *Поэтому.* Не суферит тѣлачку, за то я её туды паклала. За то здѣлала грубу на дворе. *За то.* За то я глядѣла. Баюся штоб не загарѣлася – зато на дварѣ сдѣлала. Зато хочяте. Любила бабушку ды дѣдушку, за то ана менѣ и абманула так, што утяклá.

За чего, мест. *Почему?* За чаво на́да дать? А так плати́, ды за чаво? Ты за чаво е́дешь у Я́ссы?

За что бы, союз. *Почему бы.* За что бы я ни пастро́ила какой-ся дамóчик?

За что, мест. *Почему?* За что не нахо́дицца? За что я маю маскáцца? За что тебя не укра́ли? За что ана не ку́шаит? За что мы э́та делаим? За что я не паду́мал и взял у папа́ до́чку? За што поп не был?

За, предл. 1) *Предл. через (+ вин.п.)* А хлóпца ма́ла за гот. За два го́да захварáл на стама́к. Я глижу́ – за гот ана́ приижа́ит апя́ть. За чаты́ри чи за пять дѣн памѣрла. За гот бу́деш . 2) *Предл. об (+ предлож.п.)* Ана́ разгавáриваит за адно́, за друго́е. За липавáн. Нашлá кни́жку, что за её пи́санае. 3) *Предл. по (+вин.п.)* Заску́чилася ана́ за ба́тьке, за ма́тир. 4) *+ кем-л. Быть заму́жем.* Ма́ма знаит, што вы за рамы́нам?

Забага́то, нареч. *Чересчур много.* Не дава́й забага́та.

Забаска́лить, несов. *Шутить*. Мы забаска́лим.

Забечь (1 л. ед. ч. *забех*), сов. *Забежать*. А медвѣдь забѣх у лес.

Забольшой, заболшой, ая, ое. *Чересчур большой*. А эта занáд забалшóй. Эта забальшáя.

Завтри, нареч. *Завтра*. Ана манáла ево [‘обманывала’]– не нóнчи, лишь завтри. Завтри её день. Алé не нóнчи – завтри.

Завя́жу (1 л. ед. ч. *от завязать*), сов. Ды стой, я тебе завя́жу.

Загаля́ться, несов. *Оголяться*. Ана загаляе́цца.

За́гины, мн. *Период накануне поста*. У их ужé пост, а у нас – за́гины, на Успѣнский пост.

Загляда́ть, несов. *Заглядывать*. Ды что ты, жѣнщина, туды́ загляда́ишь? А я загляда́ю?

Заговори́ть (заговóрю), сов. *Заговорить*. Я с кем ни заговóрю.

Загоро́ден, а, о. *Загорожен*. Агарóт загарóден.

За́дняя хáта. *Помещение (комната) в сельском доме для служебных нужд*.

Задурна, нареч. 1) *Напрасно*. Э́та ни идѣт задурна? Штоб не шла задурна. Если кóрень не вазьмѣш – то ни задурна ты бярёш. Задурна узья́ла чи дава́ла гро́ши? Отакó укла́ла [‘выложила’], хатѣла ушувáть, штоб не сидеть задурна. Бúдеш сидѣть задурна? Бьѣт языко́м, багáта била мяне́, алé не задурна. Задурна не била. Задурна не брóсила бы. Не мóжу сидѣть задурна. Нóнчи° штóся там було́, задурно кúры не крича́ли бы. 2) *Бесплатно, даром*. Задурна, бесплатна. А если есть задурна? Даёш задурна? Най минé присыла́ит, ба я не бúду раби́ть задурна.

Зайня́тая, см. *Занятая*.

Зайня́тый, ая, ое. *Занятый*. Я ему ска́жу зарас.. зáрас зайня́тый.

Зайти у сервич. *Начать работать на к-л. предприятии*. Зашѣл у сервич.

Зайти́ть, сов. *Зайти*. Не мог у хáту зайти́ть. Так зайти́ть и не крича́ть. Ана бай́цца у вады́ зайти́ть.

Зайчи́ный, ое. *Кроличий*. У нас не ё́тся мя́са э́та зайчи́нае.

Заква́сеный, ая, ое. *Заквашенный*. Кислячо́к – малако́ заква́сеная.

Закла́сть, сов. *Положить*. Сѣна ма́ю закла́сть.

Закончѣ́ный, ая, ое. *Законченный*. Он ещѣ не заканчѣ́ный, я ма́ю лить, ма́ю класть патрѣт яво́.

Зако́панный, ая. *Похороненный*. Пыта́ть у попа́ – хто там зако́панный?

Закопа́ть, сов. *Похоронить*. Тут не закапа́ем ба́тьку. Закапа́ла бра́та. Он памѣр, и яво́ закапа́ли у Рамы́нии. Тут радíлся, тут павенча́лся, и закапа́ли тут. Я узья́ла друго́го хазя́ина ды усѣ закапа́ла.

Закру́танный, ая, ое. *Закрученный.* Ланчик, ды как вяжут: эта фсе́ закру́теная, фкрай [‘по краю’] завязана.

Залету́ха, ж. *Насмешл. Обращение к залетевшей в комнату мухе.* Ах ты му́ха, заляту́ха. Ты, му́ха-заляту́ха.

Заляпу́ха, ж. *Насмешл. Прозвище мухи.* Комар узя́л сябе́ му́ху-заляпу́ху [из песни].

Замáха, ж. *Неодобр. О женщине легкого поведения.* Ана́ была́ замáха – ба́лавылась с мужика́ми.

Замерзнуть, сов. *Замёрзнуть.* Тот гот замерзли я́блаки у пивни́цы.

За́мись, нареч. *Вместо.* Я то ва́рю, та за́мись вады́. Я вы́пью так за́мись вады́.

Замо́ренный, ая, ое. *Уставший.* Така́я была́ замо́ренная, што не магла́.

Зана́д, нареч. *Чересчур.* Зана́д ба́льшая, ни зна́ю, куда́ её прикла́сть. Зана́д ва́ша ба́льшая. Зана́д до́лгая. Зана́д у́зенькае. То зана́д, то я зимо́й укрыва́юся. А эта зана́д забалшо́й. Зана́д глыбо́кай. Ище́ падвяза́ла, бо бу́ло зана́д чижало́. Тро́шки май расшири́ла, а то зана́д бы́ла ву́скае.

За́нятая, зайня́тая, субст. *Беременная.* Чи я была́ за́нятая, не зна́ю. Сты́дна была гавари́ть, што зайня́тая.

Запали́ть, сов. *Зажечь.* Я запали́л со́бу.

Запе́реть, сов. *Заккрыть.* Но́нчи не запе́рла курей. Цыпля́та запе́ртыи; вчера́ запе́рла.

Запе́ртый, ая, ое. *Заккрытый.* Запе́ртая у ха́ти. Цыпля́та запе́ртыи; вчера́ запе́рла. Две́рцы бы́ли запе́ртыи. И запе́ртыи, и ни атваря́ла.

Запеча́тать, сов. *Закрутить банку с консервами.* Му́сишь запеча́тать.

Запира́ться, сов. *Закрыватьсья.* Не запира́ется телеви́зор та́матка. А атту́лича - што́сь псуёцца.

Заплóтить, сов. *Заплатить.* Я вам заплóтю. Мы заплóтим эта́. Ты тепе́рь заплóтишь.

За́пон, за́пън, м. *Фартук.* А эта́ за́пън. Блю́зачка, за́пън и по́лька. Люби́ла пла́тице, за́пън до́лгий. Ну́-ка, ски́нь-ка за́пън. Тады́ бы́ла нельзя́ сказа́ть, што я зайня́тая, харани́лися; ды надене́ш запан...

Запу́танный, ая, ое. *Запутанный.* Запу́тныя - не зго́дныя [нитки].

Зара́з, нареч. *Сейчас.* За́раз и вака́нца ко́нчилась. Я ему́ ска́жу зара́с.. зара́с зайня́тый.

Зара́на, нареч. *Очень рано.* У суббо́ту то лишь́ зара́на е́сть.

Зарзава́та, ж. *Домашняя консервированная закуска.* Пакла́деш ара́зу, по́сле зарзава́ту э́ту.

Зарзе́ли, мн. *Абрикосы.* Ка́йсы - тот зарзе́ли.

Заробі́ть, сов. *Заработать*. Ко́лька заробля́л – то́лька прапива́л. Не було́ режистро́ваное то́е поле, ды пакла́в ма́ртурь, ды заробі́л 25 а́рив. Хло́пец пашо́л ды заробі́л. Сиде́ла с ма́ленькими дитя́ми, да заробі́ла тро́шки гро́шей. Кабы́ сиде́ли ко́ла ме́не – што б ані́ заробі́ли? Заробі́ш фра́начку – паклади́ тро́шки на бок. Сваі́ми рука́ми заробля́ю.

Заскуча́ть, сов. *Соскучаться*. Я за милым заскуча́ю.

Заску́читься, сов. *Соскучиться*. Заску́чилась ана́ за ба́тьке, за ма́тир.

Застяга́ться, несов. *Застегиваться*. Я зна́ю собира́ть ту́ю рубашку, але́ застяга́ться ма́ма де́лала на сярэ́тке.

Засунара́ться, сов. *Рассердиться*.

Зато́лстый, ая, ое. *Чересчур толстый*. Бо рушничо́к дуже зато́лстый.

Затопі́ть, сов. *Начать топить печку*. Там я сябе́ затоплю́. Затоплю́ ув хати́.

Затры́нті́ць, сов. *Насмеши*. *Заговорить, заморочить*. Ана́ тебе́ затры́нті́ла.

Затуши́ць, сов. *Потушить*. Затуши́ та́ма, то не трэ́бна режистра́ць.

Зауны́ла, нареч. *Грустно*. Минул год, на третій год, дочь іде́т зауны́ла.

Заусягды́, заусяды́, нареч. *Всегда*. Ана́ заусягды́ с на́ми хаді́ла на карти́ёр аді́н де са́ми липава́не, у Браі́ле. Так мяне́ заусяды́ [‘всегда’] йшло́. Заусяды́ захо́дишь.

Заусяды́, см. *Заусягды́*.

Заўтра, заўтри, нареч. *Завтра*. Заўтри, када́ прие́дэт ис церквы, хай прие́дэт, спатрэ́вае у нас та́ма. Заўтри, у васкресе́ня. Вам ска́жу тепе́ря – капа́руши те́я да́сти мине́ заўтри. Заўтри на́рядимся ды схоче́ть спатрэ́таваць. Заўтри пра́здник Оди́гитры́. Заўтри пра́зник. Заўтри храм. Заўтри, бо но́нчи уже́ по́здна. Заўтри. Приди́ заўтри к нам, бо прии́жают ру́сскіи.

Заўтри, см. *Заўтра*.

Заучо́ра, нареч. *Позавчера*. Заучо́ра сде́лала капа́руши.

Захвора́ць, сов. *Заболеть*. Кады́ захвара́иш. Захвара́л, и у тры ме́сяца пашо́л [‘умер’]. Как захвара́ешь, - хто ти́бе́ даст? Он тебе́ прие́дэт дагля́нет, пажале́ет тебя́?

Захо́дыва́цца, несов. *Заходиться*. Валкі́ е́сть, ёжыкі па хата́х хо́дять, я́щэрка - аш се́рца захо́диваи́цца.

Заходи́ць, несов. *Вступать; начинать*. У пя́тницу мы ма́ем заха́дзіць у пост.

Захоте́ць (2 л. ед. *захоти́ш*). *Захотеть*. Паё́ш сваю́ песню, ка́кую захати́ш.

Зача́тце, ср. *Начало*. Зна́еш ат зача́тця (песни́).

Зача́ть, зачина́ть/зачиня́ть 1) *Начать*. Де́сять а́рив, ды зача́в купля́ть ма́териал, усё сам. Зача́в зиди́т [‘фундамент’] – кирпи́ч, калабу́ры. Зача́л пи́ть. А хло́пец пае́хал, зача́л адну́ рабо́ту. Вады́ падаю́, дала́ рушничо́к, пацалава́л, зача́л скуза́ться. Зача́л дава́ть хырле́цем. Зача́л до́ски пи́лить ды пакла́л на ту́ю шка́фу. Мой ха́зьяин зача́л на лу́жке спа́ть, де́ти – на пе́чке. Он зача́л клу́ню разбива́ть, парази́л, зача́л папрадава́ть. Памале́нку – адну́ пефте́льку, адну́ су́пу, зача́л уже́ е́сть. Када́ ана́ бу́диль вышива́ть, как ана́ зачала́ е́здить па све́те? Як ты ма́иш зача́ть ха́ту но́вую? Саба́ка зачала́ га́укать. Я зачала́ зи́мой ушува́ть. Вясно́й зачали́ де́лать. Зачали́ тро́шки цвесьть. *Зачали́* э́ту ку́хню де́лать. И тады́ зачали́ стро́ить. Кады́ пришлӣ мунчито́ри да зачали́ э́ту ваду́ убират́ь по́мпай. Как зачали́ гавари́ть па-ру́ски та́ма. Мы зачали́ чита́ть та́матка. А тады́ как зачнё́т упрева́ть. Зачнё́т кипе́ть - на́да 5 минут што́б пакипе́ла. Хто зачнё́т – да канца́ мае́т канчи́ть це́ркву. Зача́в ха́ту на Мы́тку. Он зача́л то́е пи́ть. Саба́ки зачали́ скака́ть. А мой зачина́ет руга́цца. Заце́м ты зачина́ешь сама́, як ты не го́дна. Зачиня́йты ха́ту лучши́ но́вую. 2) *Начаться*. Запи́сана фсе́ чи́ста – када́ вайна́ зачала́, кады́ бу́ть што́. Ды зачали́ хло́пцев тех би́ть. Зача́л сту́кать у две́ри – а там саба́ки. Саба́ки как учу́яли, што́ там ме́дведь – ды зачали́ скака́ть, зачали́ рва́ться на ево́.

Заче́м-сь, заче́м-ся, нареч. *Зачем-то*. Ана́ заче́м-сь пришла́. Заче́м-ся папа́л в радники́.

Заче́м-ся, см. Заче́м-сь.

Зачина́ться, несов. Начи́наться. То зачина́лася дра́ка.

Зачиня́ть, см. Зачина́ть.

За́яц, м. Кролик. Тебе́ дава́ли де́ньги за за́йца – за кро́лика.

Зби́жсье, ср., собир. Ве́щи. Там тако́е зби́жсье уся́кае.

Збы́тки, мн. Ущерб. Ищо́ мяне́ на збы́тки.

Зда́леку, нареч. Изда́лека. Присе́ла на зем, а мо́ша зда́леку смо́трит.

Зде́ся, нареч. Здесь. Ана́ была́ zdéся. Zdéся ма́ит сусе́т царк. Zdéся он-у. Zdéся пакла́ду. Как от нас zdéся – так да шко́лы. Он не zdéся, он рабо́тае́т на той старане́. Э́та zdéся мы сиде́ли. Чита́й zdéся.

Здо́рове́ть, сов. Полне́ть, наби́рать вес. Зимой́ здра́вее́ю [‘попра́вляюсь’].

Зело́, нареч. Очень. Ста́л мене́ хло́пец зело́ пащи́пывать.

Зем, м. Пол. Шука́й на земю́. Я ей дам на зем. С зе́му падберёт. И тады́ пакла́ду на зем, чи́ куды́-нибу́дь. Назе́мная скаме́йка, на зе́ме. Ты че́рез мене́ бу́деш спа́ть на зе́ме? Присе́ла на зем.

Земка́, ж. То же, что зем. Он сади́лся на зе́мку, аны́ сиде́ли на скаме́йки.

Зе́мя, ж. То же, что зем. На зе́ме э́ту.

Зе́ркала, зе́ркла, ж. Зе́ркало. Зе́ркала не ду́жа ста́рая. Зе́ркла.

Зе́ркла, см. Зе́ркала.

Зэстры, мн. *Приданое невесты*. У тей хати маю зэстры.

Зиар, м. *Газета*. Ана́ не зна́ла, что ее публика́ли у зи́ари, ба не дастаёт (получает) та́матка. Там, у зи́ари тро́шки.

Зидит, м. *Фундамент дома*. Зача́в зиди́т – кирпич, калабуры.

Зипсова́ть, сов. *Испортить*. Зипсуе́шь – то будет твая [‘машина’].

Зна́ть, несов. *Уметь*. Как на гароди ты не зна́ла папрашава́ть. Я ма́лая не зна́ла фудули́цца - а тепе́рича ста́рая ста́ла. Не зна́ишь ганя́ть маши́ну. Кни́гу знал чита́ть, церко́вную э́ту. На́ша ба́бушка, ма́мина ма́тка, ана́ не зна́ла падпи́сываца па-рамы́нски, ана́ па-славя́нски падпи́сывалася. Я зна́ю собира́ть ту́ю рубашку, але́ застыга́ться ма́ма де́лала на сярэ́тке. Э́та друго́й ни зна́ит таки́ пирашкі до́брыи пець».

Зодия, ж. *Знак зодиака*. Ма́я зодия.

Зроби́ть, сов. *Сделать*. Ты не го́ден сам зраби́ть?

Зубки́, мн. *Зубцы*. Отуто́ есть зубки́. Ади́н зубо́к, и ту́татка зубки́. Три рядо́чка зубки́.

Зубо́чки, мн. *Ум-ласк. к зубки*. Ту́татка зубо́чки, вот тако́; ту́тай, и ту́тай, и све́рьху.

Зяро́к, м. *Зрачок*.

Избира́ть, несов. *Выбирать*. Он пашо́л бы венча́ться. Ана́ избира́ет, пла́тя надява́ит.

Извини́ться, сов. *Извиняться*. Ды вот и не паши́ла яму́, ды тапе́р бу́ду извини́цца.

Импáковаться, несов. *Ладить друг с другом*. Не импáкуцца, не ла́дят.

Импóзит, м. *Налог*. Импóзит запла́тила. Я зна́ю, что мне трéб^мна запла́ти́ть импóзит.

Инвентáть, несов. *Изобретать, придумывать*. Я му́сю што́сь инвентáть друго́е.

Ингаца́та, ж. *Мороженое*. Ингаца́ту ешь.

Инкре́диря, ж. *Доверие*. Ма́ла де́ньги, але́ ни ма́ла инкре́дирю на ево́.

Инстала́ция, ж. *Оборудование*. Ды зимо́й пукну́ла, инстала́ция э́та, вада́ патекла́.

Инцапа́ть, несов. *Уколоть*. Ма́ма каза́ла, ужа́ка укуси́ла - не ду́жа бы́ла бо́льна, как иго́лки хто́сь инцапа́ет.

Исбо́рник, м., см. *Сбо́рник*.

Италья́ны, мн. *Итальянцы*. Ита́льянав разде́ли. Ита́льяны прапа́ли.

Ити́ть/йтить, несов. *Идти*. Али́ я му́сю ити́ть выкапа́ть барабу́лю, вы ни зго́дни. Ани́ ма́ли ити́ть на маги́лки. Ма́ет ити́ть на бал. Пад дали́ну [‘вниз’] ити́ть. Пришло́сь у салда́ты ити́ть на вайну́. Тя́жко ити́ть, ку́рсы [‘маршрутки’]

нема́. Я не мо́жу йти́ть тудá. Как ити́ть за ужа́ку за́муж? Ты не зна́ешь куды́ ити́ть. Не ма́ла йти́ть, бо я с нага́ми сла́бая. Ана не хатéла за яво́ йти́ть.

Їхнин, іхний, мест. Их. Лиш учую́ іхнин го́лас та́матка. Їхнин. Ма́тка іхнина сва́рит борщ, ды то́му даст гу́щу, а то́му даст ю́щу. То іхнина було́. Їхные стари́кі гавари́ли па-українски.

Їхний, см. Їхнин.

Ишо, союз. Ещѐ. А тутатка ма́ла ишо́ адну́ ди́рачку. Буди́ть балéть у тибé ишо́ три ме́сяца. Ишо́ ма́ла шось у вас спыта́ть.

Июлие, м. Июль. В ию́лие, в а́вгусте

Йти́ть, см. ити́ть.

Йти́ть, см. Ити́ть.

Кабáна, ж. Ресторан/пансион в горной и/или сельской местности. Сде́лала каба́ну там. Дваю́радны сказа́ли, шта ма́ют каба́ну. Там прадаю́т в каба́ни.

Кабы́, союз. Если бы. Кабы́ Гаспо́дь придержа́л, кабы́ ана́ даканчи́ла хазя́йство. Кабы́ сидéли ко́ла ме́не – што б ани́ зараби́ли?

Кабырко́м, нареч. Кувырком. А я с пéчки кабырко́м, думала – ребя́ты (из песни).

Када́, кады́, нареч. Когда. Запи́сана фсе́ чи́ста – када́ вайна́ зачала́, кады́ бу́ть што. Када́ приéхал сюда́. Када́ сидéла отако́ сама́ – кафю́ не пи́ла. Ма́ма ма́ла васемна́цать лет, када́ аддала́сь. Я када́ прихадила к им, хлеб ела. У вас Ражы́ство ка́да выпада́ит? Э́та мой был хазя́ин ка́да был паéхал на бэ́й в Сава́та. Зна́ит ту́ю песню, кады́ е́дут на вайну́. А кады́ павенча́юцца, то трéмна мать збо́рничек. А я так лю́блю, кады́ той пар. Ана́ пёрвый рас кады́ взяла́ учи́цца. Аны́ все бра́венькии, кады́ ма́ленькии. Бягу́ дамо́й, нема́ кады́ сидéть. Зимой, кады́ не ма́ю што де́лать. Иго́лка така́я персиа́нска, с ди́рачкой, кады́ я была́ девчо́шкой, на пляцу́ купля́ла. Кады́ а́бор идéт. Кады́ была́ деу́кы. Кады́ вы аддали́ся за ево́. Кады́ до́ждик, то тьякéт рéчка на ба́лточку. Кады́ еé день [иконы]? Кады́ захвара́иш. Кады́ ишо́ вайна́ не канчи́лась. Кады́ кулекти́в был. Кады́ ма́ит рабда́ре. Кады́ ма́льчик, кады́ идéшь у пёрвый рас у градини́цу. Кады́ мо́лися - ле́стафки перебира́еш. Кады́ надива́цца.. . Кады́ памя́кнет те́и па́лачки. Кады́ пост вели́кий, мы не делали. Кады́ пришлі́ – тутатки се́мдесят пять малчи́шек у шко́ли. Кады́ пришлі́ мунчито́ри да зачали́ эту ваду́ убирáть по́мпай. Кады́ пьякли́, хлеп кла́ли, качарго́й вы́тягуют. Кады́ рабóтала - ввечери́? Кады́ служи́л пагребéние, мертвеца́ же не було́. Кады́ тёпла. Кады́ хто умира́л, и кады́ го́лат был. Кады́ я аддала́сь – ма́ма купи́ла. Кады́ я бу́ду пить, а вы – петь.... Кады́? Вчера́ умёр? Ма́ешь кады́. Ма́ю кады́ – так пакла́ду. Не ма́ю я кады́ с табо́й. Кады́? По́сли бугаёв. С вну́кѣм, кады́ был ма́ленькѣй. Таки́х сталéшниц, кады́ я атдава́лась, была́ мно́га. Тапéр, кады́ бяли́ли у ха́ти, штось

неловка паклали. То есть он красненький такой, кадэ паспéить. Кадэ вытягайт ис рули. Чую, кадэ лáзит. Э́та тут кадэ зимой, ды пускаю трошки ат жару. Э́та чай бра́вый, кадэ ка́шлять. Э́та каляски, а э́та шпа́ргат, кадэ ва́риш. Я была́ с хазя́иньм на патре́те, кадэ венча́ласа. Я кадэ де́лаю, ды цвято́чек укладаю. Кадэ мертвеца́ уже́ пакади́ли-пакади́ли, тады́ он вступа́ет. А он кадэ умёр. Кадэ дайду́ я да Суча́вы. Милициа́н кадэ мав е́хать. Иду́ на пляц. Не ма́ла кадэ стря́пать. Кадэ я де́лаю агонь́ суды́ – тада́ руля́ бы пякла́ и свёрху. Кадэ пере́венча́ющца – тады́ идут дамо́й. Сын кадэ прие́хал, - зимой́ был – принёс мяне́ андиле́мн, принёс мяне́ са́хару. Кадэ та бу́дет – э́тай гот? Та́матка я май стая́ла, кадэ была́ ма́лая. У нас рас у гот кадэ пра́здники ба́льшии. Кадэ была́ щеди́нца [‘заседа́ние’], вы́брали друго́го. Так супа́раюся, кадэ него́дна заперéть. Кадэ ждéшь, тады́ не ско́ра.

Када́сь, када́ся, кады́сь, кады́ся, нареч. Когда-то. Там манасти́рь далёка-далёка, Драгами́рна. Бы́ли када́сь? Он был када́ся у Сака́линцэ́х? Пага́рчик кады́сь, кады́сь, а не шодня́ пять рас у прива́т. Лисаве́та кады́ся пришла́.

Када́ся, см. Кадась.

Кады́, см. Када́.

Кады́сь, см. кадась.

Кады́ся, см. кадась.

Ка́жа, см. каза́ть.

Ка́жин, мест. Кажды́й. У ка́жын пра́зник.

Ка́жнай, см. кажны́й.

Ка́жны́й, ка́жнай, ая, ое, мест. Кажды́й. Ане́ ка́жнава го́да е́здют. Тута-о ка́жнава ве́чера тут на ла́вачке. Ка́жнаво ве́чера вы́йдем на ла́вэчку. Ка́жная пе́сня ма́ет сваё наме́рение. Ка́жную неде́лю. Ка́жную няде́ю хтось прии́жайт. Што скажи́ мени́ – я на ка́жную сло́ву зна́ю пе́сню. Не принима́ют газéты ка́жнава ме́сяцу. Ка́жнай неде́ли я хади́ла ту́татка.

Казáть (ка́жу, ка́жиш, ка́жит/ка́жа, ка́жим, ка́житя, ка́жат/ка́жут, повел. ка́жи, прощ. ка́за́в/ка́за́л, -а, -о, -и), несов. Говорить.
Ка́жу: А у ве́чера ка́жу – даш ми́не де́ньги. А я ему́ ка́жу. А я ка́жу - а как мы бу́дим зна́ть, что мы пе́ли. Гай, ка́жу, хло́пец, иде́м ещэ́ рас ба́бику пашука́им. Ду́ти ату́лича, ка́жу, га́та. Я апа́ть ка́жу пра́ве́рб. Я ка́жу – сла́ва Бо́гу, што крест пакла́л. Я пришла́ за бичикле́ты, я ка́жу ма́мы. Я пыта́ю, ка́жу – ма́итя блок [‘кварти́ру’]? Али я ка́жу – чу́тичку на́да вы́ше тако́-о. И ка́жу – не кла́ду далёка, ка́жу, русо́йка прие́дет. Стефани́ка - ка́жу яму́. Я уже́ ка́жу. Э́та ка́жу дрантя́, - такое пудрали́шнае. *Ка́жит:* Ана́ ка́жит – я вам при́шлю. Жена́ мне ка́жит: от, сна́чала даде́льный, строй. Ка́жит – а где шуру́бики? Ка́жит – я не йду́, бо я него́дна [‘боле́на’], э́та ту́татка сусéт памёр. Ка́жит - ты бу́деш сидéть, как ма́ей ба́бики нема́. Чела́век ка́жит напе́ред. А хазя́ин ка́жа – а у нас и без тебя́

тёсна. **Кажим:** Бьндар мы кажым – му́ха та́я ба́льшая. Кирпи́ч э́та ка́жым мы: э́та глі́на, ды са́лома, ды де́лали паке́тики та́кии, ды тады́ набива́ли. Мы ка́жим пенёшeный на́ла́вник - с пeньки. Пiнда - сы́рник - тифо́н ка́жим. Всё а́фины мы ка́жим. Ана́ схарани́лася у каморку – так мы кажим приделак. Ды праце́дую на бiнду – сы́рник мы ка́жим – бiнда. Ещe не ду́жа смята́на – присто́йка мы ка́жим. – то бра́ва ма́зать ру́ки, гу́бы. Мы ка́жим сво́шита́я, с во́шивки. **Кажитя:** Как вы ка́житя. Э́та вада́ ис пивни́цы, по́греб, как вы ка́житя. **Кажат/кажут:** Па-рамы́нски аце́т, а у Дабро́дии ка́жат церке́, серке́. Как ка́жат, де каро́у де́ржат? Клуня́. Па-липава́нски ка́жат. Ка́жут, мо́жна, учёная зна́ит. Ани́ ина́че ка́жут. Аны́ ка́жут так. Как ка́жут. А у нас збо́рник ка́жут. Не зна́ю, чи у вас так ка́жут. Та́матка у Дабро́дии ка́жут кiчка. У нас ка́жут га́нялась – хади́ла там, ла́зила ко́ла маши́ны. **Кажу́:** Га́йда! Али́ кажи́ пра́вду. Сказа́ли, ка́жут «Приди́тя, папо́йтя у нас». **Казав/казал, -а, -о, -и:** Тeтка Ма́рфа, приняси́ мяне́, што́ я ка́зав. Кады́ вида́л – ни ка́зал Лисаве́та. Он ка́зал, шо́б я пакла́ла ту́та кара́миду, шо́б аго́нь тiки шол. Я е́му в ли́се ничево́ не ка́зала, бо ба́ялась. А я тебе́ ка́зала – скинь [украшения с шеи]. А́тга́тки ка́зала. Ка́зала рас пакаси́ть – не прише́л, не мал ка́су. Мне ничeва́ ни ка́зала, пакли́кай еe. Ни ка́зала ничeвушка. Пабра́лися, ка́зала. Ка́зали так, э́та не трапляе́цца у всех. Упа́в у сухо́ту - так ка́зали. Ана́ мне ка́зала, што́ вас жде́т. Ка́зала, как ты прие́деш, што́б я пришла́ с табо́й. Ма́ма ка́зала - не пeйте ваду́, где вада́ стаю́щая.

Казаться, 3. л. ед. **ка́жится,** 3 л. мн. **ка́жутся.** Говориться. У нас ка́жицца [...]. «Клещу́к» у нас ка́жутся, тянет кров, у телеви́зори гавари́ли.

Казаческий, ая, ое. Козацки́й. А́рмия ка́заческая с куба́нских казако́у.

Казничий, ж. Бра́к. Э́та уже́ друго́я твая́ казничий?

Кайсы, мн. Со́рт мелки́х абри́кос. Кайсы - тот за́рзели.

Како, союз. Как. Малады́и ка́ко умира́ют – пакла́дут са́ун.

Какой-ся/какойсь/какий-сь, ка́кая-ся/какаясь/кака́сь, мест. *Какой-то.*

Адин ка́кой-ся хател купи́ть. Бо бля́ху купи́л адин чила́век дал, адин наш ка́кой-ся. За что́ бы [‘почему́ бы’] я ни пастроила ка́кой-ся дамо́чик. Ка́кой-ся маладене́ц памрет – не мали́ за ча́во купи́ть. Ана́ держит ка́койсь бу́кет цвятков. Хахла ка́кого-ся привя́ли мяне́. Ка́кой-ся мы мали́ уро́к. Ка́кой-ся плато́чик. Купи́ мяне́ ка́кой-ся крем. Ра́мын ка́кой-ся едет, аны́ прада́дут и маю́ть франку. Хачу́ пакла́сть ишо́ туб ка́койсь ади́н, шо́б ды́м ишо́л туды́. То на́да спыта́ть у ка́койсь адво́кати. Ка́кая-ся липава́нка. Та́ ка́кая-ся ни́тка э́та рве́тся. Мындру́ци ка́кие-ся сядут на ко́ленки. Узя́л ка́куся плeтку - жа́х ту́ю де́вачку. А́дну́ стрoчку ка́кую-ся. Ка́кую-ся ико́начку. Лу́че б вы купи́ла ха́ту ка́кую-ся гдe-ся. Скля́начку ка́кую-ся. Шо́б паказа́ли ка́кую-ся пе́сню. Тре́ба што́б пагавари́ли с ка́кой-ся так. И э́та ка́я-ся ушива́ная. Ка́я-ся скры́начка.

Как-са, как-ся, мест. Как-то. А он как-са укусил, сматрїтя. Как-ся не мѳжу швырять. Фсѳ как-ся называїцца. Как-ся он казав.

Кала, предлог. Около. Адна кала адный хаты сделана. Кала тей дїрки пакладит ещѳ адну таблу тако; тагда тїнет. Клади кала плятнїя. Там блиска кала маей сястры. Усе липаване - усе кала воды. И шоб лес був. Там гадїк блиска кала сѳна. Я работал на шантиѳри, а жана кала дому работала. Алѳнушка заснула, и братец кала ей заснул.

Калабурьы, мн. Кирпичи. Зачав зидит [‘фундамент’] – кирпич, калабурьы.

Календоваць, несов. Колядовать. Хадїли календоваць, маскалася.

Калкать, несов. Гладить. Ёта нада калкать.

Калкулатѳр, м. Компьютѳр. Калкулатѳр на ревїзии.

Каменка, ж. Печка в бане. Есть каменка здѳланныя. Там нальѳш вадїчки гарячий.

Камера, ж. Комната. Ув адный камере вон, а ззѳду дѳчка. Здѳлал большуѳ тѳтатка камеру. У камеру ана пралѳзет; куды ана диспарїла? Маѳш две камеры? Ирїна приѳхала, дѳлаит камеру.

Камерка, ж. Ум-ласк. к камера. Две камерки пастроїли.

Канапа, ж. Конопля. Канапа, ды тады выдїарним, ды павяжїм снапѳчки такї, ды палѳжим в вадѳ.

Канка, ж. Металлическая кружка. Канка ишѳ бабина. Он [чайник] сидит на шпаргѳте, ды кричит канке, бо льѳт чай. Ана прихѳдит – он даѳт ей канку, гаршѳчек. Дѳнѳги клѳли туды у канку, скѳльки стѳит там чай.

Канночка, ж. Ум-ласк. к канка. Я там пакладѳ, де тѳе канначки давнее. Канка, канночка. Сабѳ в канначки налѳй. Я вазьмѳ канначку ды вазьмѳ чаѳу.

Канчер, м. Болезнь рак. Была хварая, мала канчер; Гаспѳдь дал, што я скапѳла, грудїну тут вытїянула.

Капаруши, каперуши, капяруши, мн. Сорт болгарского перца. Капаруши. Вам скажѳ тепѳря – капаруши тѳя дасти минѳ заутри. Ёта капаруши начинѳныи. Капаруши паклѳла [‘поставила на огонь’]. Каперуши. Заучѳра сдѳлала капяруши.

Капарушка, капярушка, ж. Отдельный плод болгарского перца. Капарушки. Что мы ѳли? Капярушки тѳи.

Капачка, ж. Щепотка. Капачку сѳли паклѳла.

Каперуши, см. Капаруши.

Капѳт, м. Домашний халат. Ёта капѳты; и старѳй капѳты есть. Капѳт.

Капѳтик, м. Ум.-ласк. к капѳт. Вазьмї капѳтик ѳтат сябѳ, бярї штѳсь ещѳ. Дай Бог здарѳвья Марфѳши – взяла капѳтик, паклѳла дячѳнку у капѳтик. Капѳтик скинула на дитѳнка. Капѳтик. Плѳтя нема, надѳнь тѳу... капѳтик.

Каприора, ж. Несущая балка (при строительстве дома). Четыре метра, и десять, и двадцать мають, и ани называюща каприора.

Капя, мн. Сорт болгарского перца узкой, вытянутой формы. Маю такую гародину – и агурцов, и памидуры, и капя.

Капяруши, см. **Капаруши**.

Капярушка, см. **Капарушка**.

Карамίδα, ж. Кирпич. У нас тут завут карамίδα. Он казал, шоб я паклала тута карамиду, шоб агонь тики шол. Не ма́ла карамиду, штоб тяну́ла.. То́льки ко́льки трёмна.

Карбу́нь, м., **карбу́ни**, мн. Уголь. А тута кладеть угли, карбу́ни. Тута карбу́ни пакла́деть. Утю́г – а я маю той, што класть карбу́нь.

Кардо́н, м. Ленга. Я хатела ещё адин кардо́н зделать, да не магла.

Каричёр. См. **Каручор**.

Карлю́чки, мн. Колючки.

Карма́ль, м. Карман. У карма́ль.

Карпетка, ж. Холст, ткань. Ско́лька у вас карпе́тка е́та? Не кúпите? Мянé привязёте?

Картиер, м. Квартал. Ана́ заусягды́ с на́ми хади́ла на картиёр адин де са́ми липавáne, у Браиле.

Картон, м. Толь, рубероид. Хата накрытая картонам, черная. (carton asfaltat)

Каручор, **каричёр**, м. Повозка. Бядуит, он на каручор сидит. Эта каричёр такой.

Карчи́, мн. Заросли, подлесок. Грыбы́ збирала́ у карча́х.

Кастраный, ая. Кастрированный.

Кафиу́ц, м. Ласк. кофе. Усярётку кафиу́ц.

Кафя́, м. и ж. Кофе. Када́ сидела́ отако́ сама́ – кафю́ не пи́ла. Кафя́ натуральный. И две ло́жечки кафя́.

Кацелик, **кацю́лик**, м. Щенок. И такой он красивенькай, кацелик, так яму́ – чили́к-чили́к. Де кацю́лик твой ма́ленький?

Кацю́лик, см. **Кацелик**.

Качала́йка, ж. Кочан кукурузы. Качала́йками то́по.

Каш, м. Сорт свежесделанной брынзы. Маю каш – не хо́чяте?

Кашкава́л, м. Сорт твердого сыра. Усячина тако́е – и кашкава́л.

Квасни́ца, ж. Бочка для приготовления кислых яблок. Ба́пка ма́ла бутóику таку́, квасни́цу, ки́слыи яблaки.

Квято́чки, мн. Цветочки. Зялёный чай и уся́кии квято́чки. Квято́чки збирала́, и карóву гляде́ла, ды гляжу́ и прасёначка, ды цапля́тачик.

Кибри́тка, ж. Спичка. Узя́ла кибри́тку.

Киданье, ср. Отглагольное существительное по действию **кидать** 'оставлять'. Я жанился – я не маю жонку на киданье.

Кикирикí, межд. Кукареку. Так паю́т – кикирикí. Титиритí.

Кил, м. Килограмм. Буркан на пять кил. Кил андилему. Ма́ла вино́, 25 кил. Нясёш кил вина́. Даю́т тем балши́м хло́пцам де́сять кил вина́, чи што, штоб приня́ли ево́ у хло́пцы.

Кинуи́ться, несов. Мучи́ться, бедствовать. Я только кинуи́лася с май́м.

Кипи́ть, несов. Кипе́ть. Ду́жа сухо́е, ду́жа. Атакó пакла́диш, и гляди́, он зара́з бу́дет кипи́ть.

Кипу́чий, ая, ое. Кипя́чий. Вада кипу́чая - кипи́т вада́. А э́та вада́ кипу́чая, я уже ваду́ ни пью. Ни бали́т ничаво́, ни бали́т ни стама́к, ничаво, - бо то вжé кипу́чая.

Кирпи́ч, м. Строительный материал прямоугольной формы из глины, навоза и соломы. Зача́в зиди́т – кирпи́ч, калабу́ры. Кирпи́ч э́та, ка́жим мы; э́та гли́на, ды сало́ма, ды де́лали пакéтики таки́и, ды тады́ набива́ли.

Кисли́ца, ж. Дикая яблоня. Кисли́ца, я́блания, сама́ взашла́.

Кисля́к, м. Скисшее молоко. А кисля́к, то - падо́иш каро́ву, да паклади́, и тады́ зде́лаицца кисля́к. Чи са смята́най, чи с кисляко́м. Тады́ де́лаиш сыр с кисляку́, тады́ не то́пиш. Тады́ кисля́к сядит, аш кали́ сы́варатку пу́стит.

Кислячо́к, м. Ласк. к **кисляк**. Кислячо́к – малако́ заквасе́ная. Пакла́ла три ло́шки кислячку́ ды яйчка.

Клади́ться, несов. Кла́сться. У нас уже́ ни кла́дицца, сте́ны паро́жными 20336. Кла́дется карто́шка.

Кла́дка, ж. Небольшой мостик (как правило, для полоскания белья в речке). Ка́ла кла́тки те́й. Кла́дка на вади́чки.

Кла́душка, ж. Ум.-ласк. к **кладка**. Я зде́лала там кла́душку.

Кла́ка, ж. Совместный процесс работы. Ув кла́ку збира́лися. Во́лну дра́ли - кла́ку такую́ де́лали. На кла́ку хади́ли, во́лну дра́ли.

Кла́са, ж. Класс. Чаты́ри кла́сы. Ана́ уже́ де́лала шко́лу, канчи́ла двена́дцатую кла́ссу. Зашла́ у кла́ссу – ана́ хате́ла, штоб мы зна́ли. Пя́тую кла́ссу, шесту́ю, седьму́ю ходим аш на Мыто́к. Мы учи́лися ту́тай – пя́тую, шесту́ю, седьму́ю кла́су. Две кла́сы он, две кла́сы ана.

Кла́сть (**кла́ду**, **кла́деш**, **кла́дет**, **кла́дем**, **кла́дете**, **кла́дут**, *прош. мн. кла́ли*). Он ещё не заканчё́ный, я маю́ лить, маю́ кла́сть патре́т яво́. **Кла́ду**: Есть ма́я ха́та, папуши́, барабу́лю кла́ду. Как кла́ду на зи́му. Я там кла́ду дро́вы. И ка́жу – не кла́ду дале́ка, ка́жу, русо́йка прие́дет. Ту́татка кла́ду се́на. Я бага́та не кла́ду - адин бурка́нчик распеча́таю. Кла́ду э́та вот ды де́лаю тья́леначку. Кла́ду барабу́лю што маю́. Не кла́ду ква́сить агу́рчики, бо не ем. Э́ту вяде́рку кла́ду, чтоб ано́ сде́лалася. **Кла́деш**: Жарко́вья – кла́деш кусо́чки мя́са. Се́тку кла́диш,

кады идёш дёся у ресторán, халáтик такой клинястый. **Кладём:** Кладём дрóвы. Кусками так кладём, солим, тады кладём у баркán. Сделаем зёмлю, ды салóмы, ды мешáим, ды кладём у формы. **Кладете:** Кладится éтай чай. **Кладут:** Кладут май рёткая. Люди кладут кашёлáчку. У шпитáли там рамыны, анé не кладут саун. Тапёр не кладут. У нас тута не кладут пояси́к, а у Братéшти кладут пояси́к. **Клáли:** Ды клáли на стéну – тапёр ужé не кладут. Ёта на стянú клáли. Клáли пéчку. Таки кресты́ клáли деревянныи. То есть платки́ большiiя, дак клáли на спинú. Упéред клáли табло́у. Клáли маску [‘надевали’].

Клещу́к, м. Клещ. Клещ у вас, а у нас - клещу́к. Клещу́к у нас ка́жут-ся, тянет кров, у телевизóри гавари́ли.

Кли́кать, несов. Звать. То треб^мна кли́кать? Я яво́ сюда́ кли́кала, ба я зна́ла, что я тута ат старiнки, не пайдú никудá.

Клиня́стый, ая, ое. С клинья́ми (о покрое одежды). Сётку клади́ш, кады идёш дёся у ресторán, халáтик такой клинястый.

Клопоце́й, мн. Колокольчи́ки. И клопоце́й те́й – калако́льчики.

Клосéт, м. Туалет. Клосéт, па-рамы́нски виче́у.

Кло́чка, кло́шка, ж. Квочка. Кло́чка там сядет. Свая ко́шка, свая кло́шка.

Кло́шка, см. Кло́чка.

Клумо́к, м. Катушка. Какой éта клумо́к.

Клу́ня, ж. Стог сена. Клу́ню накры́ла азбéстом. Он зачáл клу́ню разбивáть, паразби́л, зачáл папрадава́ть. Паклау́ клу́ню. Разграма́хали клу́ню. Как ка́жат, де кароу́ дёржат? Клу́ня. Э́та клу́ня, э́та ат хло́пца.

Литература

1.Морошану (Демьянова), Л. И. Идеографический словарь старообрядческих говоров юга Украины, Молдавии, Румынии [Текст] / Л. И. Морошану (Демьянова) / / Международная научная интернет-конференция «Современная филология: теория и практика». - Одесса, МГУ, ноябрь 2012.

2.Морошану (Демьянова), Л. И. Материалы к «Программе сбора лексики говоров старообрядцев»: темы «Млекопитающие» и «Птицы» [Текст] / Л. И. Морошану (Демьянова) / / Науковий вісник Міжнародного гуманiтарного унiверситету. - Серiя: Фiлологiя. – 2011. - Випуск 3. – 29-34.

3.Морошану (Демьянова), Л. И. Материалы к «Программе сбора лексики говоров старообрядцев»: тема «Наименования лиц: социальные отношения» [Текст] / Л. И. Морошану (Демьянова) / / Липоване: история и культура русских старообрядцев. - Вып. 9. - Одесса-Измаил, 2012. – С. 198-200.

4.Морошану (Демьянова), Л.И. Географический ареал русской лексики старообрядческого говора села Липовень (Соколинцы) Сучавского Уезда

Румынии [Текст] / Л. И. Морошану (Демьянова) // Одесский лингвистический вестник. – Одесская национальная юридическая академия. – Вып 1. (в печати)

5. Морошану (Демьянова), Л.И. Названия кушаний и напитков в русских говорах Одесской области: материалы к идеографическому словарю [Текст] / Л. И. Морошану (Демьянова) // Липоване: история и культура русских старообрядцев. - Вып. 10. - Одесса-Измаил, 2013 - С. 174-179.

6. Морошану (Демьянова), Л.И. О диалектном словаре русского старообрядческого говора с. Липовень (Соколинцы) (Сучавский Уезд, Румыния) [Текст] / Л. И. Морошану (Демьянова) // II Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Філологія ХХІ століття: теорія, практика, перспективи» 24 квітня 2013 р.- 3 с. <http://rgdept.onua.edu.ua/index.php/internet-konferentsiji/12-filologiya-xxi-stolittya-teoriya-praktika-perspektivi>

7. Морошану (Демьянова), Л.И. Рефлексы древнерусского *ять* в старообрядческом говоре с. Липовень /Соколинцы (Сучавский округ, Румыния) [Текст] / Л. И. Морошану (Демьянова) // Наукові записки МГУ – Вип. 18. – Матеріали щорічної звітної конференції професорсько-викладацького складу МГУ.– Одеса, 2013. – С. 214-217.

8. Морошану (Демьянова), Л.И. Диалектологическая экспедиция в село Липовень округ Сучава, Румыния) в июле-августе 2012 г. [Текст] Л. И. Морошану (Демьянова) // Липоване: история и культура русских старообрядцев. - Вып. 10. - Одесса-Измаил, 2013. – С. 133-140.

Морошану (Дем'янова) Л. І. Лексичні матеріали до словника говірки села Липовень (Соколинці) Сучавського округу (Румунія) (III). – Стаття.

Анотація. Вперше публікуються діалектні лексичні матеріали, записані в сучасній російській старообрядницькій говірці румунської частини Буковини. Дана публікація являє собою третю частину словника (літери З-Клуня).

Ключові слова: говірки, старообрядці, діалектний словник, Буковина, Румунія.

Moroshanu (Demyanova) The lexical material for dialect's dictionary of the village Lipoven (Sokolintsy) Suchavskogo County (Romania) (III). – Article.

Summary. The article presents the first publication of the vocabulary of modern Russian starovery's (Old Believers) dialect. This publication is the 3 part of the dictionary (from З to Клуня).

Keywords: the dialects, the Old Believers, the dictionary of the dialect, Bukovina, Romania.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОРОЖДЕНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ РАЗГОВОРНОЙ РЕЧИ

Аннотация. В статье рассматриваются психологические механизмы порождения англоязычной разговорной речи, а именно: механизмы зарождения и внешнего вербального, адекватного возникшим речевым ситуациям, оформления. Также проведенный анализ существующих разногласий психологов, которые порождают диаметрально противоположные методики обучения иноязычной речи, позволил установить собственный подход к формированию иноязычной кодовой системы.

Ключевые слова: порождение, англоязычная разговорная речь, динамический стереотип, кодовая система, языковая среда.

Цель статьи. Процесс психологических механизмов порождения иноязычной речи интересовал многих ученых и исследователей. Мы обращаемся к данной теме с тем, чтобы понять: какие существуют механизмы зарождения такого вида коммуникации и какие существуют механизмы её внешнего вербального оформления, причем беглого и адекватного возникшим потребностям общения.

Анализ исследований и публикаций. Известно, что вышеописанные механизмы порождения иноязычной речи определяли многие ученые и исследователи. В рамках нашей статьи мы проанализируем работы таких ученых и исследователей, как: Н.Ф. Алефиренко, Б.В. Беляев, Л.С. Выготский, И.А. Зимняя, А.А. Леонтьев, А.Р. Лурия, И.М. Румянцева, А.Н. Соколов.

Постановка проблемы. Однако вышеназванные и многие другие ученые рассматривали процесс возникновения и продуцирования любой иноязычной речи, а не специально-разговорной, таким образом, не учитывая то, что значимость вербальных контактов с носителями иностранного языка становится всё более актуальной, особенно в последнее десятилетие. Ведь вполне правомерно решать многие деловые, культурологические или научные вопросы как в процессе ведения деловых переговоров или на конференциях, так и личных беседах в условиях неофициальной обстановки.

Изложение основного материала. Так, в частности, А.Р. Лурия, указывает на то, что происхождение речи осуществляется в процессе речевой деятельности, направленной на вербализацию мысли. Это путь от мысли к слову и проходит он в четыре этапа: на первом этапе возникает мотив говорения и зарождается общий смысл; на втором этапе мысль проходит стадию внутренней речи, которая опирается на схемы семантической записи; на третьем этапе осуществляется формирование глубинной синтаксической структуры; а на четвертом этапе происходит развертывание внутренне сжатого мыслительного речевого действия во внешне полную речевую структуру [6].

В связи с этим, различают две фазы порождения речи: 1) довербальную стадию речи; она связана с появлением у говорящего замысла; 2) вербальную стадию, когда личностные смыслы обретают словесное выражение.

Названные стадии затрагивают соответственно работу правого и левого полушарий коры головного мозга в их тесном взаимодействии. При этом каждое из двух полушарий отвечает за «свой» участок речемыслительной деятельности. На «внутреннем экране» правого полушария проносятся образы, картины, рисуется воображаемая ситуация, а на «дисплее» левого полушария возникают не столько смутные образы, сколько подписи под ними. Взаимодействие правого и левого полушарий подчиняется в процессе речепорождения одной главной цели: переводу мысли в речь. Преобразование мысли в речь сопряжено с трансформированием многомерного мыслительного образа в одномерное, линейное высказывание [1, 35-36].

Поскольку существуют разные типы мышления, а именно, образное, наглядное, предметное, то логично предположить, что замысел – это результат довербального мышления. На этом этапе происходит осмысление предмета речи при помощи неязыковых знаков: предметных, образных, ситуативных. Мысль как «опредмеченная потребность» становится внутренним мотивом, тем, что конкретно и непосредственно побуждает к коммуникативной деятельности. Это и есть начальный этап речевой деятельности. Психолингвисты называют его мотивационно-побуждающим. В нём сплетаются потребность, предмет и мотив. А по определению Л.С. Выготского, «мотивирующая сфера нашего сознания... охватывает наше влечение, потребности, интересы и побуждения» [3]. Таким образом, это уровень объединения мотива, как побуждающего начало речи, и коммуникативного намерения говорящего, в котором обозначается конкретная цель будущего высказывания, а также устанавливаются его намерения что-либо определить, уточнить, спросить, сказать, призвать, одобрить, осудить, посоветовать и т.д.

Вторая стадия порождения речи называется формирующей. Здесь происходит формирование мысли в логическом и языковом аспектах. На

первом - зарождается общий замысел, определяется схема высказывания, моделируется его семантическая структура. Именно эти мыслительные операции обеспечивают ответ на вопрос: «Что сказать?». На втором, как отмечает А.А. Леонтьев, происходит внутреннее программирование внешней речи и намечаются лингвистические схемы её представления [5]. При этом ученый требует строгого разграничения замысла и программы. Замысел – лишь начальная фаза внутреннего программирования. Как нерасчленённый смысл высказывания, замысел реализуется в виде предметно-изобразительного кода, т.е. «речь почти без слов». Программа же призвана раскрыть замысел, расположив личностные смыслы в логической последовательности. Именно она (программа) обеспечивает ответ на вопрос: «Как сказать?».

Внутреннюю программу речепорождения, как отмечает Н.Ф. Алефиренко, следует отличать от: а) внутреннего проговаривания; б) внутренней речи, так как они допускают обращение к частично вербальному способу мышления, внутренняя же программа речепорождения – это наиболее глубинный и абстрактный уровень речевой деятельности. Все её элементы – авербальны, т.е. не связаны с каким-либо конкретным языком, они, скорее всего, связаны с общечеловеческими способностями членораздельной речи, членению мира, к построению высказывания [1, 36].

Однако, несмотря на существенную разницу в психологической сущности авербального порождения речи и вербального способа её изложения, эти процессы осуществляются практически одновременно на родном языке. В основе такой одномоментности действует механизм надфазового упреждения, о котором говорит И.А. Зимняя. Его суть состоит в обеспечении готовности к продуцированию каждой следующей фразы в момент окончания предыдущей [4, 236-239].

Таким образом, разница между возникновением замысла речевого высказывания и его вербальной реализацией практически не ощущается. Это происходит потому, что в системе речепорождения на родном языке любое лингвистическое явление готово к выходу во внешнюю речь по первому требованию речевой ситуации. При говорении на иностранном языке ощущается «отрыв языкового от психического при подаче речевого сигнала, что приводит к ломке автоматизмов при речевосприятии и речепорождении» [8, 178].

Возможность развития и расширения языковой способности, связанной с формированием в ней иноязычной кодовой системы, функционирующей параллельно с системой кодов на родном языке и в режиме полного автоматизма обеспечивается именно тем, что она создается как бы заново, вместе с новыми психическими стимулами и знаками и закрепляется в психике

человека именно при их помощи [8, 178]. Такую новую систему иноязычных кодов А.П. Членов назвал «иноязычным динамическим стереотипом», который образуются с опорой и во взаимосвязи со стереотипом родного языка.

Вполне очевидно, что точки зрения названных психологов совпадают в том, что как бы ни назывались эти формируемые иноязычные кодовые системы, они в своем проявлении представляют механизмы, состоящие из множества очагов возбуждения, каждому из которых принадлежит одна лингвистическая информация. Однако ни одна из них не существует изолированно, а наоборот, каждая из них взаимосвязана со всеми теми, которые могут вызывать какую-либо ассоциацию. Вот как об этом пишет И.М. Румянцева: «.....доказано рядом психолингвистических экспериментов, что каждое слово имеет больший или меньший круг связанных с ним других слов, называемый ассоциативным полем. Поэтому, при возникновении в памяти одного слова, оно может, при необходимости, потянуть за собой на свет огромную словесную цепочку. Именно поэтому, деятельность психотехника, целью которого является обучить человека иноязычной речи, практически как родной, направлена на выработку в аппарате его головного мозга целой системы таких взаимопроникающих, полифункциональных языковых и речевых кодов и ассоциативных полей» [8, 178].

Однако способ выработки таких кодов является предметом спора не только вышеназванных, но и многих других психологов. Так, А.А. Артемов, В.Б. Беляев, И.М. Румянцева считают, что формирование иноязычных языковых и сопутствующих им речевых кодов и ассоциативных полей должно осуществляться в процессе произвольного запоминания иноязычной языковой информации, т.е. в процессе жизнедеятельности человека, как это происходит при развитии умений родного языка [2]. А Л.С. Выготский, А.П. Членов, А.Н. Соколов обосновывают необходимость создания иноязычной кодовой системы со всеми ассоциативными связями, входящих в неё языковых единиц, на основе выполнения волевых, логических, целенаправленных действий по заучиванию правил языковой системы и тем самым сохранения её в аппарате головного мозга в виде отражения формальных схем и операций [9].

Новизна. Названные разногласия психологов порождают диаметрально противоположные методики обучения иноязычной речи. Одни, исключая опору на родной язык и требующие реально-речевой коммуникации на основе погружения в иноязычную языковую среду. Другие, - сравнивая родной и изучаемый язык, разрабатывают такие упражнения, которые позволяют студентам осмыслить каждое изучаемое явление и тем самым не только сформировать новую систему языковых обозначений, ранее усвоенных

понятий и явлений, но и развивать ассоциативные связи между языковыми средствами иностранного и родного языков.

Мы будем рассматривать вторую точку зрения как более реалистичную в отягощенных условиях вузовского обучения. Однако в ней, также как и И.М. Румянцева, мы усматриваем недостаток односторонней опоры на логические связи, которые приводят к искусственному функционированию всей системы, последние обуславливаются возможностью её функционирования лишь в режиме переключения одних языковых кодов на другие, поскольку формировались они в избыточно тесном взаимодействии и могут привести к интерференции двух языков [8, 179].

Для нивелирования недостатков формирования иноязычной кодовой системы по каждому из названных направлений, мы предлагаем третий вариант, который, с одной стороны, обеспечит синтез создаваемых языковых элементов с их движущими психологическими силами, а с другой стороны - не допустит игнорирования опоры на динамический стереотип родного языка при формировании иноязычного динамического стереотипа. Практически, это будет выглядеть как развитие умений англоязычной разговорной речи на основе примеров аутентичной коммуникации героев художественных произведений, но при условии осознанного предварительного усвоения лингвистических структурных компонентов разговорной речи составляющих такие реально-речевые контакты. Ведь именно аутентичные художественные произведения обеспечат предполагаемую нами речь естественными лингвистическими проявлениями, а также нацелят наше обучение на ту тематику неформальных бесед, которая типична для англоязычных граждан.

Вывод. Психологические механизмы порождения англоязычной разговорной речи отличаются от аналогичных в родном языке не замыслом предполагаемого разговора, а его развернутостью на начальном этапе обучения и постепенным сворачиванием к концу процесса обучения. Развернутость внутренней речи обуславливается недостаточной лингвистической компетентностью говорящих, а нарастание её свернутости оказывается возможным благодаря формированию языковых автоматизмов употребления иноязычного языкового материала, позволяющего внешнюю реализацию запрограммированного замысла.

Литература

1. Алефиренко Н.Ф., Теория языка. Вводный курс: Учебный курс для студентов филологических специальностей высших учебных заведений / Н.Ф.Алефиренко. – М.: Издательский центр «Академия», - 2004, 368с.

2. Беляев Б.В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б.В.Беляев. – М., 1965.- 227 с.
3. Выготский Л.С. Мышление и речь. Проблемы психологического развития ребенка / Л.С.Выготский // Избранные психологические исследования. – М., 1956. – 519 с.
4. Зимняя И.А. Общая характеристика усвоения / И.А.Зимняя // Педагогическая психология: Учеб. для вузов. – 2-е изд. М., 1999. – С. 233-240.
5. Леонтьев А.А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания / А.А.Леонтьев. – М., 1969. – 307 с.
6. Лурия А. Р. Язык и сознание / Под редакцией Е. Д. Хомской. — М: Изд-во Моск. ун-та, 1979 - 320 с.
7. Мижериков В. А., Пидкасистый П. И. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей образовательных учреждений / В.А.Мижериков. – Ростов н/Д, 1998. – 544 с.
8. Румянцева И.М. Психология речи и лингвопедагогическая психология / И.М.Румянцева. — М.: ПЕР СЭ; Логос, 2004. —319 с: ил.
9. Соколов А.Н. Внутренняя речь и мышление / А.Н.Соколов. – М., 1968. – 248 с.

Романюк О.С. Психологічні механізми породження англомовного розмовного мовлення. – Стаття.

Анотація. У статті розглядаються психологічні механізми породження англомовного розмовного мовлення, а саме: механізми зародження і зовнішнього вербального, адекватного мовним ситуаціям, що виникли, оформлення. Також проведений аналіз існуючих розбіжностей психологів, які породжують діаметрально протилежні методики навчання іноземної мови, дозволив встановити власний підхід до формування іншомовної кодової системи.

Ключові слова: породження, англомовне розмовне мовлення, динамічний стереотип, кодова система, мовне середовище.

Romaniuk A.S. Psychological Mechanisms of the English Colloquial Speech Production. – Article.

Summary. The article examines psychological mechanisms of the English colloquial speech production, namely: mechanisms of origination and external verbal appearance that is adequate to arisen conversational situations. Also, the conducted analysis of the existing disagreements of psychologists generating diametrically opposite methods of teaching foreign language speech has allowed to establish our own approach to the formation of the foreign language code system.

Keywords: production, English colloquial speech, dynamic stereotype, code system, language environment.

Категорія перфектності англійського дієслова у функціонально-прагматичній парадигмі

Анотація. Стаття розглядає існуючі у лінгвістиці точки зору щодо категорії перфектності. У ній поточнюється поняття темпоральності. На цій основі пропонується трактовка поняття перфектності як прагматично умотивованої функціонально-семантичної категорії.

Ключові слова: дієслово, перфектність, прагматика, об'єктивна та концептуальна категорії.

Поняття перфектності розглядалось мовознавцями впродовж тривалого часу. Однак на сьогоднішній момент не існує єдиної трактовки категоріального статусу даного мовного явища, по-різному визначається його роль у процесі комунікації [1-26]. Наведені вище факти обумовлюють актуальність нашого дослідження.

Дана стаття є спробою запропонувати свій підхід до вирішення зазначених вище питань. Вона має своєю метою проаналізувати точки зору лінгвістів на проблему визначення перфектності дієслова, більш детально визначити категорію темпоральності та на одержаному матеріалі дати трактовку поняття перфектності дієслова у світлі функціонально-прагматичної парадигми.

Так, Ю. Маслов розуміє перфект як таксисну категорію, відносну часову форму [6,45]. У роботах Т.С. Глушак, С.К. Семенової, С.Є. Яхонтова, Р.З. Мурясова зазначене поняття визначається як функціонально-семантична категорія із значенням результативності стану [4,73-79; 7,105-107]. А.В. Бондарко розглядає перфектність як складову семантичної категорії темпоральності, яка на рівні висловлювання розглядається як окреме видове значення, що існує на пересіччі аспектуальних та темпоральних елементів, указує на передування дії відносно певної граматичної точки відліку [1, 269 - 270, 312, 366].

Г. Суїт, Г.О. Кьорм, , О. Єсперсен вважають перфект категорією часу [25,53; 13,45; 19,102], тоді як Дж. Лайонз зазначає, що англійське дієслово має два основних аспекта (вида), які „поєднуються досить вільно із часом та способом дії, перфектний та подовжений” [23,64].

Б.А. Ільш, Г.Н. Воронцова, М. Дойчбейн також відносять перфект до категорії виду, але ці дослідники по-різному трактують аспектний зміст цього граматичного явища (аспективність [18,67; 3; 34-56], результативність [14,28]).

Д. Байбер та ін. розуміють поняття перфектності та подовженості англійських часових форм як категорію аспективності, семантично співвідносять перфект із позначенням подій або станів, що мали місце впродовж певного часового відрізка із специфікованим кінцевим моментом [11,482]. На думку Є.Я. Мороховської інваріантних характеристик перфекту як таких не існує, перфектні форми а англійській мові не складають системи [24,189-190]. О.І. Смірницький запропонував вважати перфект самостійною категорією, яку він назвав „категорією часових відносин” [8,53]. Л.М. Волкова відносить перфект до категорії фази [26,122], що є сигніфікативною категорією, яка реалізується через опозицію перфектна фаза :: неперфектна фаза, і передає значення передування заданій осі орієнтації. А.К. Корсаков виділяє перфектні часи як окрему форму часових форм дієслова, що співвідносяться із позначенням антеріорності дії [21,12].

Таким чином, у сучасній лінгвістиці перфект розрізняється як особлива часова форма [13; 19; 21], як аспектна (видова) форма [23], як окрема специфічна категорія [12; 25].

Виходячи із положення „що система мови розуміється як проекція пізнання людиною, як рефлекс його роздумів про світ та мову, як сукупність засобів, що слугують описом цього” [5,18], а у свою чергу „сприйняття світу і його членування відбувається згідно із онтологією речей” [там само:34], на нашу думку, для визначення категоріального статусу поняття перфектності, треба спочатку встановити особливості співвіднесеності зазначеного поняття із певними категоріями буття. Категорії буття або об’єктивні категорії [24,155] – це „об’єктивно існуючі явища загального характеру, що асоціюються із матерією та її буттям, із якісними, кількісними характеристиками матерії та із взаємовідносинами між самими елементами матерії [там само:157]”, далі у процесі пізнання вони відображаються у нашій психіці у формі різних концептуальних структур або концептуальних категорій [термін 24, 157]. Такі концептуальні структури є універсальними для всіх людських мов і вони обов’язково вербалізуються за допомогою мовних засобів.

Згідно із філософськими трактовками час та простір є основними формами існування матерії. Простір відображає порядок місцеположення об’єктів, що існують одночасно, тоді як час – послідовні існування явищ, що змінюють одне одне. Часово-просторові характеристики явищ навколишнього середовища проектується у свідомість людини, виникають ментальні конструкції, що певним чином кодуються у мові та мовленні [9; 10; 15 - 17; 22].

Такі дослідники-мовознавці як Т.В. Топорова та І.С. Кубрякова доводять, що деякі лексичні концепти дано людині уроджено, серед них і концепти простору та часу, при чому для свідомості стародавньої людини характерним є наявність ідеї хронотопу, простір та час інтерпретуються як різні аспекти синтетичного цілого [5, 194].

Таким чином, можна стверджувати, що у людини існує особливий вид свідомості, який можна позначити як усвідомлення часу. До її інфраструктури також входять ментальні структури і мовні засоби, що їх вербалізують. Ця сфера ментального відображення світу становить концептуальну категорію темпоральності. О.І. Бондар зазначає: "Відношення темпоральності являють собою відображення реального часу за посередництвом перцептуального та психологічного часів, що повинно знайти свій вияв у мові" [2,9].

Поняття перфектності у цьому плані також розуміється як ментальний конструкт, як генералізований психологічний, перцептуальний конструкт, що відображає локалізацію об'єктивно існуючих подій у часі та просторі, їх послідовність посередництвом ряду мовних засобів, тобто дане поняття є поняттям категоріальним. У плані мовленнєвої реалізації концептуальна категорія перфектності становить таксисну, функціонально-семантичну категорію, „яка виражає відношення часу одного процесу до іншого у висловлюванні, тексті" [6,35]. Іноді навіть відсутні формальні морфологічні показники перфектності

1. It's three weeks since I **saw** you (G. Gordon).
2. You say you **spoke** to her already (J. Lindsay).
3. It doesn't seem long since I **had** measles (D. Cusack).

У прикладах 1-3 значення передування передається за допомогою часової форми the Past Indefinite, яка ,зазвичай, не прив'язується лінгвістами до позначення перфектності.

Аналіз мовного матеріалу також свідчить про те, що категорія перфектності має чітку прагматичну умотивованість. У контекстах , які передають перфектну темпоральну послідовність подій комунікант, що позиціонує себе у дискурсі через координати "я – тут – зараз" протиставляє себе іншому учаснику дискурсної взаємодії, разом учасники дискурсу протиставляють себе іншому фрагменту дійсності або ситуації, темпоральний напрям подій залежить від локалізації "точки відрхунку мовця".

Розглянемо наступні приклади:

4. - What do you want here?

- I live here.
- Haven't seen you around.
- I've been in Cape Town for several years (F. Abrahams).

У даному прикладі момент мовлення співпадає із поняттям „теперішнього часу”, мисленнєвим „зараз” мовця, подія розкривається реченнями „haven't seen you around”, „I've been in Cape Town for several years” і має своєю метою передачу інформації щодо минулого комунікантів, однак використання у висловленнях часових форм the Present Perfect Tense із маркером, дієсловом „to have” у теперішньому часі, свідчить про мисленнєвий зв'язок минулих темпоральних подій із мисленнєвим просторово-темпоральним конструктом мовця, що відповідає понятійній категорії „зараз, у даний момент, у цьому місці простору та часу”, таким чином, у даній конструкції дієслово „to have” у теперішньому простому часі є як би маркером ментального просторово-темпорального поняття „зараз, тут” комунікантів. Минулість самої події розкривається через другий компонент конструкції - дієприкметник минулої дії (Participle II).

5. The final figure revealed that once all the people who could be accounted for had been accounted for, in fact no one had been killed at all (D. Carter).

Автор наведеного повідомлення розглядає події, про які він інформує з позиції певної точки відрахунку у минулому, для якої були актуальними дії „the final figure revealed”, „all the people who could be accounted for”, для нього це і є моментом мовлення, або точкою обзору (viewpoint); далі мова йдеться також про минулі події, але вони передували точці обзору, що відповідає у темпорально-просторовій площині ментальності мовця, поняттю „відмінність від свідомого потоку самосприйняття у сферу набутого досвіду, того, що вже сталося”, це вже не „зараз” і не „тут”, це - „там”, „тоді”. Маркер минулої перфектної форми, дієслово „to have” набуває форми минулого часу і індикує зв'язок із ментально-просторовим поняттям „там, тоді”, тобто він, як і дії „the final figure revealed”, „all the people who could be accounted for” належить до нього, тоді як дієприкметник минулої дії (Participle II) розкриває саму специфіку передуючої дії.

6. When I come back all the formalities will have been completed (P. Wodehouse)

У даному прикладі дія „when I come back” позначає точку обзору, що має епімістичну семантику прогнозування, від свідомого потоку самосприйняття (моменту мовлення) простирається у темпорально-просторовій площині ментальності мовця у сферу конструювання майбутніх подій, прогнозування; „all the formalities will have been completed” - це прогнозована майбутня подія, що віддалена від моменту мовлення та від точки виміру. Використання теперішнього часу у головному реченні (when I come back) свідчить про те, що мовець зміщує реальність, майбутня подія презентується як реальна, теперішня; маркер перфектності „to have” вживається у майбутньому часі, що показує

приналежність всієї події до площини майбутнього, дієприслівник минулого часу співвідноситься з завершеністю, передуванням

Сумуючи все зазначене вище, можна стверджувати, що в сучасній англійській мові поняття перфектності можна розглядати як функціонально - семантичну прагматично умотивовану категорію. Подальших досліджень потребують засоби реалізації даної категорії у мовленні з позицій функціонально-когнітивної парадигми.

Література

1. Бондарко А. В. Теория значения в системе функциональной грамматики [Текст] / А. В. Бондарко. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 736 с.

2. Бондар О. І. Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській мові: Автореф. дис....док. філол. наук: 10.02.01 [Текст] / Олександр Іванович Бондар. - Київ : 1998. – 33 с.

3. Воронцова Г. Н. Очерки по грамматике английского языка [Текст] / Г. Н. Воронцова. – М. : ИЛИЯ, 1960. – 320 с.

4. Глушак Г. С. К проблеме обоснования статуса функционально - семантических категорий в языке [Текст] / Г. С. Глушак // Вопросы языкознания. - М.: Наука. - № 2.- С. 73-79.

5. Кубрякова Е. С. На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения [Текст] / Е. С. Кубрякова. - М.: Языки славянской культуры. - 2004. - 556 с.

6. Маслов Ю.С. Избранные труды [Текст] / Ю. С. Маслов. - М.: Языки славянской культуры, 2004. – 840 с.

7. Мурясов Р.З. Некоторые проблемы контрастивной аспектологии [Текст] / Р. З. Мурясов // Вопросы языкознания. – М. : Наука. - 2001. - № 5. - С. 86-111.

8. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка [Текст] / А. И. Смирницкий.- М.: ИЛИЯ, 1957. – 385 с.

9. Харітонов І. К. Теоретична граматики англійської мови [Текст] / І. К. Харітонов. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 352 с.

10. Alexeeva I. Theoretical Grammar Course of Modern English [Text] / I. Alexeeva – Vinnytsya: Nova Knyha, 2007. – 327 p.

11. Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English [Text] / . – Harlow: Pearson Education, 2007. – 1204 p.

12. Blokh M.Y. Course in Theoretical English Grammar [Text] / M.Y. Blokh. – М.: Higher School Publishing House, 2000. – 220 p.

13. Curm G. English Grammar [Text] / G. Curm. – N.Y.: Barnes & Noble, 1957. – 308 p.

14. Deuchbein M. Aspekte und Aktionsarten im Neuenglischen [Text] / M. Deuchbein. – Lpz., 1938. – 285 p.
15. Evans V., Green M. Cognitive Linguistics [Text] / V. Evans, M. Green. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – 851 p.
16. Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning Constructions in Natural Language [Text] / G. Fauconnier. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 289 p.
17. Geeraerts D., Aeyckens H. The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics [Text] / D. Geeraerts, H. Aeyckens. – London: Oxford University Press, 2007. – 1365 p..
18. Ilyish B. A. The Structure of Modern English [Text] / B. A. Ilyish. – Len.: Prosvescheniye, 1971. – 366 p.
19. Jespersen O. Essentials of English Grammar [Text] / . – London: G. Allen & Unwin, 1964. – 387 p.
20. Khaimovitch B.S., Rogovskaya B.I. A Course in English Grammar [Text] / B.S. Khaimovitch, B.I. Rogovskaya. – M. : Higher School, 1967. – 298 p.
21. Korsakov A. K. The Use of Tenses in English [Text] / A. K. Korsakov. – Kyiv: Visca Scola, 1978. – 223 p.
22. Langacker R.W. Cognitive Grammar [Text] / R.W. Langacker. – London: Oxford University Press, 2008. – 573 p.
23. Lyons J. Introduction to Theoretical Linguistics [Text] / J. Lyons. - Cambridge: Cambridge University Press, 1971. – 519 p.
24. Morokhovskaya E. Fundamentals of Theoretical English Grammar [Text] / E. Morokhovskaya. – Kyiv: Higher School, 1984. – 287 p.
25. Sweet H. A New English Grammar. Logical and Historical [Text] / E. Morokhovskaya E. – Oxford, 1892. – 499 p.
26. Volkova L. M. Theoretical Grammar of English: Modern Approach [Text] / L. M. Volkova. – Київ: „Освіта України”, 2010. – 252 с.

Сизова Л. В. Категория перфектности английского глагола в функционально-прагматической парадигме. – Статья.

В данной статье рассматриваются существующие в лингвистике точки зрения на категорию перфектности. В ней уточняется понятие темпоральности. На этом основании предлагается трактовка понятия перфектности как прагматически мотивированной функционально-семантической категории.

Ключевые слова: глагол, перфектность, прагматика, объективная и концептуальная категории.

Sizova L.V. The category of perfectness of verb as a pragmatically motivated functional category. – Article.

Summary. In the article the points of view of the linguists on the category of perfectness are analysed. It gives a more precise definition of the notion of temporality. On this basis the article treats perfectness as a pragmatically motivated functional and semantic category.

Key words: verb, perfectness, pragmatics, objective and conceptual categories.

УДК 811.111'373.21(07)

Bigunova S., Zubilevych M.

(Rivne)

THE USAGE OF SYMBOLIC PROPER NAMES-TOPONYMS

Summary. This article analyses the usage and the functioning of symbolic proper names-toponyms in literary sources. The attempt of their division into groups has been done. Three stylistic functions, the most typical for symbolic toponyms have been determined.

Key words: symbolic proper names-toponyms, symbolic toponyms, stylistic actualization, stylistic functioning.

It is a well-known fact that toponyms take a significant place in the background knowledge of the bearer of the language and culture. First of all, it is proper names of the country where he or she lives. When we take into consideration the linguo-cultural approach to the language as a cultural and historical heritage of bearers of the language and culture, we can see that the object of study is the array of geographical names, which is included in the background knowledge of all representatives of the certain linguo-ethnic group. It should be noted that toponyms are investigated not only in their direct meaning (as a reference to the object) but also in the aggregate with the cultural and historical associations, which they have acquired in a certain linguo-ethnic community [1]. In this way, they draw together with the indicators of the national peculiarities of culture, i.e. realities, indicating by the common names, and therefore can be classified as onomastic realities. The linguists (for example, Belenka V., Superanska V., Tomahin H. and others) introduce the notion of “unknown” and “known” names [1; 4; 5]. But not only a purely geographical extension and frequency of usage determines the degree of “fame” of the name, but

also the fullness and depth of the associations which can be connected with this name. But little attention has been paid to functioning of symbolic proper names-toponyms. Hence the article is devoted to the studying of the problem of functioning of symbolic proper names-toponyms in modern English.

The tasks of the article are determined by its aim. It is necessary to

1. to single out groups of symbolic toponyms;
2. to determine stylistic functions, the most typical for symbolic toponyms;
3. to find out the examples in fiction to illustrate the investigated symbolic proper names-toponyms.

It should be noted that the symbolic proper names-toponyms function as the linguistic units in a very peculiar way. Since the toponyms should name the geographic features, in speech they realize, first of all, its identifying function. However, the symbolic toponyms are not simple terms of geography, the main function of which is only to localize the objects of the reality. The symbolic toponym as the onomastic unit is characterized by a special extra-linguistic orientation, which originality consists of its genetic and functional nature. The material of our study shows that the toponymic names, which are caused by various natural and social factors, not only name an object, but can also characterize it. Being individual names, toponyms from their appearing are fixed by the objects and during functioning accumulate certain information about the objects, pointing to features that characterize them [3]. It should be mentioned that the prolonged usage of toponyms, which is associated with the certain characteristics of the objects, and also the factor of popularity, make these characteristics immanent, that can lead, as it has already been mentioned, to their inclusion into the structure of the meaning of toponyms and to transition into the category of symbolic toponyms. It seems appropriate to consider symbolic proper names-toponyms in wide correlation with extra-linguistic reality, to take into account linguistic and extra-linguistic factors of their formation and functioning [3].

Investigating the correlation of the stylistic contents and the structure of meaning of the toponym, we have discovered that, firstly, the actualization of the stylistic contents is accompanied by the changing of the structure of meaning of the toponym, and, secondly, the actualization of the stylistic contents does not affect on the structure of meaning of a separate toponym, and occurs in the result of joint realization of some toponyms' totalities.

Thus, in our opinion, *the first group* consists of symbolic toponyms, whose stylistic effect of the functioning is based on the simultaneous realization of toponymic and contextual common meanings. It has two degrees of influence of the toponymic meaning on the contextual one:

a) toponymic meaning weakens and common meaning becomes the leading one. This feature is realized within the stylistic techniques of allusion and personification.

The examples of symbolic toponyms-allusions:

*“Have you seen her to-day?” asked Lord Henry. Dorian Gray shook his head. “I left her in **the forest of Arden**, I shall find her in **an orchard in Verona**.” – **the forest of Arden** – “the place of romantic adventures”; **an orchard in Verona** – “fantastic events”;*

*“Oh, look!”, cried Anna. Brangwen looked unwillingly. This was the voice of the serpent in his **Eden**.” – **Eden** – “a paradise”;*

b) the toponymic name receives the equivalent actualization with the common name; such correlation is typical for the symbolic toponyms, which are realized within the stylistic device of antonomasia when there is the occasional transfer of the common noun into symbolic toponym. For example: *“**Scotland Yard** still insists that the man in the grey ulster who left for Paris by the midnight train on the ninth of November was poor Basil, and the French police declare that Basil never arrived in Paris at all.” – **Scotland Yard** – “police”;*

*“It is a land of oil, true enough; but not like **Canaan**; a land, also, of corn and wine.” – **Canaan** – “paradise on the Earth, the blessed country”.*

The symbolic toponyms of *the second group* are identified on a limited segment of the text, such as: *“And always he demanded facts and refused to discuss theories. And his facts made for them a **Waterloo**.” – **Waterloo** – “failure, defeat”;*

*“Stand up here,” I say to Liverpool, “you scum of a despot limited monarchy, and have another dose of **Bunker Hill**.” – **Bunker Hill** – “a place where there was a great battle during the war for American independence”.*

Having analyzed the functioning of symbolic toponyms, we note that their usage is determined by extra-linguistic factors. Thus, all analyzed symbolic toponyms can be divided into two groups:

a) a group of global symbolic toponyms includes well-known toponyms (through associations which are connected with them) can have a number of objects with common typical specific features: **West End** – the aristocratic district of London; **Manhattan** – the centre of New York, which is distinguished by its skyscrapers on the background of the entire city; **Wall Street** – financial world, etc.

*“...down town Detroit, a square mile oasis like a miniature **Manhattan** ...”;*

*“A year later, in the **Wall Street Crash**, Bobby lost everything he and mother had, with the exception, apparently, of a magic wand.” – **Wall Street Crash** – the stock failure in the USA in 1929;*

b) a group of local symbolic toponyms combines fictional, little-known toponyms, the popularity of which is restricted by the certain literary works and some

well-known toponyms, which give the second name to the well-known objects: **Dulcimer Street** – a street of poor people; **Reno** – the name of a small town in Nevada (USA), where it is easy to get a divorce.

“During the last fifty years French aristocrats have ceased to be factors even in matters social, the sceptre they once held having passed into alien hands, the daughters of Albion to a great extent replacing their French rivals in influencing the ways of the “world,” – a change, be it remarked in passing, that has not improved the tone of society or contributed to the spread of good manners.” – Albion – “England”.

Based on the studies of the material that shows the stylistic functioning of symbolic toponyms in literary texts, we have identified three the most typical for symbolic toponyms stylistic functions: characterizing function, background function and descriptive function.

The characterizing function is that the symbolic toponyms in the text of literary work are used as the means of indication at any feature and state, which is typical for objects, events and characters. In our opinion it is connected with the presence of rich vocabulary background in toponyms that is actualized in the language in the form of background semantic parts. “The background knowledge” also plays an important role for identifying the toponyms’ meaning. It follows that functioning in the text toponyms carry hidden, implicit information:

“Stratford is the tourist’s Mecca” – Mecca – a place of worship, pilgrimage;

“With her Boston frankness she pointed to the bad guarded over by the Pope”.

The foreigners can’t understand the content of this sentence, if they don’t know the required amount of background knowledge of American realities. The survey showed that the residents of Boston are known in America as too frank in their judgments and actions. Such details form the lexical background of toponym “**Boston**”.

The characterizing function can be socially-oriented, when toponyms convey socially established assessment of any objector person, that are used for characteristics: *“In short, he had not one penny in his pocket; a situation in much greater credit among the ancient philosophers, than among the modern wise men who live in Lombard-street, or those who frequent White’s chocolate-house.”* – the main characterizing feature – “rich people”.

The background function lies in the ability of toponyms appear as the background of the depicted events in the books. Depending on the way of linguistic expression two types of the background are distinguished: explicit and implicit. The explicit background is created by the nationally stylized toponyms. For example, J. Priestly in his novel “Angel Pavement” uses English toponymic names for the reflection of coloring of the work: **London’s broadest street** – the Thames, **the Finsbury Park Empire** – the complex of entertaining establishments in the park

Finsbury (Finsbury – one of the resorts in London), **Clacton** – the seaside resort in Essex, is popular among Londoners, who don't have great income.

Descriptive function is defined as the ability of toponyms to make a story visually perceptible: *“He is a pure, exalted soul, but he is so unpractical. He's beyond me. I can't keep his feet on the earth. And through the air he is rushing on to his Gethsemane. And after this his crucifixion. Such high souls are made for crucifixion.”* Symbolic proper name “**Gethsemane**” in the meaning of “the place of great spiritual suffering” is used in this extract for the reproduction of the soul sufferings of hero, for the description of circumstances in which action occurs.

Having studied the toponymic material that is used in the fiction it can be noted that the ability of the stylistic usage of toponymy in speech and in fiction and various forms of this usage are conditioned by the specificity of symbolic proper names. The analysis of the nature of symbolic proper names-toponyms from the view point of possibilities of its stylistic actualization allows us to conclude that the toponym has ontologically inherent characteristics, which determine its function as a stylistically defined element of the text. These characteristics include the linguistic and extra-linguistic options of the symbolic toponym as a linguistic unit, such as cultural, historical and national correlation of the toponym through the prism of its semantics. The functional characteristics of local and global symbolic toponyms are realized as the part of stylistic methods of allusions, personification and antonomasia.

Based on the studies of the material that shows the stylistic functioning of symbolic toponyms in the literary texts, three stylistic functions, the most typical for symbolic toponyms, are defined: characterizing function, background function and descriptive function.

In such a way investigation of functioning of symbolic names include: a) the study of transition of symbolic proper names from the class of proper names into common names; b) the study of emotional and expressive shades that symbolic proper names gets in the context (with its participation in metaphors, comparisons and other tropes); c) the analysis of distribution of symbolic proper names: the combinations with adjectives, verbs, etc.

References

1. Беленькая В. Д. Топонимы в составе лексической системы языка / В. Д. Беленькая. – М.: Высшая школа, 1969. – 168 с.
2. Леонович О. А. Топонимы и американский сленг // Топонимия и общество / О. А. Леонович. – М., 1989. – С. 98-105.
3. Рубцова З. В. К вопросу о современной топонимической классификации / З. В. Рубцова. – М: Наука, 1970. – С. 4-8.

4. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1973. – 366 с.
5. Томахин Г. Д. Реалии – американизмы. Пособие по страноведению / Г. Д. Томахин. – М.: Высшая школа, 1988. – 239 с.
6. Maurer W. R. Another view of literary onomastics / W. R. Maurer. – Vol. 11, N° 2. – 1963. – P. 17-28.

Бегунова С. А., Зубилевич М. И. Использование символических имён собственных-топонимов. – Статья.

Аннотация. В данной статье проанализировано употребление и функционирование символических имён собственных-топонимов в литературных источниках, сделана попытка распределения топонимов-символов на группы. Было выделено три, самых типичных для топонимов-символов, стилистические функции.

Ключевые слова: символические имена собственные-топонимы, топонимы-символы, стилистическая актуализация, стилистическое функционирование.

Бігунова С. А., Зубілевич М. І. Використання символічних власних імен-топонімів. – Стаття.

Анотація. В даній статті проаналізовано вживання та функціонування символічних власних імен-топонімів в літературних джерелах, зроблено спробу розподілу топонімів-символів на групи. Було визначено три, найбільш типові для топонімів-символів, стилістичні функції.

Ключові слова: символічні власні імена-топоніми, топоніми-символи, стилістична актуалізація, стилістичне функціонування.

**СЕРИЯ «НЕИЗВЕСТНЫЕ СТРАНИЦЫ ИТАЛЬЯНСКОЙ
ЛИТЕРАТУРЫ: ИТАЛЬЯНСКИЕ ПИСАТЕЛИ XIX ВЕКА И ИХ
ТВОРЧЕСТВО В ОДЕССЕ».**

СТАТЬЯ 4. ТВОРЧЕСТВО ЭНРИКО МУСТОНА (ЧАСТЬ II)

Аннотация. В четвертой статье серии «Неизвестные страницы итальянской литературы: итальянские писатели XIX века и их творчество в Одессе» представлено окончание трагедии Энрико Мустона “Giulia, o la vendetta” («Джулия, или месть»).

Ключевые слова: итальянская диаспора XIX в., Причерноморье, итальянская литература, итальянский язык, Энрико Мустон.

В настоящей статье продолжается публикация драмы Энрико Мустона “*Giulia, o la vendetta*” («Джулия, или месть») [2], начатая в предыдущем (№ 6) выпуске. О творчестве писателя см. [1].

ATTO SECONDO.

SCENA PRIMA.

Raggiorna appena. Studio del Duca.

Gernando. Erico.

Gernando: Sì, figlio mio, ho deciso che 'l tuo matrimonio segua questa sera. Tutto è in pronto orinai. A momenti, vedrai la tua futura sposa, e sono certissimo che non avrò da pentirmi della mia risoluzione.

Erico: Eh! non sarà mica irrevocabile il vostro proponimento. Già non mi vorrete, padre mio, stringere fra l'uscio e 'l muro.

Gernando: Oibò! qui c'è pasticcio Onde questo subitaneo cambiamento? Al mio comando ti arrendevi frettoloso per opporti all'eseguimento del mio progetto? Onde tanto ardire, ser fallimbelluzzo? Già conosci 'l mio carattere. Preso un parlilo, più non recedo.

Erico: Deh! ascoltatemi, caro padre Ho impegnato il mio i cuore.

Gernando: Ed io la mia parola.

Erico: Ma io ho giurato. Dio mio! Ho giurato sopra di una tomba!

Gernando, *frenando a stento la sua collera:* Giurato! ... hai giurato... Non so che mi tenga.

Erico: Come, o padre ! Non rispettereste la religione d'un voto fatto sopra di una tomba?

Gernando, *sentendosi bollire il sangue:* Non c'è voto che tenga, sciagurato figlio! Ve' lo cavezzuola!

Erico, *con asseveranza:* Ma io ho passata promessa. Padre, io ne ho chiamato il cielo in testimonio!

Gernando, *vieppiù infuriato:* Di bene in meglio. Se non temessi d'avvilirmi... (gli mostra il pugno chiuso), sarebbe questo la migliore risposta alle lue insolenze. Via, un padre ordina, ed il figlio obbedisce. Capisci, indegno?

Erico: Ah! Padre, non avete mai amato!...

Gernando: Tutto è disposto per il tuo matrimonio Sono padre, sì o no?

Erico: Ad uno spergiuno mi traete, o padre?

Gernando: E tuo padre? È un pezzo di legno forse? Il matrimonio s'ha da fare, sai ?

Erico: Óimè! angel mio ! ti potrò, ti dovrò tradire? Padre, padre, domandatemi tutto, persino la vita, ma rispettate un solenne giuramento sancito dalla muta autorità d'una tomba.

Gernando: T'aspetta ormai la tua fidanzata. Andiamo.

Erico: Andrei più presto alla morte.

Gernando, *arrabbiato:* Figlio ostinato, incallito nella disubbidienza! Vattene colla tua druda, ti do la mia maledizione, ti disered

In questo mentre, si sentono una voce ed uno stropiccio di passi' dietro l'uscio... S'apre questo, e comparisce Eugenia in veste succinta del mattino, scarmigliati i capegli e gli occhi suffusi di lagrime.

SCENA SECONDA.

Eugenia e dette.

Eugenia, *gridando lamentevolmente:* O! Dio! che disgrazia! Padre! padre! Giulia è fuggita! o Dio! cara mia Giulia!... (*avvertendo il fratello, gli corre sù e l'abbraccia.*) Vuota è la stanza, ed intatto è 'l letto.

Gernando, *fatto di stucco:* Fuggita!

Erico: Or sì che 'l cielo stesso milita per me.

Eugenia: Che dici mai, fratello?

Gernando, *fuori di se:* Fuggita! la stanza vuota 'l letto infatto Ehi! (*chiama*) Giacomo, Pietro, Malteo... (*compariscono precipitosamente in iscena i servitori del Duca*) . Correte, battete tutte le vie che mettono capo al castello, distendetevi qualche miglio in giro e ritrovate la fuggiasca principessa Me ne sarà

mallevadore il vostro capo. (*Escono correndo i servitori.*)

In quel frattempo Eugenia ed Erico si sono ravvicinati e pajono impegnati in un caloroso discorso.

Gernando, *al colmo dell'agitazione, parlando con sé stesso*: Fuggita! Vivaddio! sarebbesi mai squarciato 'l velo? Quel suo freddo contegno era dunque foriere di qualche segreta macchinazione? Non si metta più tempo in mezzo; si corra in traccia.... (*Qui mette un grido acuto ed impallidisce; per l'apertura del socchiuso uscio avea, visto a spuntar raggrinzato volto della strega. Che vuoi da me, orribil ceffo?* Scostati ... ti dico, scostati... (*Al grido del padre, Eugenia ed Erico si sono risentiti, e riaccostandosi al duca, chiedono*): Che cosa è stato, o Padre?

Erico, *non badando ad essi, prosegue...*: Schifoso mostro! Padre, aveste una visione?

Gernando: Freddura ! —Intanto è ancora per tempissimo appena albeggia.... ritraetevi ai vostri riposi Eugenia, non dimenticare di dare una occhiata nella stanza di Giulia Voglia 'l cielo sia presto reduce fra questi muri.

Eugenia ed Erico partono.

SCENA TERZA.

Gernando, *recandosi in mano un foglio che gli giace dinamsi sul tavolino*: Un cupo mormorio comincia a prorompere fra i nostri sudditi, ci fa assapere il nostro ministro dell' interno. Forza adunque è 'l sollecitare questo matrimonio, che pegno ci sarà di tranquillità e di sicurezza. Erico è giovine; i giovini sono ordinariamente caparbii, e quando si sono fitto un chiodo nella testa, non v'ha diavolo che valga a estrarnelo. Faccia pure a chi ha 'l capo più duro fra di noi. Male si vorrà cimentare colla mia incrollabile fermezza. Avrò pure da fare a modo mio. (*Lardella questo dire di qualche sbadiglio. Tira il campanello. Comparisce il cameriere*). Seguitemi nella camera da letto. (*Duca parte*)

SCENA QUARTA.

Salotto che mette sul giardino.

Eugenia, *cogli occhi lagrimosi*: Che sarà mai, Signore? La mia Giulia non è per anco ritornata.... Crudel Destino! Quando avrai finito di martoriarmi! Povera Giulia! ti compiangio davvero. Dove tè ne sei ita? Ricordomi come, nel membrare i tristi casi che orfana ti resero, invocasti la spieiata Nemese... ed oh! saresti mai andata in traccia di quella? (*Si dicendo, è giunta all'invetriata, e come colta da brivido improvviso fa qualche passo indietro ed esclama.*) Possibile! Non ho io le travveggole? Benedetto sia Iddio! è pure dessa. (*Frastorna il viso con ischio.*) Ha sempre alle spalle quella maledetta strega

La balia vedendosi scoperta, dileguasi..., e, Giulia, mossa dal suo affetto per Eugenia, rientra in sala.

SCENA QUINTA.

Eugenia, Giulia.

Eugenia, *abbracciando l'amica*: Rediviva ti vedo io adunque? Già ti piangea perduta! Dimmi, cara Giulia, ove sei stata questa notte? Ah! non sai quanta pena mi diede la momentanea tua assenza! Il povero mio padre poco mancò che non ne perdesse la tramontana, sai? Ah! crudele Giulia! come mai ti cadde in pensiero il travagliarci così? Chi ti ha sedotta, già 'l vedo, è quella malaugurata strega colla quale ti colsi a stretta conferenza. Ma tregua di rimproveri. Ho ben altre cose da ridirti. E giunto 'l mio fratello Il tuo sposo è qui e quest' oggi o Dio ! sarai sua e mia amica , per sempre. Ma come ? torniamo da capo ? Questa notizia ti riesce adunque disgustosa?

Giulia, *in tuono flebile*: Mi si schianta 'l cuore!

Eugenia: Abbominevole strega ! Dessa è chi ti semina in cuore si cupa malinconia! Bandiscine l'immagine dalla tua fantasia, e disponi ad accogliere in lieto aspetto 'l tuo fidanzato O ! se mi ami, come io t'amo, che sì che ti pentiresti di questa tua freddezza.

Giulia, *languidamente*: Cara Eugenia, dubiti dell' affetto mio ? Ma 'l sai meglio di me forse . Possiamo dar la mano, non il cuore

Eugenia: Còme! che sento? È dunque impegnato il tuo cuore? Vi porti pure sempre impressa l'immagine di quel giovine che 'l mero caso ti fece incontrare dall' affittajuola onde ti tolse mio padre ? Dimenticato non l'hai adunque? Eppure, allorché ti feci noto il progetto di mio padre, tu paresti acquetarvi Ed ora ? o Dio ! ... che è mai avvenuto? Perfida strega! è dessa l'autrice di tutti i tuoi affanni !

Giulia: Ah! se sapessi, Eugenia mia, da quali giuramenti mi trovo vincolata a quel giovine avventuriere non ti faresti le meraviglie della mia ritrosia a conseguire un trono a prezzo d'uno spergiuro

Eugenia: Con enigmi mi vai appagando !

Giulia: Tutto in breve si chiarirà (*Odesi la voce del duca, che s'avanza tempestando dietro le scene.*)

Eugenia: Oimè! che sarà egli mai avvenuto? Con chi può averlo 'l padre! Ritrovata la mia Giulia, non ha egli ritrovato ogni cosa ? A che ne viene dunque brontolando ? *S'apre in un subito l'uscio laterale e si precipita sulla scena Gernando, arricciali i capelli e stravolto 'l viso. Delle parole che va borbottando, si odono soltanto queste*: Nato in mia malora!

SCENA SESTA.

Gernando e dette.

Gernando, *sbuffando e senza badare alle donne*: Figlio sciagurato! ed avrò ad acquetarmi al sopruso? Poteva aspettare, io, tanta tracotanza da imberbe giovane? Indegno! ...Non mi ricomparir più dinanzi agli occhi.... (avvertendo le donne). Figlie mie, compatite, la collera mi ha fatto trasmodare. Erico! (rivolgendosi in un subito

a Giulia). È tornata all' ovile la smarrita pecora? — O mondo! si ritrova l'una, l'altro si perde.

Giulia, *piacevolmente*: Benedetto sia 'l cielo!

Gernando, *con meraviglia*: Come, o figlia! Vi siete, adunque, Erico e tu, dato la posta per mortificarmi!

Eugenia: Diletta Giulia! Se mai sentisti nell'imo del cuore il tocco di natura, il tocco di pietà, non persistere in un rifiuto che può tornar fatale, a tutti noi.... In nome della santissima vergine, tene scongiuro, unisciti al caro padre onde domare le riluttanti volontà di mio fratello ! O dovrà un giorno irraggiato dalla rosea torcia d'Imeneo, chiudersi in luttuoso pianto ?

Giulia, *pacatamente*: Dio mio! traetemi dal cuore questa spina!

Si ode uno squillo lontano, cui, breve stante, tien dietro lo scalpito d'un cavallo, che entra, di galoppo nel cortile del castello.

Gernando, *riscuotendosi dal suo letargo ed avvicinandosi alla finestra*: Oibò! una staffetta! Che sarà mai? Tiene un plico frelle mani! Un dispaccio straordinario ... Chi sa forse? (*a parte*) La mia sentenza di morte! Ah! voglia 'l cielo 'l mio Erico...

In questo mentre sentonsi dietro le scene passi precipitosi... S'apre l'uscio con fracasso, e balza sulla scena Erico in arnese da caccia, senza lo schioppo cui ha deposto, ... tutto sonnacchioso, si frega gli occhia e tiene m mano un foglio spiegato. Non si tosto l'ha adocchiato Giulia, che mette un grido di stupore, e cade tramortita sul palco.

FINE DELL' ATTO SECONDO

ATTO TERZO

SCENA PRIMA

Studio del Duca.

Gernando, *adagiato nel seggiolone e 'l viso coperto colle due mani*: Incalza ormai 'l pericolo... (*Si alza precipitosamente; dà di piglio ad uno foglio che stagli dinanzi arrotolato sul tavolino*). Sola via di salute che ci avanzi si è quel matrimonio cotanto abborrito dal figlio. O Dio! in che mar d'incertezze, mi vo' aggirando! A prove si crude mi riserbavate, o potenze dell' Inferno ! A che ne son ridotto? E come mai potrei, senza mio pericolo, svelare al figlio la vera cagione che m'induce a sollecitare la contemplata unione? Eppure altro scampo non mi lascia 'l crudele mio destino. Dovrò adunque confessare al figlio essere mia vita in balia de' fratelli di Giulia? Soggiungere dovrò quindi, che usciti illesi dalla burrasca ove naufragarono i loro genitori, riuscirono a salvarsi colla fuga, ed ora, alla testa d'una mano di prodi, marciano minacciosi alla volta della mia capitale, ed insidiano alla mia vita? Dovrò mettere Erico a parte dell'orribile segreto che mi porto in seno ? . . . Alto! duca Gernando. Bando ad ogni debolezza. Incontriamo intrepido la nostra sorte piuttosto che avvilirci ed avvilimento sarebbe il mercanteggiar la vita col figlio. Ah!

maledetto, malaugurato giorno quello in cui entrai a gonfie vele in questo tetro oceano ! Chi or mi ritrarrà dal precipizio? Misero di me ! (Passeggia su e giù nella stanza con segni della più viva agitazione, e sospirando forte. In questo punto odesi la voce d'Eugenia che grida lamentevolmente. Che vuoi dire? Andiamo a vedere.

SCENA SECONDA.

Salotto che mette sul giardino.

Eugenia, Gernando.

Eugenia, *esterrefatta*: Manes! Thekel! Phares! vidi, vidi, o padre, queste tré parole balenare, a caratteri di sangue, sopra 'l muro! Ohi ! mi casca 'l fiato..... Non fu mera visione, ne illusione de' sensi. Le vidi con questi occhi, le vidi davvero, caro padre Ohi! che sarà mai?

Gernando: Stregheria schietta! Qualche gherminella dell'abbominevole strega, che ci buzzica d'intorno. Eh ! lasciamo stare..

Eugenia, *collo sguardo fiso sul muro*: Manès! Thekel! Pharès! Non vedete, padre?

Gernando: Oh! che cosa ti vai farneticando? Nulla vedo.

Le ansidette parole tornano visibili, rosseggiando poco a poco.

Eugenia, *con grido d'orrore*: Guardate mo', padre.

Gernando, *schermendosi inutilmente da un molo sussullorio*: Oibò! che mistero.... ? (*Chiama*) Ehi ! (*compariscono i Servitori*) Occupate tutti gli usci d'intorno, e non lasciate uscire chi che sia. (*I servitori s'inclinano e partono*). (*Intanto le parole erano sparite.*) Freddure!

Eugenia, *in tuono allegro*: Rallegratevi, caro padre. L'avversa sorte pare slanca alfine di perseguitarci Il nembo è dileguato torna chiaro e sereno l'orizzonte, e tosto vedrete co' proprii occhi che il diavolo non è poi così nero come lo dipingono.

Gernando: Fosse pure !

Eugenia: Con vostra buona licenza ; padre, torno presso Giulia che or' ora risensò. Intanto conviene io attenda a certe indispensabili faccenduole, da cui mai non va scompagnalo un matrimonio.

Gernando, *con meraviglia*: Ma, e Erico? Va, va pure, Eugenia. Passiamo frattanto a prendere aria nel giardino..... (*Cambiamento di scena. Parte del giardino, e della foresta, ove tra due querce sorge la tomba dell' ucciso Guniero*).

SCENA TERZA.

Gernando, *passeggiando di qua di là nel giardino*: Il cielo vuole adunque appagare i miei voti! ... ed io, quasi, quasi mi dava alla disperazione! Iscorgo ora in tutto quanto m'accade il dito d'Iddio... che accanto al male volle si trovasse tuttora collocato il bene.., che, mentre da un lato punge e ferisce, dall' altro opera arcanamente in nostro prò. Benedetta, adunque sia la Previdenza! La sua sapienza è la

nostra bussola onde non andare a picco nell'oceano della vita! Vedi contraddizione umana! Quello che poco fà mi fece dare ne' lumi, mi fece strabiliare sino a maledire mio figlio, diventa ora lo strumento di mia salvezza! Benediciamo adunque alla sapienza divina. Affrettiamo quanto più per noi si può la consumazione... (Così dicendo giunge inavvedutamente fin presso alla tomba anzidetto, ed è colpito dalla vista di due preganti.) Che vedo! Erico, mio figlio Erico in ginocchioni accanto a Giulia ! Ecco dunque spiegato il mistero! O che colpo di Previdenza ! O che tratto di bontà divina! (In questo dire, nel passare rasento l'ungo un cespuglio fiorito, ne fa stormire le foglie... Alzano capo i due preganti, rimangono per un minuto secondo confusi alta vista del duca... poi balzando vispi in piedi, corrono entrambi a baciare la mano a Gernando.) Cari, dilette figliuoli, speranza della mia vecchiaja, ricevete la paterna benedizione. La sapienza divina avea adunque sancito lassù ciò che avevamo fermalo quaggiù. Che vi stringa ambidue contro 'l mio seno! O consolazione ineffabile!.. Ma 'l tempo stringe... la ragion di stato, ce ne fa una legge; non mettiamo più tempo in mezzo. Cara Giulia, va a raggiungere Eugenia, che ti aspella per azzimarti. Frattanto staremo, Erico ed io, combinando il rimanente. *(Giulia parte.)*

SCENTA QUARTA.

Erico, Gernando.

Erico: Vi pare ora, padre mio, ch' io avessi ragione di star forte, come feci, e di non voler tradire l'amica?

Gernando: Ah! riconosco pur troppo il mio errore, poiché ridonda in mio, in tuo vantaggio. Non posso a meno di esaltare la benignità dell'Ente supremo, che, allorché tutto ci par contrario, fa traboccare la bilancia a nostro favore. Ma spiegami, caro mio Erico, 'l come sorgesse tra di voi, in sì breve spazio di tempo, sì gagliarda amicizia; snocciolami il motto dell' enigma.

Erico: In sì breve spazio di tempo, padre! Non vi capisco. Da circa due anni ci conosciamo. Amatore appassionato della caccia, dava a quel nobile esercizio tutto il tempo che involar poteva alle serie occupazioni cui mi astringeva lo zio. Sollecito questi del felice esito di mia educazione politica, peccava a mio riguardo di eccesso piuttosto di severità che di condiscendenza. Quindi rade erano le occasioni dello sbizzarrirmi nel mio favorito passatempo. Avidissimamente adunque coglieva io 'l destro, quando di buono umore ed allegro era lo zio, per ottenere licenza di andare alla caccia. Un giorno, giorno sempre mai memorabile! Coll' aggradimento dello zio e seguito dal di lui capocaccia , dal mio ajo e da due servitori, inforcalo il mio Rabicano, me ne andava col cuore scarico e traboccante di gioja in cerca del selvatico. Più volte già eravamo riusciti a scovare la volpe più e più schioppettate sparale aveva; quand' ecco, tutto ad un tratto, balenarmi davanti una giovanissima zitella, che fuggiva innanzi ad un toro enorme. I strilli della ragazza mi andavano al cuore. Compreso dall' imminenza del pericolo, e senza pensarvi su più che tanto, do

dello sprone al mio cavallo, raggiungo la bella fuggente, e ghermitala traile mie braccia, grido a' miei compagni di arrestare il furibondo animale, e non resto dalla corsa fintante che sia dileguato il pericolo. Allentai allora 'l passo della mia cavalcatura, ed, adagiata, come meglio potteti, sul davanti della sella la mia vezzosa preda, mi posi ad esaminarla a spilluzzico. Oppressa dulia paura, rifinita dal lungo fuggire, era pressoché svenuta , onde ebbi libero campo di passare a rassegna ogni più minuto vezzo della sua persona. Che pura, eterea carnagione ! Cantino pure i poeti a loro posta di ligustri e rose! Io li contemplava in realtà. Che occhi! Che capegli ! Il dolce suo alilo mi aleggiava soavemrnlle d'intorno, e spirava 'l nettare del paradiso. O padre ! Versava io allora in paradiso! Risensava però la vaga fanciulla; trovandosi sola, in potere d'un giovine sconosciuto, balestrava ansiosa gli occhi di quà di là, e gridava: MARGHERITA! MARGHERITA!

Presi allora a confortarla, e con modi onesti e gentil conversare, riuscii alquanto ad acquetarla... Preso ardire e posatimi addosso que' maliardi suoi occhi, non sapea, entrò a dire, come riconoscere il servizio che le aveva prestato..., come contraccambiare un tanto beneficio.., che le avea salvata la vita. Per sola risposta le strinsi quella sua ben tornita mano, ed essa pagonuni con un affettuosa stretta, che mi fece balzare il cuore... Riavutasi pienamente dal suo turbamento , narrommi tutta la sua storia... seppi allora in che modo scampò dal massacro della sua famiglia. A sua richiesta, ricondussila nell'umile abituro ove era ricoverata, e non è mestieri' che vi dica quanto fossero frequenti in appresso le mie gite in detto podere. Senonchè, avutone sentore lo zio, ini pose d'intorno sì folta siepe di censori che dovetti, a mio malgrado, smettere ogni ulteriore visita in quella benedetta casa. Cresceva, ad ogni nostro incontro, l'affetto che già univa i nostri cuori.. ci giurammo un attaccamento eterno e...

Gernando, *dandogli sulla voce*: E come va che, senza uno scrupolo al mondo, ti arrendevi al mio comando? Saresti stalo capace d'un alto di fellonia ?

Erico: Ascoltatemi, padre. Postomi in via per obbedire al vostro comando, mulinava nel mio cervello i progetti più stravaganti... Frastornatemi dalla strada in arnese da caccia, andai a chiedere un ricovero nel nolo podere... Figuratevi la mia disperazione qundo seppi la mia vaga essere stata condotta via da un gran signore... Onde, tutto scoraggilo, sbattuto e disingannato, mi avviai a tristi passi alla volta del vostro castello, quando, passando per questa foresta, mi sdrajai presso a quel rilevato di terra, e quale fu la mia sorpresa, allorché riconobbi la ladorabile sconosciuta nella donna che pregava in ginocchioni sulla tomba di suo padre!

Gernando, *chinando gli occhi*: Sulla tomba di suo padre!..

Erico: Sì, dell' infortunato suo padre!.. caddi pure io inginocchioni, rinnovai il mio giuramento, e promisi di vendicarlo, ed a vendicarlo mi aprite voi stesso la strada, o padre...

Gernando, *impallidendo*: O Dio ! che colpo inaspettato! Strega maledetta!
La balia attraversa rapidamente la foresta, traendosi dietro un barbogianni.

Erico: Vidi, più non mi rammento dove, quel dimagrato volto...

Gernando, *affettando calma*: Ma via, Erico! S'approssima l'ora della cerimonia. Va ancor tu ad indossar la divisa di sposo . . . (*Erico parte*)

SCENA QUINTA.

Gernando, *solo*: Rivelazione orrenda! Il padre di Giulia giace a me sì vicino, ed io dormir poteva tranquilli i miei sonni ! O orrore ! non s'indugii più la consumazione del matrimonio. Andiamo a sollecitare gli apparecchi. (*Parte*)

SCENA SESTA ED ULTIMA.

Cambiamento di scena. Coro di cattedrale splendidamente illuminato... Comparisce una brigata di giovini zitelle col chierico ed i suoi accoliti. L'organo suona una entrata. Le coriste cantano le quartine seguenti:

T'aspettiani, nobil vergine, Al piè de' sacri altar!

Già sembra dall' Empireo Un raggio saettar.

A bella, pura giovine Sorride sempre il ciel...

Lascia i sembianti splendere Cui copre invido vell!

T'avanz' or' ora impavida! Già lo sposo divin

Dall' alto t'è per porgere Il serto porporin.

Tornano da capo, ed appena hanno cantato il primo verso, ecco sopraggiungere Giulia in veste da sposa, condotta da Gernando; segue Erico a braccetto coll' amica di nozze, e poi Eugenia ed altre persone. La coppia s'oppresenta dinanzi al sacerdote, il quale, aperta la liturgia, pronuncia qualche parola inintelligibile. Si avvicina quindi agli sposi, toglie un anello allo sposo ed è in procinto di porlo in dito alla sposa, quando Giulia, rivolgendosi in un subito verso Gernando, mette un grido orribile e cade morta stecchita sul palco.... La strega stava accanto al duca, e sulla parete opposta leggevansi, a caratteri rosseggianti, le terribili parole ebraiche: Manés, Thékel, Pharès.

Visto questo, Erica, sopraffatto da mortale angoscia, vibra al padre un fiero sguardo e si dà una stiletta, esclamando :

Sei vendicata, o mia Giulia! (*E cade sull'estinta principessa.*)

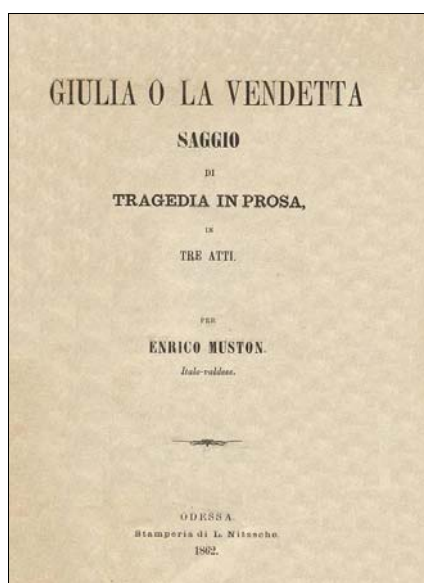
Cernando, *come impietrito*: O Dio ! la vostra giustizia è terribile!

Si ode lontano lo scalpito di due cavalli.

Eugenia: Cielo! troppo tardi giungete, fratelli della mia Giulia!

Grido generale d'orrore. Cala l' sipario.

FINE DELL' ATTO TERZO ED ULTIMO

Литература

1. Морошану (Демьянова), Л.И. Итальянский писатель Энрико Мустон и загадка публикации неизданной главы «Божественной комедии» в Одессе (XIX в.)» / Л.И.Морошану // Сучасні проблеми соціогуманітарних та фундаментальних наук: Мат-ли наук. конф. професорсько-викладацького складу, студентів, магістрів та аспірантів. – 19 тр. 2011 р. – Одеса, 2011. – С. 145-146.

2. Muston E. Giulia, o la Vendetta. Saggio di tragedia. Odessa. – Stamperia di L. Nitsche. – 1862. – 36 p.

Морошану (Дем'янова) Л.І. Серія «Невідомі сторінки італійської літератури: італійські письменники XIX століття та їх творчість в Одесі»
Стаття 4. Творчість Енріко Мустона (частина 2). – Стаття.

Анотація. У 4-ї статті серії «Невідомі сторінки італійської літератури: італійські письменники XIX століття та їх творчість в Одесі» представлено закінчення тексту драми Е. Мустона “Giulia, o la Vendetta” («Джулія, або помста»).

Ключові слова: італійська діаспора XIX в., Причорномор'я, італійська література, італійська мова, Енріко Мустон.

Moroshanu (Demyanova) L. A Series of Articles “Unknown Pages of Italian Literature: Italian Writers of the 19th Century and Their Odessa Legacy”. Article 4. Enrico Muston’s Legacy (part II). - Article.

Summary. The 4d article from the series «Unknown pages of Italian literature: Italian writers of the 19th century and their Odessa legacy» is dedicated to Enrico Muston’s Legacy: “Giulia, o la Vendetta”.

Key words: Italian Diaspora of the 19th c., The Black Sea region, Italian literature, Italian language, Enrico Muston.

**ДОШЛЮБНЕ СПІЛКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В МЕЖАХ
ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ «БУРЛАЧКА»
І. С. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО)**

Анотація. У статті розглядається текст повісті «Бурлачка» І. С. Нечуя-Левицького як джерело норм звичаєвого права при дошлюбному спілкуванні української молоді.

Ключові слова: звичаєве право, закон, дівоча честь, художній образ.

Різноманітну творчу спадщину І. С. Нечуя-Левицького складає художня проза та драматургія, літературно-критичні, публіцистичні, історичні, культурологічні статті, переклади тощо. Для широких кіл читачів він більше відомий як автор «Миколи Джері», «Кайдашевої сім'ї», оповідань про непримиренних односельчанок похилого віку Параски та Палажки, «Афонського пройдисвіта». Однак якщо не обмежуватись хрестоматійними творами, для багатьох відкриється творчість майстра красного слова, що охопила широкі тематичні межі та проблематику тогочасного українського життя. В сучасній системі юридичної освіти вивчення творчості І. С. Нечуя-Левицького, як і інших українських письменників, бачиться важливим, оскільки його художні тексти відображають зміни в житті людини при дотриманням звичаїв, здійсненні злочинів і системою покарань за них.

І. С. Нечуй-Левицький уважно вивчав людське буття в усій повноті його проявів і намагався в докладних описах відобразити різноманітність і багатобарвність людських характерів на соціально-побутовому тлі. Останнім часом широкі епічні полотна з українського життя І. С. Нечуя-Левицького привертали увагу літературознавців І. Абрамову, Г. Грабовича, Т. Гундорову, Н. Зборовську, Л. Козинського, М. Наєнка та ін. Звичаєве право в контексті розвитку права в Україні уважно вивчали співробітники Відділу українського звичаєвого права АН УСРР в кінці 20-х років [9, 13 — 14]. На сучасному етапі дослідження аспектів звичаєвого права як одного з джерел права поряд із Статутами Великого князівства Литовського проводять науковці Одеської національної юридичної академії [9, 16]. В художній творчості І. С. Нечуя-Левицького наявні яскраві приклади звичаєвого права українського народу.

В прозовій спадщині І. С. Нечуя-Левицького окреме місце займає повість «Бурлачка» (1880). Її герої – молоді українські парубки та дівчата — в дошлюбному житті проявляють себе свободолюбивими натурами, обставини життя яких багато в чому залежні від норм звичаєвого права.

Метою нашої статті є дослідження художніх принципів відтворення особливостей дошлюбного спілкування української молоді в межах звичаєвого права на прикладі повісті «Бурлачка» І. С. Нечуя-Левицького.

Завдання: розкрити позицію автора як носія народного світогляду стосовно норм звичаєвого права, а також абсолютного та вичерпного етичного й ідеологічного смислу твору.

Наукова новизна нашого дослідження полягає в тому, що фактично жодна праця цілковито не була присвячена особливостям відтворення І. С. Нечуєм-Левицьким властивостей дотримання звичаєвого права при дошлюбному спілкуванні української молоді в повісті «Бурлачка». Тому варто з допомогою порівняльно-типологічного та культурно-історичного методів дослідити підходи науковців до вивчення зазначених проблем, встановити художню та світоглядну оригінальність відтворення застосування норм звичаєвого права при дошлюбному спілкуванні української молоді в повісті класика української літератури.

В наш час, коли вчені різних галузей наук працюють над заповненням інформаційних «провалів» знань про особливості укладу життя українців, їх характер, мову, літературу, культуру, звичаї, правові норми тощо, соціально-побутова проза І. С. Нечуя-Левицького служить своєю енциклопедією українського звичаєвого права, яке, через посередництво Статутів Великого князівства Литовського, веде свої початки ще від Руської Правди [9, 14], і «вивчається юристами, етнографами, філософами, істориками тощо» [6, 3].

Уважність І. С. Нечуя-Левицького до вивчення життя високо оцінив Іван Франко, назвавши письменника «колосальним, всеобіймаючим оком України» [19, 374]. З його приходом в літературу розширилося коло соціальних типів, що було проявом реалізму. Він, як і інші письменники слов'янського світу, зумів використати типізацію при художньому зображенні звичайних, або, як писав Дмитро Чижевський, «пересічних» людей — «представників певних народностей, верств та груп населення» [20, 56]. Водночас він так само виявився майстром «змалювання унікальних екстремальних випадків — доведених до крайнього напруження ситуацій» [20, 56].

Григорій Грабович вбачає у поглядах І. С. Нечуя-Левицького «метафоричне розуміння нації й національної літератури», на його думку все це «виказує різновид романтичної й нативістської (неоязичницької. — С. С.) думки» [3, 215]. Питання національної ідентичності у творах І. С. Нечуя-

Левицького досліджувала у своїй дисертаційній роботі Інна Абрамова. Вона окреслила образ автора не лише як визначної особистості, митця (оповідача), а й виразника певної психології, світовідчуття епохи, часу, представника національного та соціального середовища [Див.: 1]. Окремо серед інших художніх творів письменника дисертантка аналізувала й повість «Бурлачка» [1, 10].

Постаті І. С. Нечуя-Левицького Ніла Зборовська відвела цілий розділ, не оминувши повість «Бурлачка», взявши з її тексту черговий приклад «картинного» представлення автором «чоловічо-жіночого світу сільської України у високій рослій рівності» як прикладу «національної чоловічо-жіночої рівноправності» [7, 58 — 59]. За спостереженням Н. Зборовської «рівноправність, а часто верховодство жінки в українській сім'ї є наскрізним мотивом у прозі Нечуя-Левицького» [7, 58], що ввійшло, на нашу думку до норм звичаєвого права. Отже, через цю національну рівноправність, припускає вона, «у творчості Нечуя-Левицького наскрізним мотивом жіночої репрезентації виступає естетика **стрункості** (виділено жирним шрифтом автором. — С. С.). Його героїні-жінки — високі і тонкі, що є ознакою енергії та невідкореності» [7, 58].

Н. Є. Крутікова окремо згадує «Бурлачку» серед багатьох творів І. С. Нечуя-Левицького [12, 103]. Історія її виходу з друку цікава, оскільки повість надрукована окремою книжкою в Києві в 1880 році, а на її обкладинці фігурує 1881 рік [15, 618]. У примітках до тексту повісті зазначається, що вона була закінчена автором «на початку 1876 р., але в умовах посилення цензурних утисків, після Емського акту 1876 р., письменник тривалий час не наважувався подавати твір до цензури» [15, 618].

Як зазначав Сергій Єфремов, І. С. Нечуй-Левицький виступив «на літературне поле» з «цілою програмою власної літературної діяльності» [8, 437]. Письменник відстоював місце української літератури і культури в житті Російської імперії, висловлював думку про відсутність у житті українства розроблених у творах великоросійського письменства тем та образів. А тому закликав ігнорувати їх, висуваючи до «реального художника-писальника» вимогу бути «фокусом для своєї громади» [16, 71].

І. С. Нечуй-Левицький у повісті «Бурлачка» зосереджував свій письменницький «фокус» для своєї ж громади на багатьох проблемах. Художні образи його героїв, їх поведінка, мотиви вчинків виходили надзвичайно чітко окресленими. Зокрема, висвітлюючи в повісті поведінку молоді в своїй сім'ї, в межах сільської громади, при дошлюбному спілкуванні, автор відтворив події, що несли в собі принципи застосування звичаєвого права в житті українців. У тексті розкривається життя головного персонажу Василя Паляника, яка у

відповідності до норм звичаєвого права відпрошується в батьків на короткострокові сезонні сільськогосподарські роботи. Мотив зрозумілий: хотіла зі своїми подругами мати заробіток.

На це батьки погоджуються. Це стресова ситуація для них і Васиlines, адже доросла дочка вперше йде від батьків поміж люди у сусіднє село. І недалеко дорога до економічної незалежності повела дівчину довгими і кривими життєвими шляхами сапальниці, покоївки-коханки, молодої матері, яка в стані післяродового стресу втопила сина від ненависного вже пана, гулящої заробітчани-п'янчужки, для якої непроминущою карою залишаються спогади про свій гріх дітовбивства. Автор повсюдно йшов з нею тими кривими стежками пропащого життя, яке в усвідомленні читача мало би завершитися трагічно. Однак ідея автора полягала в показі повернення грішниці до праведного існування. Усе виправила любов іншого чоловіка з великою силою духу й лагідною душею. Їх подружнє життя прикрасили діти, і вони через багато років щасливою сім'єю змогли відвідати батьків Васиlines.

Не кожна грішна людина, злочинець, має можливість змінитись, виправитись. «Послизнулась» героїня внаслідок порушення норм звичаєвого права дошлюбного життя молоді. За це вона кількаразово покарана парубком, з яким раніше зустрічалася. Далі її гріхи множаться, бо вона знов і знов порушує звичаєве право, аби не була викрита її таємниця, аби не було соромно перед батьками. І їй важко зберегти таємницю, бо важко приховати пізні строки вагітності, про яку автор ніяк не обмовився. Так як ніби й він не хотів би знати про те, що сталося з Василюю. Тому він дає їй утекти від батьків, що прийшли за нею до пана, але автор має силу показати, як вона невдовзі доходить до статусу дітовбивці.

Образ Васиlines, разом з образами інших дівчат, може виступати в творах І. С. Нечуя-Левицького зразком «живописного портрета» [18, 92]. Будучи центральним персонажем повісті, вона охарактеризована Михайлом Наєнком як «негероїчна постать» [14, 539]. З цим можна погодитись, беручи до уваги, що Василина, усвідомлюючи свою красу, не зрозуміла її малозначущості перед звичаєвим правом. Сила дівочої вроди [15, 22 — 23], яка вразила пана Станіслава Ястшембського, — чоловіка іншого соціального, культурного (чи безкультурного), майнового рівня, іншої національності, — була також замалою для рівноправності у соціально нерівному суспільстві.

Зачарована красою Станіслава Ястшембського, після недовгої душевної боротьби, Василина пішла за почуттями кохання («як упала я йому на груди, мені здалось, що всі зорі з неба посипались на мене й запалили мою душу» [15, 89]). Вона відверто відповіла взаємністю на почуту паном «в своїй душі щиру, правдиву любов» [15, 39]. І за цими світлими й чистими (в ідеалі) почуттями їй

ще не було видно майбутнього холодного й пустотного мороку відчуженості від громади, пекучого сорому за свою нестриманість перед людьми, тим більше – дітовбивства.

В межах звичаю, тогочасної правової системи українського народу (автор ніяким чином не виявив наявності державної системи правопорядку), за правопорушення Василю передбачалися різні за своєю суттю способи покарання. Вони дають багато матеріалу для аналізу застосування звичаєвого права, про існуючу на той час в імперії судову систему. Однак ми коротко зупинимось на звичаї обрізання коси.

Василині, за її перелюб, парубки обрізали косу. Короткі коси дівчини мали вказати всім на порушення нею дошлюбних норм поведінки. Щоб приховати справжню довжину кіс, вона змушена була вдягати хустку і співчуття від молодниць у маєтку вона не почула, тільки насмішки [15, 62]. Хустку їй пов'язала одна з молодниць, тим самим зазначивши її новий статус. За народним звичаєм хустку мала носити тільки одружена жінка. Зазвичай в межах невеликих громад статус кожної людини був відомий усім. Хустка на голові дівчина, про одруження якої ніхто не чув, вимагала відповіді на питання: «А хто твій муж? Коли було весілля?» тощо. Незаміжня дівчина не мала що відповідати на них, і вони в своїй суті були риторичними, рідко коли були без глузливих коментарів.

Для Василю життєве падіння почалося з часу знайомства з паном, який власноручно роздавав заробітну плату. Після праці на буряках, яка для молодого організму не відчувалася виснажливою, між Василем Кравченком і Василюю зав'язалося кохання, а розбилося воно після переходу Василю на роботу покоївки, на запрошення пана. Василь ще встиг освідчитися їй в коханні, а вона не відповіла взаємністю, оскільки на той час краса пана заступила їй увесь світ. Після з'ясування стосунків парубок зрозумів її байдужість і, проклявши, пішов від неї.

Всезнаючий автор намагається розкрити дівочу чуттєвість і вказати на недосвідченість героїні, яка в його уявленні «серцем почувала, що то втекло од неї щастя дівчини, жінки, матері, щастя української селянки, що вона ступила на якусь дуже небезпечну стежку» [15, 42]. Авторська ремарка яскраво демонструє вболівання за свою «негероїчну героїню» й, очевидно, йому хотілося, щоб так мислила і його героїня. Немилість Василя проявилася наступного дня: у маєтку за ніч були вимашчені дьогтем ворота, завдано шкоди рослинам на городі, виставлена віха — сніпок на палиці, якого довго ніхто не хотів знімати [15, 43]. Цей звичай «вшановувати» осіб, які ігнорували поняття честі в дошлюбний період, знову через деякий час повторили парубки [15, 62].

Між Василем і Василюю відбулася ще одна зустріч, якої дівчина хотіла уникнути. Та сховатися у молодому вишняку від колишнього свого парубка їй не вдалося. Він пригрозив, дивлячись на неї «страшними очима» й показуючи кулака: «Ховайся, ховайся, дівчино! Час тобі скидати квітки та покривати голову хусткою!» [15, 61].

Згодом Василюю в безлюдному місці, на греблі, схопили парубки й відтяли косу, відповідно супроводячи свої дії словами засудження й констатацією скритої правди: «Минулося твоє дівування! Ось твоя дівоча честь! — крикнув до неї один парубок, піднімаючи вгору в руці довгу розкішну косу. — Тепер ти покритка. Оце тобі пани та паничі!» [15, 62]. По суті їх дія була спрямована на завдання шкоди особі. Однак з фізичної точки зору вона здається мінімально ущербною для здоров'я, і більше стосується моральної шкоди, завданої честі особи («Довга коса — честь дівоча!» [2, 291]). Під час розвитку подій на греблі автор не вказує, що Василь був серед вершителів суду за звичаєм. Треба розуміти, що це зробили за нього інші – його однодумці.

І. С. Нечуй-Левицький представив Василюю в протиріччях: роботящою і здатною активно й весело відпочивати, безпорадною і рішучою, афектованою і поміркованою, Він провів її тяжким гріховним шляхом порушень звичаєвого права. Страшні картини спогадів про дітовбивство постійно завдавали пекучого болю. І все ж велика кількість позитивних вчинків, процес мислення засвідчують, що вона згодом здійснила подвиг в ім'я життя. Його можна назвати героїзмом відродження: Василюю не загинула безпутньою жінкою, яка дійшла до дітовбивства, неодноразово вдавалася до ігнорування народних звичаїв та релігійних традицій, до безпросвітнього п'янства. Вона все-таки зуміла реалізувати свою жіночу репродуктивну функцію, пережити справжні материнські почуття, виховуючи дітей у шлюбі з гарним чоловіком Іваном Михалчевським. Вона перемогла сама себе, повернулася до виконання звичаю дружини і матері без допомоги функціонуючої тогочасної пенітенціарної системи, тому її досвід має бути цікавим для «активного застосування досвіду минулого в сучасній практиці діяльності виправних установ» [4, 1].

М. Наєнко зауважує, що «письменник звертає увагу на легковажність самої дівчини, яка... не встояла перед паничем-спокусником, що приглянулася йому тією вродою, і тому опинилась на самому дні життєвої прірви» [14, 539]. Однак Т. Гундорова нагадує нам ще й про відзначену літературознавцями божественну символізацію автором жінки. Василюю усвідомлює свою підкорюючу красу, дивлячись на поведінку пана. Той не скупиться на слова й подарунки. Сила її краси підкреслена відображенням у дзеркалі, яке і є «природою», «Божим храмом, в якому відбуваються (і відбиваються) вознесіння і падіння його героїні» [Див.: 5].

Вчинки Василичини пов'язані автором із «мотивом «стеблівської» пісні-балади (Ой у нашому Стеблеві...)), яка є «художнім центром повісті» [14, 539]. Отже, як свідчить представлена автором пісня [15, 80], перелюб і дітовбивство Василичини були не поодинокими випадками в попередні часи, були актуальними для її часу. Про це читач дізнається з розповіді іншого персонажа повісті Марії, власниці хати, де знайшла собі прихисток Василичина. Марія признається, що також погубила свою дитину після конфлікту з коханим. І зробила вона цей акт також в стані афекту біля сахарні, де раніше до того бачила багато дитячих кісточок. То так само, як і інші жінки, кинула свою дитину в попіл [15, 91]. Сучасні дослідники проблеми констатують, що «вивчення даних офіційної статистики свідчить про сталість питомої ваги дітовбивств у структурі умисних вбивств» [17, 1].

Н. Є. Крутікова звертає увагу на певний зв'язок історії Василичини з однією з традиційних тем української літератури, які піднімали Г. Ф. Квітка-Основ'яненко в «Сердешній Оксані», Т. Г. Шевченко в «Катерині» та «Наймичці». Однак, на її думку, повість І. С. Нечуя-Левицького має «інший суспільний етап, інші громадські взаємини, соціальний тип», а найсумніші картини, як і в повісті «Микола Джеря» «осяяні вірою в світлі, здорові основи народної душі» [12, 108].

Автор вірив у гуманістичні основи душі, тому він маркує текст знаками про відвертість почуттів Василичини до пана Станіслава. Вони були справжніми, безкорисливими. М. Моклиця переконана, що вирватись із зачарованого кола одноосібної вини жінки у питаннях кохання, дошлюбного життя молоді зумів Шевченко. Він — перший чоловік, який став у цьому змаганні на бік жінки [13, 31]. Другим таким чоловіком був І. С. Нечуй-Левицький, який в оригінальній художній формі подавав підказку дівчатам, що їм помилятися у своєму вільному поводженні з парубками і чоловіками не можна (і тут можна пригадати приказку: «На козаку нема знаку, а на дівчині дві причини»). За дошлюбне кохання їй було обрізано парубками косу, а голову покрила хустка. Нікуди дітися від людського суду, але найбільше покарання — суд власної совісті.

І. С. Нечуй-Левицький в тексті подав зразок застосування звичаєвого права для покарання Василичини, а далі оберігав свою «негероїчну героїню» від нього. Автор засвідчив, що Василичина через любов порушила норми звичаєвого права, але потім, завдяки любові, повернулася до дотримання узвичаєних, загальноприйнятих українським народом правил поведінки, здійснивши тим самим своє «спасіння».

Отже, І. С. Нечуй-Левицький не лише втілює свої оригінальні ідеї по божественній символізації жінки в художній формі повісті «Бурлачка», а й

розгорнув перед читачем частину правового світу українського народу. Ігнорування звичаєвого права вело до погибелі героїню; дотримання його норм привело її до щасливого кінця. Для майбутніх юристів життєві стежки Василя є наочною ілюстрацією застосування норм звичаєвого права українським народом. Без сумніву, для сучасної юридичної освіти комплексна, на стику літературознавства та юриспруденції правова оцінка художнього відображення у творах українських письменників поведінки героїв – одне з пріоритетних завдань у системі національної юридичної освіти.

Література

1. Абрамова І. Художнє трактування етнопсихологічних типів українця у прозі І. С. Нечуя-Левицького 60 – 80-х років ХІХ століття: Автореф. дис... на канд. філол. наук: 10.01.01. (українська література) / І. Г. Абрамова; Запорізький державний університет, Запоріжжя, 2002. – 18 с.

2. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис: У 2 т. Т. II. / О. Воропай. – К.: МВП «Оберіг», 1991. – 448 с.

3. Грабович Г. Українсько-російські літературні взаємини в ХІХ ст.: постановка проблеми Г. Грабович // Грабович Г. До історії української літератури (Дослідження, есеї, полеміка). – К.: Критика, 2003. – С. 180 – 217.

4. Григор'єв О. М. Пенітенціарна теорія та практика в російській імперії в кінці ХVІІІ – на початку ХХ століття: історико-правове дослідження (на прикладі українських губерній): Автореф. дис... канд. юридичних наук: 12.00.01 – (теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень) / О. М. Григор'єв; ХНУ ВС МВС України, Харків, 2007. – 22 с.

5. Гундорова Т. Жінка і Дзеркало / Т. Гундорова // Ї. – 2000. – Число 17. – Режим доступу до статті : <http://www.ji.lviv.ua/n17texts/hundorova.htm>.

6. Жовтобрюх М. М. Звичаєве право: сутність, генеза, чинність: Автореф. дис... канд. юридичних наук: 12. 00. 12 (філософія права) / М. М. Жовтобрюх; Національна академія внутрішніх справ України, Київ, 2002. – 19 с.

7. Зборовська Н. Роздум п'ятий. Український світ Нечуя-Левицького: гендерний підхід / Н. Зборовська // Зборовська Н. Карнавал мертвих поцілунків (Феміністичні роздуми). – Львів: Літопис, 1999. – С. 54 – 72.

8. Єфремов С. Іван Левицький-Нечуй / С. Єфремов // Єфремов С. Вибране: Статті. Наукові розвідки. Монографії. – К.: Наук. думка, 2002. – С. 396 – 494.

9. Ківалов С., Музиченко П. Історіографічний огляд / С. Ківалов, П. Музиченко // Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. Т. І.

Статут Великого князівства Литовського 1529 року. – Одеса: Юридична література, 2002. – С. 12 – 17.

10. Ківалов С., Музиченко П. Короткий коментар загальної спрямованості норм Статуту 1529 р. / С. Ківалов, П. Музиченко // Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. Т. I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року. – Одеса: Юридична література, 2002. – С. 18 – 36.

11. Ківалов С., Музиченко П. Передмова / С. Ківалов, П. Музиченко // Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. – Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. Кн. 1. – Одеса: Юридична література, 2004. – С. 3 – 17.

12. Крутікова Н. Є. Іван Нечуй-Левицький / Н. Є. Крутікова // Історія української літератури ХІХ століття: У 3 кн. Кн. 3: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1997. – С. 99 – 131.

13. Моклиця М. Покритка в творчості Шевченка (Психоаналітична інтерпретація) / М. Моклиця // Січ. – 2000. – №3. – С. 24 – 31.

14. Наєнко М. К. Іван Семенович Нечуй-Левицький (1838 – 1918) / М. К. Наєнко // Наєнко М. К. Художня література України: Програма-мінімум. Ч. I: Від міфів до реальності. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2005. – С. 524 – 574.

15. Нечуй-Левицький І. Твори: В 2 т. Т. 2. Повісті та оповідання / І. Нечуй-Левицький. – К.: Наукова думка, 1986. – 640 с.

16. Нечуй-Левицький І. Українство на літературних позовах з Московщиною: Культурологічні трактати / І. Нечуй-Левицький – Львів: Каменяр, 1998. – 256 с.

17. Старко О. Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Автореф. дис... канд. юридичних наук: 12.00.08 (кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право) / О. Л. Старко. – Київський національний університет ВС, МВС України. – 2007. – 22 с.

18. Фащенко В. В. Видима мова душі / В. В. Фащенко // У глибинах людського буття: Літературознавчі студії. – Одеса: Маяк, 2005. – С. 89 – 109.

19. Франко І. Зібр. творів: У 50 т. Т. 35. / І. Франко – К.: Наукова думка, – 1980. – С. 370 – 376.

20. Чижевський Д. Слов'янський реалізм / Д. Чижевський // Слово і час. – 2004. – № 8. – С. 48 – 64.

Суслопарова С. К. Добрачное общение украинской молодежи в рамках обычного права (на примере повести «Бурлачка» И. С. Нечуй-Левицкого). – Статья.

Аннотация. В статье рассматривается текст повести «Бурлачка» И. С. Нечуй-Левицкого как источник норм обычного права при добрачном общении украинской молодежи.

Ключевые слова: обычное право, закон, девичья честь, художественный образ.

Susloparova S.K. The premarital intercourse of Ukrainian youth within the common law (the story "Burlachka" of Nechuy-Levitsky I.S.). – Article.

Summary. In the article the text of the story «Burlachka» («Handmaiden») of Nechuy-Levitsky I.S. as a source of rules of customary law in premarital intercourse of Ukrainian Youth.

Key words : the common law, the law, maiden honour, artistic image.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВ І ЛІТЕРАТУР

УДК 372.81

Желясков В.Я.

(Ізмаїл)

Таланова Л.Г.

(Одеса)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК НОВА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація: У статті розкрито сутність компетентісного підходу як концептуальної основи оновлення змісту, форм і методів навчання майбутніх перекладачів.

Ключові слова: компетентісний підхід, перекладач, професійна компетентність майбутнього перекладача.

Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості викладача вищої школи, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. Педагогічна компетентність викладача вищої школи - це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Зміст психолого-педагогічних знань визначається навчальними програмами. Психолого-педагогічна підготовленість складається із знань методологічних основ і категорій педагогіки; закономірностей соціалізації і розвитку особистості.

Психолого-педагогічні і спеціальні знання є необхідною, але недостатньою умовою професійної компетентності. Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують уміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання. Українські вчені по-різному тлумачать поняття компетентності. Найбільшого поширення в нашій науковій літературі набуло визначення компетентності як "сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію" [1, 64]. Сьогодні соціуму необхідні студенти та випускники вищих навчальних закладів, готові змінюватись та пристосовуватись до нових потреб життя, оперувати й

управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. А це більшою мірою залежить від деяких додаткових якостей, для позначення яких і використовуються поняття компетенція і компетентність, які найбільше відповідають сучасному розумінню мети освіти. Ці поняття сьогодні широко використовуються в державних документах. Наприклад, у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI ст. серед провідних завдань формування особистості зазначається необхідність набуття компетентності. Тому доцільно в педагогічному сенсі користуватися саме терміном «компетентність». Отже зазначимо, що компетентність - це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності.

Проблема дидактичного забезпечення процесу навчання майбутніх перекладачів на засадах компетентнісного підходу дотепер не була предметом спеціального наукового дослідження, хоча у плані вдосконалення професійної підготовки перекладача деякі її аспекти вивчалися побіжно, а саме: актуальні проблеми дидактики вищої школи та концептуальних засад компетентнісного підходу (Н. Бібік, В. Буряк, Л.Кондрашова, О. Пехота, О. Пометун, О. Савченко, О. Цокур, Якунін та ін.); підвищення якості навчання студентів-перекладачів іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування (М. Байрам, І. Зимняя, М. Карло, Г. Китайгородська, У. Літлвуд, Е. Пассов, Тер-Мінасова, В. Фурманова, Е. Шубін, I. Laven, U. Novak, F. Smith, G. Westhoff та ін.); підготовка студентів до здійснення функцій перекладацької діяльності й розвитку у них професійно важливих якостей особистості перекладача (І. Анікеєва, Є. Беседіна, Н. Гавриленко, Л. Голубенко, Л. Єгорова, С. Зелепукіна, К. Касаткіна, М. Князян, Н. Костіна, Л. Леготкіна, Ж. Лихачова, С. Скидан, Ж.Таланова, Л.Тархова та ін.). Проте, незважаючи на значущість отриманих науковцями результатів, дотепер остаточно не визначена як концептуальна та організаційно- педагогічна основа навчання, зорієнтованого на здобуття компетенцій і компетентностей, так і перелік складових професійної компетентності перекладача. Через це й досі не розроблена ефективна дидактична система їх формування у майбутніх перекладачів упродовж навчання у вищих навчальних закладах.

Основними причинами цього, на нашу думку, є: відсутність у дослідженнях розуміння базових компетенцій перекладача як складноструктурованих феноменів, що потребує спеціально організованих дидактичних заходів для їхнього формування; недостатня розробленість теоретично-методологічних засад організації навчання майбутніх перекладачів на компетентнісній основі, а також відповідного дидактичного забезпечення означеного процесу; перевага й активне використання в традиційній

професійній підготовці майбутніх перекладачів застарілих методик і дидактичних технологій, розрахованих на засвоєння ними переважно формальних аспектів іноземної мови тощо.

Враховуючи означене вище, метою даної статті є висвітлення сутності компетентнісного як концептуальної основи оновлення змісту, форм і методів навчання майбутніх перекладачів.

Основною проблемою підготовки кваліфікованих перекладачів, здатних максимально ефективно задовольнити конкретні потреби ринку праці - є необхідність поєднання ними знань іноземної мови зі знаннями специфіки галузі їхньої професійної діяльності. Інтегративний підхід передбачає поєднання структуралістських та прагматико-соціокультурних напрямів. Основним принципом навчання в рамках інтегративного підходу є принцип усвідомленого навчання, що базується на визнанні провідної ролі мислення в процесі опанування іноземної мови, адекватне розуміння студентами мовних одиниць і формування здатності робити вибір у процесі спілкування.

Компетентнісний підхід до навчання перекладу став новим концептуальним орієнтиром. Зарубіжні та вітчизняні вчені вважають, що набуття студентами знань, умінь і навичок, спрямоване на їх трансформацію в компетентності, сприяє інтелектуальному і культурному розвитку особистості, формуванню в неї вмінь швидко реагувати на запити часу. Компетентнісний підхід вимагає від організатора навчального процесу застосування такої методики навчання, яка б забезпечувала студента не лише знаннями, вміннями та навичками, але й певним досвідом професійної діяльності, прищеплювала б упевненість у своїх силах та готовність брати на себе відповідальність.

Як показує аналіз багатьох вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних джерел, концепція перекладацької освіти ґрунтується на компетентісному підході у навчанні майбутніх фахівців. Науковці погоджуються, що формування професійної компетентності перекладача повинно бути спрямоване на забезпечення ним таких основних функцій: письмової або усної комунікації у різних сферах суспільної діяльності; застосування сучасних методів збирання та оброблення інформації, використання глобальних інформаційних мереж, автоматизованих пошукових систем, електронних баз даних та довідників; проведення науково-практичних досліджень у сфері професійної діяльності. Важливими особистісними характеристиками фахівця педагога вважають такі: ерудованість, розвинену культуру мислення, вміння зрозуміло, чітко і логічно висловлюватись в усній або письмовій формах, організаційні здібності, здатність до самонавчання, аналізу та критичного оцінювання досвіду професійної сфери тощо.

Перекладання як вид мовленнєвої діяльності може відбуватися успішно,

якщо у студента сформовано ряд компетенцій: мовну, мовленнєву, комунікативну, культурознавчу, фахову. Мовна компетенція забезпечується належним рівнем знання мов оригіналу та перекладу, мовленнєво-комунікативна – сприяє досягненню комунікативного ефекту перекладу, залежить від знання норм узусу, мовного чуття. Культурознавча компетенція актуалізується при перекладі художніх текстів, фахова – під час науково-технічного перекладу. Навчаючи теорії та практики перекладу майбутніх перекладачів, ми опираємося, передусім, на належний рівень мовної та мовленнєвої компетенцій.

Набір компетенцій, сформованих засобами перекладу, залежить від тих професійних обов'язків, які може виконувати випускник вищого навчального закладу: коректор, редактор, журналіст двомовної газети, перекладач. Такий спектр професійних обов'язків передбачає наявність власне лінгвістичних та перекладознавчих компетенцій. До власне лінгвістичних відносимо знання норм (лексичних, граматичних, стилістичних) мови перекладу та сформованість ознак культури мовлення. До перекладознавчих компетенцій належать уміння усвідомити комунікативний намір автора оригіналу; дібрати рівноцінну перекладеному або вдатися до компенсаторного засобу; вибрати варіант перекладу з ряду можливих; здійснювати самоаналіз та самооцінювання власної перекладної продукції; критично оцінювати мовні аспекти перекладної літератури; уміння послуговуватися довідковою літературою. Виконання перекладу актуалізує увесь комплекс компетенцій, які взаємодоповнюють одна одну, а тому й формуються в інтегрованій діяльності, яка забезпечується впливом на мотиваційний, етичний, діяльнісно-операційний та контрольнокорекційний компоненти структури особистості.

Європейський вибір України зумовив потребу модернізації вищої освіти з урахуванням основних положень Болонського процесу, згідно з яким оцінювання результатів навчальної діяльності студентів провадиться не лише на основі знань, умінь та навичок, але й компетенцій, які доводять спроможність у майбутньому виконувати конкретну професійну діяльність.

Компетентністний підхід до вивчення перекладознавства виявляється у тім, що студентів заохочують до висловлення свого погляду, припущення чи вибору варіанта перекладу. Ці якості особистої відповідальності формуються завдяки тому, що, виконуючи переклад, кожний має вести і коментар до нього, у якому записуються міркування про найскладніші місця в тексті, про рекомендації словників та обґрунтовується власний вибір перекладу. Викладач так само виконує переклад та укладає коментар до нього. Згодом, на занятті, колективно обговорюють запропоновані варіанти перекладу. Щоб студент виявляв себе активно, викладач повинен ставитися до його вибору, мовного

досвіду та мовного чуття з повагою, виявляти своє задоволення, якщо варіант студента виявиться більш влучним і доречним. У кожного покоління носіїв мови – свої мовні пріоритети та уподобання, тому не завжди збігаються думки на засіб перекладу у викладача та студента. Завдання викладача у цьому випадку – прийняти позицію студента, якщо він на ній наполягає, та повідомити свій варіант.

Тому, слід зазначити, що практика перекладу під час навчання майбутніх перекладачів – це особистісно орієнтована діяльність, у якій не лише виявляються емоції, цінності, етичні пріоритети, ставлення до оригіналу, але й формуються потрібні для подальшого працевлаштування компетенції.

Тому ми, намагаючись обґрунтувати специфіку компетентнісного підходу в навчанні майбутніх перекладачів, вважали за необхідне насамперед уточнити методологічну і дидактичну сутність понять «компетентність» та «компетенція». Через це було визначено, що тлумачення сутності поняття «компетентність» здебільшого зводиться до латинського аналога, що означає «відповідний», «здатний», тобто придатний до реалізації тих або інших повноважень і виконання певних функцій. У цьому випадку визначення компетентності набуває статусу професійно-гуманітарного знання.

Компетентнісний підхід в умовах інтеграції української системи вищої освіти у європейський та світовий соціокультурний простір є актуальним і може успішно використовуватися як методологічна основа в педагогічних і дидактичних дослідженнях. Особливо важливим він виявляється в теперішній час для підготовки фахівців, здатних діяти в умовах постійних соціальних трансформацій, коли потрібно виявити здатність відчувати проблеми, відмовитись від стереотипів, реконструювати на нових принципах та домагатись найшвидшого нарощування й удосконалення з найменшими витратами і найбільшими прибутками.

Перспективи подальших розробок у даному напрямі полягають у більш детальному визначенні шляхів і засобів реалізації компетентнісного підходу у процесі навчання майбутніх перекладачів.

Література

1. Бондар Л. Проблема громадянської компетентності /Л.Бондар // Директор школи, ліцею, гімназії. - 2003. - № 3. - С.64
2. Лисенко А.Ф. Методологические основы формирования готовности будущих учителей к профессиональной деятельности / А.Ф.Лисенко // Міжнародне співробітництво та університетська освіта: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2000.

Желясков В.Я., Таланова Л.Г. Компетентностный подход как новая технология обучения будущих переводчиков. – Статья.

Аннотация. В статье определяется понятие компетентностного подхода как концептуальной основы обновления содержания, форм и методов обучения будущих переводчиков.

Ключевые слова: компетентностный подход, переводчик, профессиональная компетентность будущего переводчика.

Zhelyaskov V.J., Talanova L.G. The competence approach as a new technology in training of future translators. - Article.

Summary. In the article the essence of competence-based approach is shown as a conceptual basis of renewal of contents, forms and methods of teaching of future translators.

Key words: competence-based approach, translator, professional competence of the future translator.

УДК 372.81

Касаткіна О.В.

(Рівне)

ЗАНЯТТЯ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ

Анотація. В статті аналізуються цінності й ціннісні орієнтації людини як одні з найбільш важливих об'єктів дослідження філософії, етики, соціології, психології та педагогіки та заняття з іноземної мови як засіб формування ціннісно-сміслової сфери студентів.

Ключові слова: іноземна мова, ціннісно-сміслова сфера

У сучасному світі все більшого визнання набуває освіта, побудована на ідеях діалогу культур і міжкультурної комунікації. Саме тому виникає нагальна потреба професійної підготовки викладачів іноземної мови з урахуванням особливостей сучасної соціально-культурної ситуації у галузі освіти, наукового обґрунтування стандартів професіоналізму, кваліфікаційних характеристик викладача. Тож сьогоденне суспільство ставить перед вищою школою високі

вимоги не лише до професійної підготовки, а й до особистості випускника ВНЗ, розвитку його ціннісно-сміслової сфери.

Цінності й ціннісні орієнтації людини завжди були одним з найбільш важливих об'єктів дослідження філософії, етики, соціології, психології та педагогіки. Механізми смислоутворення розкриваються в працях, спрямованих на дослідження особистості, особистісних смислів, свідомості та діяльності (Л.І. Анциферова, А.Г. Асмолов, Л.С. Виготський, В.П. Зінченко, А.К. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн), закономірностей професійного розвитку особистості, зокрема, професійно-особистісних смислів (О.А. Абдуліна, А.А. Деркач, Є.А. Клімов, А.В. Мазуренко, Л.М. Мітіна, С.Д. Смірнов). Теоретико-методологічні основи ціннісної проблематики у царині освіти розкривають у своїх працях І. Бех, Г. Ігнатенко, О. Вишневський, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, О. Савченко, О. Сухомлинська. Водночас проблема залучення ціннісно-смілової сфери студентів у процес навчання іноземної мови недостатньо розроблена як в теоретичному, так і практичному аспектах.

Ціннісно-смілова сфера особистості формується під впливом соціального середовища і особливостей тих соціальних спільнот, до яких належить людина. Ціннісно-смілова сфера молоді особистості тісно пов'язана з життєвими планами, професійним вибором та загальною спрямованістю, а тому є важливим компонентом структури її особистості.

Аналіз сучасних словників показав, що поняття “цінність” можна визначити як: явища матеріального й духовного плану, що мають позитивну значущість, тобто здатні задовольняти певні потреби суспільства чи окремої людини ; етичні ідеали, основні переконання та цілі індивідуума чи суспільства; продукт (предмети чи абстрактні ідеї) активної діяльності людини, спрямованої на трансформацію особистісних смислів-орієнтацій; відображення значущості явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності (або невідповідності) потребам суспільства, соціальних груп чи особистості [2].

Деякі науковці пов'язують поняття “цінність” з поняттям “смісл”. Смісл – це ідеальний зміст, ідея, кінцева мета (цінність) будь-чого (смісл життя, смісл історії, тощо) [1]. Так, В.Г. Нестеренко вважає, що смисли – це своєрідні точки поєднання людини зі світом. Кожен смісл є унікальним, бо за ним стоїть конкретна індивідуальність [4].

Сміслові утворення – не відособлена й ізольована, а відкрита система особистісних смислів, яка постійно вбирає нові смисли, що змінюються з розвитком особистості. [1; 3].

Ціннісно-смілові орієнтації проявляються, закріплюються та коригуються як у повсякденній, так і у професійній діяльності особистості. Розвиток ціннісно-опосередкованого професійно-смілового потенціалу

особистості майбутнього спеціаліста являє собою нелінійний процес індивідуального пошуку, вибору, творчої інтерпретації, інтеріоризації та практичної актуалізації студентами аксіологічного, світоглядного та культурологічного компонентів освіти [5]. Розвиненість ціннісних орієнтирів у майбутнього викладача передбачає наявність у педагогічному мисленні ціннісного ставлення до таких основних компонентів професійно-педагогічної діяльності, як: усвідомлення цілі навчально-виховної взаємодії, зацікавленість у самому процесі взаємодії та в його результатах; безумовне сприйняття особистості вихованця, прагнення допомогти в процесі його особистісного розвитку; наявність позитивної Я-концепції як сукупності уявлень про власні особистісні та професійні якості [3].

На основі вищезазначеного можна говорити про ціннісно-сміслову компетентність. Ціннісно-смістова компетентність – це компетентність у сфері світогляду, пов'язана з ціннісними орієнтирами студента, його здатністю бачити та розуміти навколишній світ, орієнтуватись у ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, творчу спрямованість, уміти вибирати цільові та значеннєві установки для своїх дій і вчинків, приймати рішення. Дана компетентність забезпечує механізм самовизначення студента в ситуаціях навчальної й іншої діяльності. Від неї залежать індивідуальна освітня траєкторія студента та програма його життєдіяльності в цілому.

Період навчання у ВУЗі можна визначити як особливий смисложиттєвий період у житті людини, пов'язаний з переживанням процесу професійної ідентифікації, результатом якого є формування професійної ідентичності – невід'ємної частини “образу-Я” зрілої особистості.

Щербакова М.В. зазначає, що ціннісне ставлення до процесу вивчення іноземної мови відображає ставлення студента до себе як до майбутнього спеціаліста, до цінностей комунікативної діяльності як джерела професійно-особистісного розвитку, до партнера по спілкуванню як цінності. Значущість процесу оволодіння іноземною мовою зумовлена особистісним досвідом студента, актуальними потребами, значущими для нього цілями та мотивами, зрозумілими смислами, домінуючими ставленнями. Особистісна значущість передбачає особистісну активність студента, яка забезпечує активне ставлення до знань, систематичність, наполегливість у навчанні, позитивні результати та безперервну освіту [6, 149].

Процес оволодіння іноземною мовою є засобом трансляції смислів, притаманних певній культурі. Процес оволодіння іноземною мовою та розвиток ціннісно-сміислової сфери особистості є певною мірою взаємопов'язаними: з одного боку, розвиток ціннісно-сміислової сфери особистості сприяє більш ефективному оволодінню іноземною мовою, створюючи відповідну ціннісно-

сміслову базу; з іншого боку, оволодіння новою мовою сприяє розвитку ціннісно-сміслової сфери особистості, збагачуючи та вдосконалюючи її [5].

Специфіка предмету "Іноземна мова" полягає в тому, що її вивчення передбачає, перш за все, процес спілкування, що надає можливості для особистої орієнтації студента в спеціально організованих реальних життєвих ситуаціях, і робить особистісно значущою практично будь-яку навчальну тему. Специфіка, засоби, зміст предмету "Іноземна мова" створюють умови для формування комунікативної мотивації (потреба в спілкуванні), лінгвопізнавальної мотивації (потреба в нових словах), інструментальної мотивації (позитивне ставлення учнів до певних видів роботи, потреба в самонавчанні), що загалом інтенсифікує процес формування позитивного мотиву пізнавальної діяльності в ході навчального процесу.

Ефективним в аспекті забезпечення формування мотивів пізнавальної діяльності при засвоєнні іноземної мови є культурологічно-зорієнтоване навчання, адаптований системно-комунікативний метод навчання іноземних мов, а також застосування специфічних методів та форм навчання (монологічних, діалогічних, дослідницьких). Використання зазначених методів і форм в умовах навчання приводить до підвищення мовної та комунікативної компетенцій, регуляції емоцій, адже процес ознайомлення, засвоєння та прийняття іншої, нерідної культури – це завжди свідомий, осмислений процес, в ході якого розширюються власні погляди, цінності – коригуються, особистісні смисли – збагачуються. Разом з тим змінюються інтерес, рівень домагань, установка до вивчення мови, забезпечується мотиваційна спрямованість навчального процесу, формування мотиваційних утворень, а отже, виникає стимул мотивації навчальної діяльності загалом. У цьому сенсі переважне значення набуває реалізація функцій спілкування на заняттях іноземної мови (пізнавальної, регуляторної, ціннісно-орієнтаційної), оскільки спілкування регулює поведінку особистості, спонукає до тих або інших вчинків, до взаємодії, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, поглядів, переконань особистості, а також служить засобом мовного оформлення поведінки студентів, їх взаємостосунків, що, у свою чергу, обумовлює подальшу актуалізацію мотиваційних утворень особистості студента.

Чим більш інформативним та дискусійним є навчальний матеріал, що добирається для занять, чим більше він пробуджує думку, змушує замислитися, чим більше він містить нагальних питань, важливих для носія будь-якої культури, тим сильніше активізуються процеси залучення студентів до іншомовної діяльності – до того моменту, коли іноземна мова перестає сприйматися студентом як чужорідне явище, як засіб штучного спілкування, а набуває статусу транслятора особистісно значущих смислів – чи то в бік

перцепції, чи то в бік передачі. В цьому випадку, власне, й відбувається повноцінне формування вторинної мовної особистості.

Отже, недостатньо сформовані ціннісно-сміслові орієнтації деяких студентів, які не завжди відповідають як потребам суспільства, так і завданням особистісного та професійного розвитку, вимагають від педагога кропіткого цілеспрямованого формування специфічної смислоутворюючої мотивації студентів. Іноземна мова як навчальний предмет набуває для студента особистісної значущості лише у випадку усвідомлення, що засобами даного навчального предмету не лише підвищується його професійний рівень, а й розвивається його індивідуальність. При цьому іноземна мова використовується як засіб здійснення пізнавальної діяльності, самостійного набуття знань, умінь та навичок в різноманітних сферах людського буття, тобто, як засіб набуття загальних ключових компетенцій.

Література

1. Василюк Ф.Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Ф.Е. Василюк. – М., 1984. – 200 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з. Дод., допов. на CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с.
3. Вьюнова Н.И. Развитие профессиональных ценностных ориентаций студентов как условие их личностного и профессионального развития / Н.И. Вьюнова, Н.Ю. Зыкова // Мир психологии. – 2007. – № 3. – С. 217–225.
4. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини: Навч. посібник для студентів вищих учбових закладів / В. Г. Нестеренко. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
5. Федух І. С. Ціннісно-смісловий аспект оволодіння іноземною мовою студентами ВНЗ [Електронний ресурс] / І. С. Федух. – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc.../
6. Щербакова М.В. Формирование ценностного отношения к языковому образованию у студентов медицинского вуза / М. В. Щербакова, Д. А. Пovalюхина // Вестник Воронежского государственного университета. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2009. – № 2. – С. 146 – 150.

Касаткина О. В. Занятия по иностранному языку как способ формирования ценностно-смысловой сферы студентов. – Статья.

Аннотация. В статье анализируются ценности и ценностные ориентации человека как одни из наиболее важных объектов исследования философии, этики, социологии, психологии и педагогики, а также занятия по иностранному языку как способ формирования ценностно-смысловой сферы студентов.

Ключевые слова: иностранный язык, ценностно-смысловая сфера.

Kasatkina O.V. The classes in a foreign language as a form of value-sense sphere of the students. – Article.

Summary. This paper examines the value and values of man as one of the most important objects of study philosophy, ethics, sociology, psychology, pedagogy and foreign language classes as a form of value-sense sphere of the students.

Key words: a foreign language, value-sense sphere.

УДК 378.147:811.111:028.02:34

Ярмолович О. И., Любимова С.И., Иванова Т. В.

(Одесса)

ОБУЧЕНИЕ ЧТЕНИЮ ЮРИДИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ СТУДЕНТОВ, ОБУЧАЮЩИХСЯ НА СТАРШИХ КУРСАХ

Аннотация. Статья представляет собой типологизацию методов обучения технике чтения юридических текстов на английском языке на старших курсах с целью поиска оптимальных путей формирования данного умения. В статье приводится обзор методов обучения, дается их классификация, рассматривается специфика юридических текстов, а так же даются примеры практических заданий, которые могут начать новый этап в методике обучению чтению юридических текстов на продвинутом уровне.

Ключевые слова: рецептивный вид деятельности, юридический текст, предтекстовые задания, просмотровое чтение, комплекс упражнений.

Объект исследования: процесс обучения чтению юридических текстов на английском языке учащихся старших курсов.

Цель исследования: разработка системы обучения учащихся чтению на английском языке и преодоления трудностей, возникающих при чтении юридических текстов.

Предметом исследования: методика обучения чтению на старшем этапе обучения в университете.

Актуальность темы исследования заключается в том, что формирование навыков чтения является одной из самых сложных задач при обучении студентов старших курсов.

Таким образом, мы выделяем следующие задачи:

1. Рассмотреть чтение, как вид рецептивной деятельности.
2. Выявить особенности юридических текстов.
3. Методические основы обучения чтению на продвинутых этапах.
4. Практическая часть (примеры упражнений по обучению чтению).

В процессе работы применялись теоретические методы исследования: описательный, включающий в себя наблюдения за поведением студентов на парах, обобщение материала.

Серьёзным и важным видом речевой деятельности является чтение. Чтение относится к рецептивным видам деятельности. Чтение является одним из важнейших видов коммуникативно-познавательной деятельности учащихся, которая направлена на извлечение информации из письменно фиксированного текста.

Многие исследователи отмечают, что именно благодаря чтению, в процессе которого происходит извлечение информации из текста, возможны передача и присвоение опыта, приобретенного человечеством в самых различных областях социальной, трудовой, и культурной деятельности. Е.И. Пассов говорит о том, что часть процесса чтения проходит на уровне подсознания (восприятие языковых знаков), а часть – на уровне актуального осознания (переработка содержательной информации). Особенности перцептивной и смысловой переработки информации в процессе чтения иноязычного текста. Процесс чтения, предполагающий сложные мыслительные операции (анализ, синтез, умозаключение), и результат его - извлечение информации - имеют огромное значение в коммуникативно-общественной деятельности людей. Эта форма письменного общения обеспечивает передачу опыта, накопленного человечеством в различных областях жизни, развивает интеллект, обостряет чувства, то есть обучает, развивает, воспитывает.

Практика преподавания профессионально ориентированного английского языка студентам старших курсов юридических факультетов, специализирующихся в изучении международного права и права зарубежных

стран показывает, что во время чтения аутентичных текстовых материалов студенты испытывают значительные трудности.

Это связано с тем, что, во-первых, на начальном этапе обучения иностранному языку на младших курсах студенты читают адаптированные тексты, а в дальнейшем им приходится иметь дело с трудными в смысловом и содержательном плане неадаптированными текстами. Переход от чтения адаптированных текстов к неадаптированным юридическим текстам является сложным, так как рецептивные лексические и грамматические навыки чтения, функционирующие при данных видах чтения - не идентичны.

Во-вторых, несовершенство навыков, а также недостаточный уровень развития умений в чтении неадаптированной юридической литературы заключаются еще и в том, что из-за отсутствия личного профессионального опыта студентам не хватает знаний о культуре, традициях, обычаях и правовых системах зарубежных стран.

В-третьих, анализ учебных пособий, предлагаемых к использованию на занятиях по иностранному языку в высших учебных заведениях, позволяет сделать вывод о том, учебные пособия не учитывают современные достижения методической науки, а также не в полной мере отражают реалии современной жизни как в нашей стране, так и в стране изучаемого языка. При этом при составлении учебных пособий для студентов юристов, изучающих английский язык, не всегда учитывается, что правовые системы англоязычных стран (США, Канада, Англия, Австралия и др) принадлежат к англо-саксонской (англо-американской) правовой системе (семье «общего права»), в то время как правовую систему Украины, как правило, относят к романо-германской правовой системе (семье «континентального права»). Это приводит к несовпадению содержания многих юридических терминов, понятий и определений. Данной проблеме уделяется большое внимание со стороны зарубежных ученых (Геральд Рене де Гроте, Рене Давид, Камилла Жоффре-Спинози, Джон Доунз).

Среди особенностей юридического языка, наиболее часто подвергающихся критике со стороны лингвистов, мы сделали следующие выводы:

- употребление юридических терминов, совпадающих со словами естественного языка: possession (владение, обладание), item (вещь, объект));
- “компактный стиль” (сложные номинальные группы, пассивные конструкции, запутанные синтаксические конструкции);
- употребление архаизмов;
- простые грамматические формы.

Перевод юридических текстов допускает широкое использование лексической и грамматической эквивалентности, поскольку типологические характеристики юридической речи являются общими для русского и английского языков.

Обучения чтению на продвинутых этапах предполагает знание некоторых методических особенностей. Изучающее чтение направлено на более полное и точное понимание основного содержания текста, с сохранением подробностей и деталей. Оно протекает в условиях концентрации внимания на всех основных аспектах содержания и обычно сопровождается его анализом, критической оценкой, обобщением. Объектом изучения при этом виде чтения является информация, содержащаяся в тексте, но не языковой материал. Изучающее чтение отличается большим количеством регрессий повторным перечитыванием частей текста, иногда с отчетливым произнесением текста путем анализа языковых форм, намеренным выделением наиболее важных тезисов и неоднократным проговариванием их вслух с целью лучшего запоминания содержания для последующего пересказа, обсуждения, использования в работе. Именно изучающее чтение учит бережному отношению к тексту. Для изучающего чтения выбирают тексты небольшие (1-1,5 страницы). С этой целью преподаватели используют юридические тексты общественно-политической тематики. Такие тексты содержат определенные трудности на лингвистическом и экстралингвистическом (информационном) уровнях. Тексты требуют словаря, а точное и полное их понимание контролируется переводом на русский язык. В аудитории в процессе чтения и перевода таких текстов обучаемые под руководством преподавателя осуществляют анализ различных трудностей лингвистических и информационных явлений.

Овладение технологией чтения осуществляется в результате выполнения предтекстовых, текстовых и послетекстовых заданий. Предтекстовые задания направлены на моделирование фоновых знаний, необходимых и достаточных для рецепции конкретного текста, на устранение смысловых и языковых трудностей его понимания и одновременно на формирование навыков и умений чтения, выработку стратегии понимания. В текстовых заданиях обучаемым предлагаются коммуникативные установки, в которых содержатся указания решения определенных познавательно-коммуникативных задач в процессе чтения. Кроме того, обучаемые выполняют ряд упражнений с текстом, обеспечивающих формирование соответствующих конкретному виду чтения навыков и умений. Послетекстовые задания предназначены для проверки понимания прочитанного, для контроля за степенью сформированности умений.

Просмотровое чтение есть ещё один вид учебного чтения. Просмотровое чтение предполагает получение общего представления о читаемом материале. Его целью является получение самого общего представления о теме и круге вопросов, рассматриваемых в тексте. Это беглое, выборочное чтение, чтение текста по блокам для более подробного ознакомления с его деталями и частями. Оно обычно имеет место при первичном ознакомлении с содержанием новой публикации с целью определить, есть ли в ней интересующая читателя информация, и на этой основе принять решение - читать ее или нет. Этот вид чтения требует от читающего довольно высокой квалификации как чтеца и владения значительным объемом языкового материала. Организуя работу с текстом для просмотрового чтения, необходимо прежде всего помнить о том, что просмотр предваряет ознакомление с текстом и его детальное изучающее чтение. Поэтому особенностями просмотрового чтения являются: 1.отсутствие установки на последующее использование полученной информации; 2.быстрый темп чтения; 3.выбор информации: извлечение из текста наиболее важной информации и пропуск остального несущественного.

Постараемся представить пример нашей работы при обучении чтению.

Практическая часть. Комплекс упражнений по обучению чтению старших курсов.

THE FOUNDATION OF BRITISH LAW: HABEAS CORPUS ACT "Let the Body Be Brought..."

«In Britain, the United States and many other English-speaking countries, the law of Habeas Corpus guarantees that nobody can be held in prison without trial.

Habeas Corpus became a law because of a wild party held in 1621 at the London home of a notoriously rowdy lady, Alice Robinson. When a constable appeared and asked her and her guests to quiet down, Mrs. Robinson allegedly swore at him so violently that he arrested her, and a local justice of the peace committed her to jail.

When she was finally brought to trial, Mrs. Robinson's story of her treatment in prison caused an outcry. She had been put on a punishment diet of bread and water, forced to sleep on the bare earth, stripped, and given 50 lashes. Such treatment was barbaric even by the harsh standards of the time; what made it worse was that Mrs. Robinson was pregnant».

Предтекстовые упражнения (работа над словами и грамматикой, использованные в тексте).

1. Найти, выписать и перевести предложения с определенными словами.
2. Найти пары: слово и его дефиниция.
3. Выписать и перевести предложения с определенной грамматической структурой: пассивным залогом, инфинитивом, косвенной речью и т.д.

4. Составить предложения с определенными словами, чтобы стало ясным их значение. Например, “write sentences with these words”...

5. Перевести на английский слова и выражения, используя лексику текста.

Задания, связанные с контролем понимания текста.

1. Прочитайте текст, ответьте на поставленные вопросы.

2. Прочитайте текст и предложения под чертой. На листке бумаги с номерами предложений поставьте знак «+», если предложение соответствует содержанию текста, и знак «-» если не соответствует.

3. Согласиться или не согласиться с высказываниями в соответствии с содержанием

4. Пересказать текст, сокращая его и выбирая главное. Возможен пересказ по плану или по ключевым словам.

Выводы:

1. Обучение профессионально ориентированному чтению характеризуется необходимостью соблюдения как дидактических принципов (сознательности, поэтапности, доступности, посильности), так и методических принципов (концентрической повторяемости учебного материала и связности, индивидуального подхода, дифференцированности, коммуникативности, программирования процесса обучения, комплексной мотивации, учета родного языка, ориентации на родную лингвокультуру обучаемых).

2. Учитывая специфические особенности обучения чтению студентов юридической специальности, представляется необходимым строить процесс обучения с использованием таких частных методических принципов, как принцип семантико-правового толкования терминов и принцип двуплановости. Несоблюдение данных принципов ведет к нарушению и даже прекращению процесса обучения чтению.

3. При обучении чтению необходимо использовать максимальное количество аутентичных текстовых материалов. Методически аутентичные тексты следует применять еще на начальном этапе обучения, когда собственно аутентичные материалы недоступны. Необходимо также использовать аутентичные задания.

4. Основой обучения чтению служит текстовый материал, включающий в себя различные виды текстов, каждый из которых обладает профессиональной, коммуникативной и социокультурной ценностью.

5. Для отбора текстового материала нами предлагаются следующие критерии, построенные с учетом требований коммуникации максимального приближения материала к профилю будущей специальности, аутентичности, содержательной и информационной насыщенности, доступности и новизны,

содержательной законченности, дублирования, проблемности и разнообразия текстового материала.

7. Неотъемлемым компонентом эффективного овладения чтением как видом речевой деятельности являются навыки и умения, которые представляют собой способность применять социокультурный и профессиональный опыт, полученный в результате изучения иностранного языка, для достижения понимания и преодоления проблем, вызванных различием в правовых системах государств.

8. Разработанный комплекс упражнений строится в соответствии с тремя этапами обучения в основе деления которых лежит определение задач обучения, решаемых на каждом из них и включает в себя:

-задания, предваряющие чтение (подготовительные упражнения);

-задания, осуществляемые во время чтения (притекстовые и послетекстовые упражнения);

-задания, осуществляемые после работы над аутентичным текстовым материалом (контрольно-обучающие).

9. Профессионально ориентированное обучение чтению предполагает включение в технологию обучения серии профессионально ориентированных упражнений для формирования навыков и умений профессионально ориентированного чтения у студентов изучающих международное право и право зарубежных стран.

Литература

1.Ануфриева Л. П. Международное частное право. Общая часть / Л.П.Ануфриева. – Т 1. – М.: "БЕК", 2000. – 288 с.

2. Бим И. Л., Сафонова В. В. О преподавании ИЯ в условиях введения Федерального компонента государственного стандарта общего образования И.Л.Бим // ИЯШ 2004. – С.45-67.

3. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам Пособие для преподавателей и студентов / Б.В.Беляев. – Изд 2-е, переработ и доп. – М.: «Просвещение», 1965 - 227 с.

4.Вавилова М. Р. Обучение пониманию текста при чтении на иностранном языке во взрослой аудитории: Дисс на соиск уч степени канд. пед. наук: 13 00 02 / М.Р.Вавилова. – М, 1981 - 178 с.

5.Колесникова И. Л. Профессионально направленное обучение коммуникативному чтению на старших курсах: Дисс на соиск уч степени канд пед. наук. – Л., 1986 - 220 с.

6. Носонович Е. В. Методическая аутентичность в обучении иностранным языкам / Е.В.Носонович // Иностранные языки в школе, 2000 – 124с.

Ярмолевич О. І., Любимова С.І., Іванова Т. В. Навчання читанню юридичних текстів студентів, що навчаються на старших курсах. - Стаття.

Анотація. Стаття представляє собою типологізацію методів навчання техніки читання юридичних текстів англійською мовою на старших курсах з метою пошуку оптимальних шляхів формування даного вміння. У статті наводиться огляд методів навчання, дається їх класифікація, розглядається специфіка юридичних текстів, а також надаються приклади практичних завдань, які можуть почати новий етап в методиці навчання читання юридичних текстів на просунутому рівні.

Ключові слова: рецептивний вид діяльності, юридичний текст, предтекстове завдання, просмотрове читання, комплекс вправ.

Yarmolovych O.I., Lyubimova S.I., Ivanova T.V. Learning senior students to read legal texts. – Article.

Summary. The article provides the analysis of methods reading skills teaching of legal texts at the senior courses to find the best ways of developing this skill. The article provides the overview of the methods, their classification, the specifics of legal text as well as providing examples of practical tasks which can launch a new phase in the methodology of teaching legal texts reading at the advanced level.

Keywords: receptive activity, legal text, viewing reading, a set of exercises, the process of reading, legal terms.

УДК: 378.147:811.111'36:167.33

Ярмолевич О.И., Алексеева Л.И., Катрич С.И.

(Одесса)

РОЛЬ ИНДУКТИВНОГО МЕТОДА В ОБУЧЕНИИ ГРАММАТИКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТОВ ФАКУЛЬТЕТА ЭКОНОМИКИ И МЕНЕДЖМЕНТА

Аннотация. Статья посвящена использованию индуктивного метода на практических занятиях по обучению английскому языку. Представлен опыт поэтапного введения новых видовременных конструкций в учебную профессиональную речь студентов специализации “экономика предприятий”.

Ключевые слова: грамматика, обучение английскому языку, индуктивный метод, самостоятельно, видовременная конструкция, упражнение.

Актуальность нашей работы заключается в подтверждении важности исследования одной из основополагающих единиц языка – грамматике. Вопросы о месте грамматики в системе обучения языку, в нашем случае иностранному языку, о содержании работы и формах изучения грамматики и по сей день остаются актуальными, несмотря на то, что на эту тему существует большое количество работ в разных научных областях. Актуальность данной тематики подтверждается разносторонними подходами. Грамматикой, формированием грамматических навыков при обучении родному или иностранному языку занимались фактически все лингвисты: Ж.Вандриес, В.В.Виноградов, О.Есперсен, Г.Суит, П.Пасси, А.С.Хорнби, Ч. Фриз, Л.В.Щерба и многие другие. Именно поэтому на вопросы в грамматике «чему и как учить» часто мы находим противоречивые ответы. П.Хэгболдт, П.Гальперин считали, что грамматика является основной целью в обучении и преподавании языка. Весь процесс обучения сводился к заучиванию грамматических формулировок, правил и исключений. Анализ различных источников показал, что грамматика в сравнении с остальными аспектами обучения иностранным языкам на протяжении многих лет вызывала бурные дискуссии и обсуждения.

Работы Н.И.Жинкиной, С.Л.Захаровой, Е.И.Онищенко, Е.И.Пассова, Л.С.Пановой, Н.К.Скляренко, к которым обращались и мы в данной работе, а так же многих других методистов являются теоретической базой для исследователей данной темы.

Е.Н.Дербишева указала – «Грамматика, как раздел науки о языке — это совокупность правил о том, как правильно построить предложение». В своих работах Е.И.Пассов и В.П. Скалкин говорят, что под грамматическим уровнем языка понимаются синтаксические закономерности организации текстов из слов, синтагм и предложений, а также правила слово- и формообразования. Посредством грамматики формируются умения устного и письменного общения. Реализация филологического явления «грамматика» потребовало акцентировать внимание на методике его подачи, усвоения, закрепления.

Целью нашей работы есть выявление наиболее актуальных форм и методов для работы с различными англоязычными грамматическими конструкциями в процессе обучения английскому языку на начальном этапе на профессионально направленном факультете – «экономики и менеджмента».

Лингвисты, психологи, методисты придают большое значение теоретическим знаниям о языке. Профессор Беляев Б.В. отмечал: «Теоретические познания в чрезвычайной степени влияют на формирование языка. В тех случаях, когда человек приобретает теоретические познания о грамматической, фонетической, лексической, стилистической системе языка,

чувство языка развивается значительно раньше и быстрее, чем в тех случаях, когда учащийся пытается овладеть языком исключительно интуитивным методом». [1, 71]. Методическая литература не рекомендует на занятиях практического иноязычного курса обязывать студентов только «зубрить» теоретическую часть грамматики. Цель обучения – активное владение языком. Следовательно, изучение грамматического материала должно присутствовать лишь на определенном этапе и в определенных пропорциях.

При обучении грамматике используются два подхода: имплицитный (без объяснения правил) и эксплицитный (с объяснением правил).

Рассмотрим имплицитный подход при изучении грамматики и методы, которые используются при этом подходе. Имплицитный подход — это обучение грамматике по моделям. При имплицитном подходе существует два метода: структурный и коммуникативный метод. В структурном подходе этапы изучения грамматического материала, следующие: аудирование речевых образцов, хоровое или индивидуальное проговаривание образцов, вопросно-ответные упражнения с учителем или в парах, с использованием отрабатываемых структур. Впервые структурный метод был использован в 1916 году Х. Паллером. В основе структурного метода лежит использование системы упражнений по отработке структурных моделей (Е.Н.Соловова, А.Ф. Лосев).

Этапы работы над грамматикой при коммуникативном методе:

1. прослушивание подлежащего к усвоению материала в конкретной речевой ситуации.

2. имитация в речи при наличии речевой задачи, что исключает чисто механическое повторение.

3. группировка схожих по смыслу фраз в единый рассказ

4. разнообразие обстоятельств автоматизации, использование различных игр для автоматизации речевых образцов.

5. действия по готовым клише в схожих ситуациях общения.

Одним из плюсов данного метода, Соловова Е.Н. считает высокую мотивацию учащихся, так как ситуации, близкие к реальным, позволяют учащимся почувствовать себя активными участниками процесса овладения знаниями. При ярких положительных сторонах основным недостатком данного метода является большая подготовительная работа учителя для создания базы речевых клише в разных ситуациях общения.

Эксплицитный подход может широко использоваться на начальном этапе обучения детей и взрослых. Нами, безусловно, были использованы эксплицитный и имплицитный подходы. В процессе проведения практических занятий под нашим руководством студенты третьего курса выполняли

различные практические задания: раскрывали скобки, подставляли правильные ответы, переводили. Эта работа базировалась на вербально *объяснённых* правилах.

Особое внимание мы уделяли таким противоположным между собой методам, как дедуктивный и индуктивный.

Дедуктивный метод построен на изучении правила с использованием специфических грамматических терминов и конструировании речевого клише с сознательным использованием этого правила, т.е. от общего к частному. Е.Н.Соловова проанализировав этот метод, выявила в нём следующие для работы со студентами плюсы: осуществление принципов сознательности и научности; обеспечение поэтапной отработки грамматического навыка; формирование учебных умений и навыков, предоставление большей самостоятельности учащимся; возможность использования данного метода при самостоятельной работе. Анализируя работу студентов при использовании дедуктивного метода, опираясь на выводы Е.Н.Солововой, мы отметили и минусы. К сожалению, на практических занятиях студенты с трудом понимали новую грамматическую терминологию, в случае отсутствия живого речевого общения. Нами была замечена ещё одна проблема, которая проявилась при отработке грамматических конструкций на однообразных предложениях – студенты теряли интерес и в дальнейшем не увязывали правило и живое речевое общение.

*Интересным для нас было позитивное принятие студентами индуктивного метода. Дербешева Е.Н. дала следующее определение - «Индуктивный метод – это метод объяснения от единичного к общему». В соответствии с программой студенты проходили видовременную конструкцию «Past Continuous». Мы предлагали студентам 3го курса самим сформулировать правило и закономерности употребления данной конструкции. Важно, что эту работу студенты делали с удовольствием и правильно. Студентами было сформулировано правило на основании анализа ряда примеров - предложений в контексте или связного текста. Предлагаем рассмотреть пример фактического фрагмента такого занятия при использовании *индуктивный* метода.*

Последовательность действий:

1. Мы предложили набор предложений на доске:

1. I was typing documents from two till three yesterday; I typed all documents yesterday, 2. When I came into the office, my boss was talking on the phone. 3. What are you doing now? What were you doing at 6 o'clock yesterday? 4. Yesterday at 8 o'clock, I was going to work. 5. I was being at office the whole evening. 6. I was preparing my presentation from 5 till 9 yesterday. 7. What he was doing the whole evening yesterday? 8. When I met John, he was going at conference. 9. We were

preparing all documents the whole evening. 10. When I came into the office, someone was going through my documents.

Все предложения содержат единую видо-временную конструкцию «Past Continuous». Студенты прочитали предложения, затем группе из 15-ти студентов 3-го курса предложили разбиться на небольшие группы по 3-4 человека. Опять в группах и уже вслух они изучали предложения данного текста. Именно в группах, как мы заметили, студенты сумели обнаружить определенные грамматические закономерности. В дальнейшем, выслушав всех желающих об обнаруженных закономерностях, мы вместе (студенты и преподаватель) сформулировали грамматическое правило. Так как индуктивный метод мы использовали на практических занятиях в вузе мы не стали облегчать задания выделением или подчеркиванием выражающих новую конструкцию предложений в тексте. Однако, предложенная нами задача: «*Read these sentences and try to determine, how the grammatical construction «The Past Continuous Tense» is formed. Formulate a rule*». Так как мы работали со студентами 3-го курса отделения с большим количеством часов английского мы старались говорить на занятиях исключительно на английском языке. Однако, нам пришлось проговаривать данное задания не только на английском языке, но и на родном для студентов – русском. Как результат - с заданием студенты справились, подтвердив его посильность, привлекательность и эффективность для усвоения английского языка.

Следующим этапом стало самостоятельное выполнение упражнений на подстановку. Приведём примеры таких предложений:

Example: She (wash) the floor in our flat the whole morning.

She was washing the floor in our flat the whole morning.

- 1. He (not/play) football from 6 till 7 last week.*
- 2. Tom (take) a photograph of me when I (not/look).*
- 3. When I (go) out into the garden, the sun (shine) and the birds (sing).*
- 4. You (see) my friends yesterday, when they (cross) the street?*
- 5. We (cook) the whole morning, so we weren't ready for the party.*

Особенность «самостоятельности» в таких упражнениях заключается в том, что студенты могли получить помощь исключительно из своих микрогрупп. Следующим видом упражнений – трансформации. Они выполнялись на закрепление. Приведём примеры предложений из соориентированных упражнений:

Example: (Done/have/a bath) Don was having a bath.

- 1. (Boss/make/a phone call)*
- 2. (Secretary/ prepare some document)*
- 3. (I/get ready to go to work)*

4. *(She/ prepare conference/ whole day)*

Последний тип упражнений был на перевод. Иногда мы считали этот вид контролирующим. Приведём примеры таких предложений:

Translate into English, using past continuous.

Он вошел и увидел Нелли, которая рисовала странную картину.

He came and saw Nelly, which was drawing a strange picture.

1. *Я взглянул на Дженни, которая все еще дрожала от холода.*
2. *Вчера в 6 часов она печатала статью.*
3. *Я сидел в офисе с 3 до 6, когда пришел секретарь и принес документы.*
4. *Он делал доклад, когда она пришла.*
5. *Когда я переходил улицу, мне на телефон поступил тревожный сигнал.*

Знания, приобретенные через когнитивное обучение, становятся частью опыта студентов. Это способствует лучшему запоминанию и может служить великолепным средством мотивации работы учащихся. После того как студенты найдут в дальнейшем закономерности в предложенных предметах, они могут обобщить сделанные выводы, обращая внимание на грамматическую структуру. В нашем случае видовременную конструкцию «Past Continuous».

В качестве вывода можно указать на высокую эффективность обучения при самостоятельном объяснении правил студентами, при самостоятельном выполнении заданий по грамматике. Ещё один вывод был сделан – речь становится грамматически правильной. Такие знания в дальнейшем самостоятельно будут использоваться и комбинироваться с изученными структурами в новых коммуникативных ситуациях.

Литература

1. Беляев Б.В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б.В.Беляев. – М.,1970.–С.71
2. Пассов Е.И., Завесова Е.Г. Методика обучения иностранным языкам: «Формирование грамматических навыков» / Е.И.Пассов. – Воронеж 2002. – 39 с.
3. Соловова Е.Н. “Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс лекций” / Е.Н.Соловова. – М.:Просвещение,2005. – 107с.
4. Технология обучения иностранным языкам в неязыковых вузах – Сборник научных статей – Ульяновск: УлГТУ, 2005.–123с.

Ярмолівч О.І., Алексєєва Л.І., Катрич С.І. Роль індуктивного методу в навчанні граматики англійської мови студентів факультету економіки та менеджменту. - Стаття.

Анотація. Стаття присвячена використанню індуктивного методу на практичних заняттях з навчання англійської мови. Представлений досвід поетапного введення нових відовремених конструкцій в навчальне професійне мовлення студентів-фахівців – економіки і підприємства.

Ключові слова: граMATика, навчання англійській мові, індуктивний метод, самостійно, відовремена конструкція, вправа.

Yarmolovych O.I., Alekseeva L.I., Katrych S.I. The role of the inductive method in teaching English grammar to the students of the Faculty of Economics and Management. – Article.

Summary. The article is devoted to the use of the inductive method in the practical classes on the training course of English language. Presents the experience of gradual introduction of new grammatical construction in professional training speech of students – Economy and Business.

Key words: grammar, training of English language, inductive method, independently, the grammatical construction, exercise.

АВТОРИ 7 ВИПУСКУ

1. **Алексеева Л. І.** - викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування, Міжнародний гуманітарний університет
2. **Бігунова С. А.** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та практики англійської мови і прикладної лінгвістики, Ровенський державний гуманітарний університет
3. **Желясков В. Я.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасних мов і перекладу, Ізмаїльський інститут водного транспорту
4. **Зубілевич М. І.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та практики англійської мови і прикладної лінгвістики, Ровенський державний гуманітарний університет
5. **Касаткіна О. В.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та практики англійської мови і прикладної лінгвістики, Ровенський державний гуманітарний університет
6. **Лушпаєва Н. М.** - кандидат філологічних наук, доцент, Одеський інститут підприємництва та права
7. **Любимова С. І.** - викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування, Міжнародний гуманітарний університет
8. **Мартынюк О.А.** - кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет
9. **Мойсеєнко Н. Г.** - кандидат філологічних наук, доцент, Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова
10. **Морозова І. Б.** - доктор філологічних наук, професор кафедри англійської граматики, Одеський Національний університет ім. І.І.Мечникова
11. **Морошану (Дем'янова) Л. І.**- кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет
12. **Петлюченко Н. В.** - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германських і романських мов, Національний університет "Одеська юридична академія"

13. **Романюк О. С.** - викладач кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет
14. **Сізова Л. В.** - старший викладач кафедри мовної та загально-гуманітарної підготовки іноземців, Навчально-науковий інститут міжнародної освіти Одеського національного університета ім. І.І. Мечникова
15. **Суслопарова С. К.** - викладач кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет
16. **Таланова Л.Г.** - кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет
17. **Ярмолевич О. І.** - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування, Міжнародний гуманітарний університет

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

<i>Морозова И. Б.</i> Выражение субъективной оценки истинности суждения: коммуникативно-парадигматический анализ	3
<i>Петлюченко Н.В.</i> Харизматичний мовленнєвий вплив публічної особи (когнітивний та комунікативний аспекти)	10
<i>Лушпаева Н.М.</i> Появление и развитие юридической терминологии в английском языке	19
<i>Мартынюк О.А.</i> Корпусная лингвистика и новые возможности лингвистического исследования	27
<i>Мойсеєнко Н. Г.</i> Граматичне значення займенника у сучасній англійській мові у світлі теорії прототипів	33
<i>Морошану (Демьянова) Л. И.</i> Лексические материалы к словарю говора села Липовень (Соколинцы) Сучавского округа (Румыния) (III)	41
<i>Романюк А. С.</i> Психологические механизмы порождения англоязычной разговорной речи	55
<i>Сізова Л. В.</i> Категорія перфектності англійського дієслова у функціонально-прагматичній парадигмі	61
<i>Bigunova S., Zubilevych M.</i> The Usage of Symbolic Proper Names-Toponyms	67

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

<i>Морошану (Демьянова) Л. И.</i> Серия «Неизвестные страницы итальянской литературы: итальянские писатели XIX века и их творчество в Одессе». Статья 4. Творчество Энрико Мустона (часть II)	73
<i>Суслопарова С. К.</i> Дошлюбне спілкування української молоді в межах звичаєвого права (на прикладі повісті «Бурлачка» І. С. Нечуя-Левицького)	83

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВ І ЛІТЕРАТУР

<i>Желясков В.Я., Таланова Л.Г.</i> Компетентнісний підхід як нова технологія навчання майбутніх перекладачів	93
<i>Касаткіна О. В.</i> Заняття з іноземної мови як засіб формування ціннісно-сміслової сфери студентів	98
<i>Ярмолевич О. И., Любимова С.И., Иванова Т. В.</i> Обучение чтению юридических текстов студентов, обучающихся на старших курсах	103
<i>Ярмолевич О.И., Алексеева Л.И., Катрич С.И.</i> Роль индуктивного метода в обучении грамматике английского языка студентов факультета экономики и менеджмента	110

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РУКОПИСІВ СТАТЕЙ НАУКОВОГО ВІСНИКА МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Матеріали для опублікування приймаються від спеціалістів у галузі філології та методики викладання іноземних мов.

Мова публікації: українська, російська, англійська, німецька, французька, арабська.

Обсяг публікацій: 8-12 стор.

Правила оформлення рукописів

• Зміст статей повинен відповідати вимогам ДАК України (див. Бюлетень ВАК, 2003, №1; 2008, №2):

- постановка наукової проблеми та її значення;
- аналіз досліджень цієї проблеми;
- мета і завдання статті;
- виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження;
- висновки та перспективи подальшого дослідження.

• **Послідовність структурних елементів статті:** ліворуч – **УДК** (кегель 14), у наступному рядку праворуч – **ім'я та прізвище автора** (напівжирний шрифт, кегль 14). Через рядок – **назва статті** (напівжирний шрифт, кегль 14). Після назви статті через один рядок потрібно подати **анотацію** (250-300 знаків) та **ключові слова** (5-6 слів чи словосполучень) українською мовою (кегель 12, слово «анотація» не пишеться). Через рядок – **основний текст**, через рядок після основного тексту – **Джерела та література** (кегель 12), через рядок після цього – розширена анотація статті російською та англійською мовами (кожна не менше 850 знаків) разом із зазначенням імені та прізвища автора і перекладом теми та ключових слів.

• Основний текст рукопису необхідно друкувати через інтервал 1,5 без перенесень, 14 кеглем, шрифт – Times New Roman. Параметри сторінки: ліве поле – 2,5 см, праве – 1,5 см, верхнє та нижнє – 2 см. Абзацний відступ – 1,25 см (прохання не створювати абзацний відступ за допомогою клавіші Tab і знаків пропуску).

Обов'язкове розрізнення знаків дефіс (-) та тире (–), а також використання лапок такого формату: «» («текст»).

Виділення фрагмента тексту можливе курсивом (підкреслення не допускається).

• Бібліографічні покликання потрібно оформляти так: на одне джерело – [1: 4], де 1 – номер джерела, 4 – сторінка; на кілька джерел – [4: 55; 10: 15].

Можливе покликання й без зазначення сторінки, якщо йдеться про джерело загалом.

- Назву рисунка розміщують після самого рисунка, під ним (зліва) слово «Рис. №» виділяється напівжирним курсивом; назва рисунка – прямим напівжирним шрифтом.

Використовуючи таблиці, саме слово «Таблиця» потрібно розмістити справа і виділити напівжирним курсивом; нижче (в центрі) – назву таблиці прямим напівжирним шрифтом. Таблиці нумеруйте арабськими цифрами.

- Через один рядок після основного тексту – перелік цитованих джерел під назвою *Література*. Оформлювати бібліографію потрібно алфавітному порядку згідно з «Бюлетенем ВАК України» № 3, 2008 р.

- Через один рядок подаються розширені анотації українською та англійською мовами, що друкуються 12 кеглем з міжрядковим інтервалом 1,0 одразу після *Літератури*. Над анотаціями потрібно зазначити ім'я і прізвище автора, назву статті російською та англійською мовами, під анотаціями – ключові слова.

- Рукопис потрібно надсилати в електронному варіанті в режимі .doc версії Word 1997–2007 рр. та роздрукованому варіанті, завіреному підписом автора, на адресу редколегії. Назви файлів (латиницею) мають відповідати прізвищу автора (glushko.doc.).

- До статті на окремому аркуші необхідно додати інформацію про автора:
 - прізвище, ім'я, по батькові;
 - науковий ступінь, місце роботи, посада;
 - домашня адреса (або ж адреса для листування), e-mail, мобільний чи робочий телефон.

- **Аспіранти та здобувачі подають рецензію наукового керівника**(сканований і роздрукований варіанти).

- Подані матеріали не рецензуються і не повертаються. Відповідальність за достовірність фактів, покликань, власних імен, а також правильність перекладу покладено на автора статті. Матеріали, опубліковані в журналі, відображають погляди авторів, які не завжди можуть збігатися з позицією редакційної колегії.

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія: Філологія

Науковий збірник

Виходить двічі на рік
№ 7, 2013

Заснований у 2010 р.

Підписано до друку 28.01.2014 р. Формат 60×84/8
Ум.-друк. арк. 6,1. Замовл. № 521. Тираж 100 прим.
Надруковано з готових оригінал-макетів
ФОП Попова Н.М., вул. Палубна, 9/4. Тел. 777-80-61

